

TUHUN VAHA CHA NI TAA RA CHAHNU LUCA

Ni taa tahan ra Luca iin tuhun vaha

¹ Yoho ra chahnu Teófilo, tuvi ñivi cuu ñi cha ni nducu cuhva taa ñi tuhun ñaan cha cuu cha ni chacoo nu iyo yo nu quichi quivi ya. ² Cha ni taa ñi cuhva cati ñivi ni ndehe xihna cuii, ta cha taa ñi cuhva cati ra ni cati tuhun tuhun Ndioo nda ni xihna. Tacan ni quihin cuenda ndi cha ni taa ñi. ³ Chacan cuu cha saxini tahin ti cua tai tutu chihun. Cuhva cha ni chacoo chi tai chihun, vati nda ni xihna cuii cha ni nducu xain cuhva yoso cuhva ni chacoo tuhun, ta vii vii ni cha ni nduqui cuhva. ⁴ Chacan cuu cha cua coto cun ti cha ndicha ndicha cuu tuhun cati tuhun ndi chihun.

Cati tuhun tatun Ndioo ti cua cacu ra Juaan ra sacuanduta

⁵ Nu quichi quivi cha ni chacoo ra Herode. Rey ndaca ñahan ñuhun Judea cuu ra, ta suvi ni quivi can ni chacoo iin ra sutu nani Zacarías. Cuenda ra Abía chahnu satíñu ra ve ñuhun. Elisabet nani ñasihi ra, ta ñivi ra Aarón chahnu cuu ña. ⁶ Vaha xaan ndacu nduvi tahan ñi cuenda ra Ndioo, vati sacuinu vaha ñi ndihi cha ni cati tuhun ra Ndioo, ta ñahni cha cumani ñi. ⁷ Tacan ni chacoo ñi, soco ñahni sehe ñi iyo chi ñi, vati ña cuu coo sehe ña Elisabet can, ta quivi can cha chahnu xaan ñi. Nduvi tahan ñi chahnu suhva.

⁸ Tacan cuu, ta quivi can quihvi ra sutu ta ra iyo cuenda ra Abía iti nuun ra Ndioo, vati quivi satíñu ra ve ñuhun cuu chi. ⁹ Cuhva iyo costumbre ra

ta ra nihin ra Zacarías tiñu, ta quihvi ra ve ñuhun, vati iyo cha cua samani ra chi ra Ndioo, ta cua cahmi ra cutu. ¹⁰ Hora can nducuiti ñivi iti chata. Tuvi ñivi cuu ñi nducuiti, ta cahan ñi chi ra Ndioo. ¹¹ Tacan cuu, ta ndehe ra Zacarías ti indi iin ra tatun Ndioo. Chiyo ndaha cuaha nu cayu cutu can indi ra. ¹² Ndehe ra Zacarías chi ra, ta quechaha saxini xaan ra, ta yuhvi xaan yuhvi xaan cuni ra. ¹³ Tacan cuu, ta quechaha cati ra tatun Ndioo can chi ra ti:

—Yoho Zacarías, ña cua cuyuhvi cun. Cha ni chini soho ra Ndioo cuhva ni cati cun chi ra. Cua coo iin sehun chi ñasihun, ta Juaan cua cunani ra. ¹⁴ Cuaha xaan cua cusii ini ndo chi ra cua savaha ra, ta tuvi xaan ñivi cua cusii ini ñi nu cua cacu ra. ¹⁵ Cua cuu ra iin rai cahnu iti nuun ra chahnu Ndioo. Na cua coho ra nduta chiti uva, ta ni ña cua coho ra ni iin nduta xaan. Nda ni quivi cua cacu ra, ta cha iyo ra Tati Ndioo chi ra. ¹⁶ Cua cati tuhun ra chi ñivi Israel, ta cua saña ihni ñi cuati ndacu ñi. Tuvi ñi cua saña ihni ñi cuati ñi, ta cua sacahnu ñi chi ra chahnu Ndioo cua savaha ra. ¹⁷ Cua yaha ra iti nuun ra chahnu, ta cuhva ni chacoo Elía cua coo ra, vati cua coo tu ndee ini chi ra. Cua savaha ra cha cua cuni mani ra rai chi sehe ra, ta cua savaha ra cha cua saña ñivi ndavaha ni ndacu ñi, ta cua savaha ñi cha vaha. Tacan ni cua savaha ra, ta cua saxini vaha ñi cuenda ra chahnu —cati ra tatun Ndioo chi ra Zacarías.

¹⁸ Tacan cuu, ta cati ndico ra Zacarías chi ra ti:

—¿Yoso cuhva cua cote ti cha ndicha cati cun? Cha chahnu xain, ta cha chahnu tahan ñasihi yu —cati ra.

¹⁹ Ta cati ndico ra tatun Ndioo can ti:

—Yuhu cuu ra Gabriel. Iti nuun ra Ndioo iye, ta tava tiñu ra chihin yu, vati cua cati tuhun yu tuhun vaha ya chihun. ²⁰ Cua nduñihun. Ña cua cuu cahan con nda cua nda quivi cua cacu sehun, vati ña chinu ini cun tuhun cati tuhun chihun, soco nu cuahan quivi cua coo chi cuhva cati yu —cati ra.

²¹ Tacan cuu, ta ni vii ndatu ñivi cha cua quee ra Zacaría, ta iyo xaan cuni ñi, vati nahan xaan nducuee ra tichi ve ñuhun. ²² Tacan cuu, ta quee ra, soco ña cuu cahan ra chi ñi. Chacan cuu cha chito ñi ti nducahan ra Ndioo chi ra tichi ve ñuhun. Ndicha cuii xini ni ra sico ra chi ñi, soco ña cuu cahan ra.

²³ Quivi can nuna nuun ra cha satiñu ra ve ñuhun, ta cuahan ndico ra iti vehe ra. ²⁴ Tacan cuu, ta quetuvi ña Elisabet cha ñuhun sehe ña, ta ña quee ca ña tichi vehe. Queta uhun yoo ña quee ña, ta quechaha saxini ña chi anima ña ti ²⁵ cha ni chaha ra chahnu cha tahan ña tacan quivi can. Tacan ni savaha ra, vati ña cua cucahan ca nuun ña iti nuun ñivi, saxini ña.

Cati tuhun tatun Ndioo ti cua cacu ra Jesuu

²⁶ Cha yaha iin iñu yoo, ta tava tiñu tucu ra Ndioo chi ra Gabriel tatun ra. Iti ñuhun Galilea tachi ra chi ra, ta cuahan ra iti ñuun nani Nazaret, ²⁷ ta cuahan ra nuun iyo ña nani María. Ñahan yoco cuu ña, ta cha iyo vaha tuhun ti cua tandaha ña. Chi iin ra nani José cua tandaha ña, ta ñivi ra David chi ra. ²⁸ Tacan cuu, ta quihvi ra tatun Ndioo can nu iyo ña María, ta quechaha cati ra chi ña ti:

—¡Na cumi chi maun! Cahnu xaan tu manini cha ni savaha ra Ndioo chihun. Iyo ra chahnu

chihun, ta taqui xaan cha ni savaha ra chihun
—cati ra.

²⁹ Tacan cuu, ta cuaha xaan quechaha saxini xaan ña ti cha cati ra tacan, ta nanducu xini ña ñaan tuhun cuu chacan. ³⁰ Tacan cuu, ta cati ra tatun Ndioo can chi ña ti:

—Yoho María, ña cuyuhvi cun, vati cua savaha ra Ndioo tu manini chihun. ³¹ Cua tuvi iin sehe cun tichi cun, ta cua cacu ra, ta Jesuu cua cunani ra. ³² Cahnu xaan rai cua cuu ra, ta cua cati ñivi ti sehe ra Ndioo cahnu cuu ra. Cua cuhva ra chahnu Ndioo cha cua cuu ra iin rai ndaca ñahan cuhva cha ni cuu ra David ñivi ra iti chata tiempu chahnu, ³³ ta cua cundaca ñahan ra chi ñivi Israel ndihi ni quivi ndihi ni tiempu, ta ña cua cundihi cha cua cundaca ñahan ra —cati ra.

³⁴ Tacan cuu, ta quechaha nducu tuhun ña María chi ra tatun Ndioo can ti:

—¿Yoso cua cuu chacan, vati ña ta coi chi ra rai?
—cati ña.

³⁵ Ta cati ndico ra tatun Ndioo can ti:

—Cua quichi ra Tati Ndioo chihun, ta cua cuhva ra Ndioo cahnu tu ndee ini chihun. Chacan cuu cha cua cati ñivi ti ii xaan ra, ta sehe Ndioo chi ra. ³⁶ Ta ña Elizabet tahun—cha chahnu xaan ña, soco cha tuvi sehe ña tichi ña. Nu quichi quivi cati ñivi ti ñahni sehe ña cua coo, soco vitin cha queta iñu yoo cha ñuhun sehe ña. ³⁷ Tacan tahan ña, vati cuu savaha ra Ndioo ñaan cha cuni ra —cati ra.

³⁸ Ta cati ndico ña María ti:

—Musu ra chahnu cui. Na cua coo chi chihin yu cuhva cati cun —cati ña.

Tacan cuu, ta quee ra tatun Ndioo can cuahan ra.

Chahan ña María nu iyo ña Elisabet

³⁹ Suvi ni quivi can cuahan ña María iti ñuhun Judea, ta numi xaan cuahan ña. Yucu xaan nu cuahan ña, ⁴⁰ ta queta ña ñuun nu iyo vehe ra Zacaríá, ta quihvi ña tichi vehe, ta sacahnu ña chi ña Elisabet. ⁴¹ Nu ni chini ña Elisabet cha cahan ña María, ta ni tuñu ve tichi ña, ta cha iyo ra Tati Ndioo chi ña. ⁴² Tacan cuu, ta nihin xaan quechaha cana chaa ña, ta cati ña chi ña María ti:

—Iyo xaan tu manini chihun, ta cua coo xaan tu manini chi sehun. ⁴³ Ñahni yavi ndai, ta chi main quichi cun, ta sihi ra chahnu cua cuu cun. ⁴⁴ Nu chini yu cha cahun chihin yu, ta tuñu ve tichi yu, vati sii xaan cuni ve. ⁴⁵ Na cua cusii ini cun, vati chinu ini cun ti cua tahun cuhva ni cati ra chahnu chihun —cati ña.

⁴⁶ Tacan cuu, ta quechaha cati ña María ti:
Sacahnu yu chi ra chahnu.

⁴⁷ Cusii ini yu chi ra Ndioo,
ta maan ra cuu ra sanduvaha anime.

⁴⁸ Cusii ini yu chi ra,
vati cha chito ra ti ñivi ndahvi cuu yu,
ta musu ra chihin yu.

Vitin ta nda cua nda iti nuun cua cati ndihi ñivi ti
iyo tu manini chihin yu.

⁴⁹ Tacan cua cati ñi,
vati ra iyo tu ndee ini—racan cuu ra savaha cha
cahnu xaan chihin yu,
ta ii xaan iyo ra.

⁵⁰ Ndihi ni quivi ndihi ni tiempu cundahvi ini ra
chi ñivi sacahnu chi ra.

⁵¹ Iyo xaan tu ndee ini chi ra,
ta cha sandoyo ñuhun ra chi ñivi ndurai,
vati rai xaan cuni ñi chi anima ñi.

⁵² Cha tava ndaa ra chi ñivi ndaca ñahan,

ta sacahnu ra chi ñivi ndahvi.

⁵³ Cha savaha ra cha vaha chi ñivi cumani,
ta tava ndaa ra chi ñivi iyo vaha.

⁵⁴ Cha tindee ra chi ñivi Israel musu ra.
Cha ñuhun ini ra chi ñi,
ta cundahvi ini ra chi ñi.

⁵⁵ Tacan ñi savaha ra cuhva cha ni cati ra chi ñivi
yo iti chata.

Tacan ni cati ra ti ndihi ni quivi ndihi ni tiempu
cua cundahvi ini ra chi ra Abraham chi
ndihi ñivi cuu ñivi ra iti nuun

—caci ña María.

⁵⁶ Tacan cuu, ta ndoo nuun ña María chi ña
Elisabet. Uni yoo ndoo nuun ña chi ña, ta sa
cuanuhun ndico ña vehe ña.

Ni cacu ra Juaan ra sacuanduta

⁵⁷ Nu ni queta quivi cha cua cacu sehe ña Elisa-
bet, ta ni cacu iin ra luhu sehe ña. ⁵⁸ Tacan cuu, ta
chito ñivi ña ti cuaha xaan cundahvi ini ra chahnu
chi ña. Chito tahan ñivi iyo ñuun ña, ta ndihi ñi ta ñi
cusii ini ñi chi ña. ⁵⁹ Tacan cuu, ta yaha una quivi,
ta quichi ñi vehe ña, vati cua tahnda ñiin xini xuu
ve luhu can [cuhva iyo costumbre ñi], ta cati ñi ti
cua cunani tahan ve Zacarías cuhva nani sutu ve.

⁶⁰ Tacan cati ñi, soco cati sihi ve ti:

—Ñavi. Juaan cua cunani ve —caci ña.

⁶¹ Ta cati ndico ñi chi ña ti:

—Yoni ñivi ndo nani tacan —caci ñi.

⁶² Tacan cuu, ta quechaha savaha ñi seña chi
sutu ve, ta nducu tuhun ñi chi ra yoso cuni maan
ra cha cua cunani ve. ⁶³ Tacan cuu, ta chica ra
iin vitu nu cua taa ra, ta quechaha taa ra ti Juaan
nani ve. Tacan ni taa ra nu vitu can, ta iyo xaan
cuni ndihi ñi. ⁶⁴ Tacan cuu, ta suvi ni hora can

nducahan ndico ra Zacarías, ta sacahnu ra chi ra Ndioo. ⁶⁵ Yuhvi cuni ndihi ñivi iyo tican, ta cahan ndihi ñivi chi tahan ñi iyo yucu can ñuhun Judea can, ta saxini ñi ñaan cha cuu chacan. ⁶⁶ Chini ndihi ñivi tuhun can, ta saxini ñi chi anima ñi, ta nducu tuhun ñi iin ñi inga ñi ti:

—¿Ñaan rai cua cuu racan?

Tacan ni nducu tuhun ñi, vati cua tindee ra chahnu chi ra.

Yaa cha ni chita ra Zacarías

⁶⁷ Tacan cuu, ta iyo tahan ra Tati Ndioo chi ra Zacarías sutu ve, ta quechaha cahan ra yoso cuhva cua cuahnu ve iti nuun, ta cati ra ti:

⁶⁸ Cahnu xaan rai cuu ra chahnu Ndioo, vati cha tindee ra chi ñivi Israel ñivi maan ra, ta cua sacacu ra chi yo.

⁶⁹ Cua sacacu ra chi yo, vati iyo tu ndee ini chi ra, ta ñivi ra David musu ra cua sacacu chi yo.

⁷⁰ Tacan ni cati ra, vati nu quichi quivi cati ra ni cahan cuenda ra Ndioo ti

⁷¹ cua cacu yo nu cuxaan ini ñivi chi yo.

Cua cacu yo ndihi nu cani tahan ñivi chi yo.

⁷² Cati ra ti cua cundahvi ini ra Ndioo chi ñivi yo tiempu chahnu,

ta ña cua naan ini ra tuhun tiso ra nu quichi quivi.

⁷³ Cua cucuhun ini ra tuhun can,

vati cahan ra iin cha rai chi ra Abraham ra cuu ñivi yo tiempu chahnu.

⁷⁴ Cati ra ti cua sacacu ra chi yo nu iyo yo chi ñivi cuxaan ini chi yo,

vati cua satíñu yo cuenda maan ra,

ta ña cua cuyuhvi yo.

⁷⁵ Chi maan ra cua coo vaha yo.

Cua coo ii yo ndihi ni quivi cha iyo yo nu ñuhun ñuñivi.

⁷⁶ Ta yoho sehu, cua cati ñivi ti maun cuu ra cahan cuenda ra Ndioo cahnu, vati cua yaha xihna maun.

Cua tiso vahun tiñu nu cua yaha ra chahnu, ta sa cua quichi ra.

⁷⁷ Chacan cuu cha cua sacoto cun chi ñivi ti cua sacacu ra chi ñi nu ndacu ñi ndavaha ni, ta cua naan cuati ndacu ñi.

⁷⁸ Tacan ni cua savaha ra Ndioo chi yo,

vati cuni mani ra chihin yo, ta cundahvi ini ra chihin yo.

Cua queta quivi cua quichi sacacu ra chihin yo.

⁷⁹ Cua ndehe ñivi iyo chi tu ndoho chi ra, ta sa cua saquehni ra cha vii chi anima ñi —cati ra.

⁸⁰ Tacan cuu, ta ni chahnu ra Juan can, ta chaha ra Ndioo tu ndee ini chi ra. Mani tichi cuhu ni chacoo ra nda cua nda quivi quechaha cati tuhun ra chi ñivi judío can.

2

Ni cacu ra Jesuu

(Mt. 1.18-25)

¹ Tacan cuu, ta quivi can cati tuhun ra cumi tiñu cahnu nani Augusto ti cua yaha ndihi ñivi nu ra cumi tiñu, ta cua cuhva ñi sivi ñi. ² Cha ni yaha xihna cuii ñi nu ra cumi tiñu cuu chacan, ta ndaca ñahan ra Cirenio ñuhun Siria. ³ Ndihi ñivi cuahan ñi ñuun ñi ti cua cuhva ñi sivi ñi chi ra cumi tiñu can. ⁴ Chacan cuu cha quee ra José ñuun Nazaret cha

iyo cuenda ñuhun Galilea, ta cuahan ra iti ñuhun Judea nu iyo ñuun Belén, [vati cua cuhva ra sivi ra]. Tican cuahan ra, vati nu ni cacu ra David tiempu chahnu cuu ñuun can, ta tata ra David cuu ra. ⁵ Tican cuahan ra chi ña María, vati cha iyo vaha tuhun cha cua tandaha ña chi ra, ta ñuhun sehe ña. Tican cuahan ñi, vati cua cuhva ñi sivi ñi chi ra cumi tiñu ñuun Belén can. ⁶ Cha ni iyo ñi tican, ta queta quivi ni cacu sehe ña. ⁷ Chacan cuu cha cacu ra luhu sehe xihna cuii ña. Tacan cuu, ta tisucu ña sahma chi ve, ta chaqui ña chi ve tichi canoa nu chachi sana ñivi, vati ñahni ca vehe nuna nu cua coo ñi.

Quichi ra tatun Ndioo nu iyo ra sacienda chi ri mbee

⁸ Yatin ñuun can ni chacoo ra sacienda chi ri mbee sana ra. Tichi cuhu iyo ra, ta cumi ra chi ri mbee can cha cuaa can. ⁹ Tacan cuu, ta cha iyo iin ra tatun Ndioo nu iyo ra. Ndichin xaan cuu nuun iyo ra, vati quichi ra cuenda ra Ndioo. Chacan cuu cha yuhvi xaan yuhvi xaan cuni ra cumi chi ri mbee can. ¹⁰ Tacan cuu, ta quechaha cati ra tatun Ndioo can chi ra ta ra ti:

—Ña cuyuhvi ndo, vati taqui xaan tuhun vaha cua cati tuhin chi ndo, ta cua cusii ini ndo. Cua cusii ini ndihi ñivi, ¹¹ vati vitin quivi ya cha ni cacu iin rai cua sacacu chi ndo. Ñuun David cacu ra, ta ra chahnu Cristo cuu ra, vati tava tiñu ra Ndioo chi ra. ¹² Cua cuhve iin seña chi ndo, vati nu cua nanihin ndo chi ve cua ndehe ndo ti isucu ve sahma, ta caa ve tichi canoa nu chachi sana ñivi. [Chacan cuu cha cua coto ndo ti cati yu cha ndicha chi ndo] —cati ra tatun Ndioo can chi ra.

¹³ Tacan cuu, ta quii xaan quichi ca ra tatun Ndioo chi ra. Tuvi xaan ra cuu ra quichi, ta sacahnu xaan ra ta ra chi ra Ndioo, ta cati ra ta ra ti:

¹⁴ ¡Cahnu xaan cuu ra Ndioo iyo iti siqui andivi!

Na cua coo mani ndihi ñivi iyo nu ñuhun ñuñivi ya, [ta na cua cuni ñi chi tahan ñi]

—cati ra tatun Ndioo can.

¹⁵ Tacan cuu, ta cuahan ndico ra tatun Ndioo can iti siqui andivi, ta ra cumi chi ri mbee can quechaha cati ra chi tahan ra ti:

—Na coho iti ñuun Belén, ta na cua ndehe yo ñaan cha cuu chacan cha cati tuhun ra chahnu chi yo —cati ra ta ra.

¹⁶ Tacan cuu, ta numi xaan ra cuahan ra cumi chi ri mbee ta ra iti ñuun. Cuahan ra, ta nanihin ra chi ña María chi ra José, ta caa ve tichi canoa can.

¹⁷ Ni ndehe ra ta ra chi ve, ta quechaha chaha ra cuenda yoso cuhva ni cati ra tatun Ndioo cuenda vecan. ¹⁸ Ta ndihi ñivi ni chini tuhun cati ra cumi chi ri mbee can—iyo xaan cuni ñi, ¹⁹ soco ña María ña cahan ña cuenda chacan, soco saxini ña ñaan tuhun cuu chi. ²⁰ Tacan cuu, ta cuahan ndico ra cumi chi ri mbee can, ta sacahnu xaan ra chi ra Ndioo. Sacahnu ra chi ra, vati cuaha xaan cha ni chini soho ra, ta cuaha xaan cha ni ndehe ra cha ni cahan ra tatun Ndioo chi ra.

Ni chandaca ñivi ra Jesuu chi ra ve ñuhun cahnu

²¹ Tacan cuu, ta yaha una quivi, ta tahnda ñiin xini xuu ra, [cuhva iyo costumbre maan ñi ta ñi,] ta cati ñi ti Jesuu nani ra cuhva ni cati tatun Ndioo, ta ni cumani coo sehe ña María.

²² Tacan cuu, ta queta quivi cha cua coo vaha ndico ñi cuhva cati ley Moisee, ta cuahan ñi iti

ñuun Jerusalén. Cuahan ñi, vati cua cundaca ñi chi ve luhu can, vati cua cuhva cuenda ñi chi ve chi ra chahnu Ndioo. ²³ Tacan ni savaha ñi, vati cati ley ra chahnu ti chi ndihi ra cuati cuu sehe xihna cuii ñi cua cuhva cuenda ñi chi ra Ndioo. ²⁴ Chacan cuu cha cuahan ñi, vati cua samani ñi cuhva cati ley Ndioo. Uvi ri lucu a uvi ri ndivi cua samani ñi, cati chi.

²⁵ Tacan cuu, ta iyo iin ra ñuun Jerusalén can. Simeón nani ra, ta rai vaha ndicha cuu ra. Sacahnu vaha ra chi ra Ndioo, ta cuni ra ndehe ra nu cua cacu ñivi judío chi tu ndoho, ta iyo tahan ra Tati Ndioo chi ra. ²⁶ Cha cati ra Tati Ndioo chi ra ti ña cua cuvi ra nda cua nda cua ndehe xihna ra chi ra Cristo, vati cua tava tiñu ra chahnu chi ra. ²⁷ Ni chandaca ra Tati Ndioo chi ra, ta quihvi ra tichi ve ñuhun. Tacan cuu, ta quichi naan sutu ra sihi ra chi ra Jesuu, vati cua savaha ñi chi ra cuhva cati ley can. ²⁸ Tacan cuu, ta chacuisucu ndaha ra Simeón can chi ra Jesuu, ta cahan vaha xaan ra chi ra Ndioo, ta cati ra ti:

²⁹ Yoho ra chahnu, na cua cuhva cun cha cua cuvi yu vitin,

vati cha ni savahun cuhva cati cun chihin yu.

³⁰ Cha ni ndehi chi ra cua sacacu chi ndi vitin.

³¹ Cha tachi maun chi ra nu ndihi ñivi,

³² ta cua cati tuhun ra chi ñivi cuu inga tucu ñivi, ta cahnu xaan ñivi cua cuu ñivi judío ñivi maun cua savaha ra

—cati ra.

³³ Tacan cuu, ta iyo xaan cuni sutu ra sihi ra chachini ñi tuhun cahan ra Simeón cuenda ra luhu sehe ñi. ³⁴ Tacan cuu, ta sacu-ii ra Simeón chi ñi, ta quechaha cati ra chi ña María sihi ve ti:

—Cua cuiso ra iin tiñu cahnu xaan, ta cuaha ñivi Israel cua ndoyo ñuhun cuenda ra, soco cuaha ñi cua cacu cua savaha ra. Sava ta cua iin seña ni tiso ra Ndioo cuu ra, soco iyo ñivi cua cuni cani tahan ñi chi ra. ³⁵ Chacan cuu cha cua coto ra Ndioo yoso cuhva saxini ñivi chi anima ñi. Ta yoho María, cuaha xaan cua nducuihya cuni cun —cati ra.

³⁶ Tacan cuu, ta iyo tahan iin ñahan tican. Ana nani ña, ta cahan ña cuenda ra Ndioo. Sehe ra Fanuel ñivi Aser chi ña, ta ñahan chahnu chahnu cuu ña. Cha tandaha tahan ña, ta ni chacoo ña chi ii ña ucha cuiya, ta chihi ra. ³⁷ Ñahan ndahvi cha cuu ña, ta cha queta ña cumi xico cumi cuiya ña. Ña quee ña tichi ve ñuhun, soco nduvi ta niñu cahan ña chi ra Ndioo, ta iyo ndita ña iti nuun ra. Tacan ni sacahnu ña chi ra Ndioo. ³⁸ Tuhva ñacan nu iyo ñi chi ra Simeón hora can, ta quechaha chaha ña iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo, ta cahan ña cuenda ra Jesuu, ta chaha ña cuenda chi ndihi ñivi cuni cha cua cacu ñi ñuun Jerusalén.

Cuanuhun ndico ñi ñuun Nazaret

³⁹ Savaha ñi ndihi cuhva cati ley ra chahnu, ta cuanuhun ndico ñi ñuun Nazaret cha iyo cuenda ñuhun Galilea. ⁴⁰ Tacan cuu, ta ni chahnu ra Jesuu. Chacoo tu ndee ini chi ra, ta nditi xaan xini ra cuu, ta savaha xaan ra Ndioo tu manini chi ra.

Chahan ra Jesuu ve ñuhun cahnu iyo ñuun Jerusalén

⁴¹ Cuiya ta cuiya chahan sutu ra chi sihi ra ñuun Jerusalén, vati sacahnu ñi vico cuenda cha ni cacu ñivi ñi ñuhun Egipto tiempo chahnu. ⁴² Nu ni queta ra Jesuu uchi uvi cuiya ra, ta cuahan tucu ñi vico can cuhva iyo costumbre ñi. ⁴³ Tacan cuu,

ta queta quivi ni ndihi vico, ta cuanuhun ndico ñi iti ñuun, soco ña chito ñi cha ni ndoo ra Jesuu ñuun Jerusalén. ⁴⁴ Saxini ñi ti icaa ni cuahan ra chi amigu ñi, vati tuvi ñi cuahan icaa ni. Tacan ni chica ñi iin nduvi, ta quechaha nanducu ñi chi ra chi ñivi ñi chi amigu ñi, vati tuvi ñi chahan vico, ⁴⁵ ta ña nanihin ñi chi ra. Chacan cuu cha cuahan ndico ñi iti ñuun Jerusalén, vati cua nanducu ñi chi ra tican.

⁴⁶ Tacan cuu, ta cha yaha uni quivi cha nanducu ñi chi ra, ta sa nanihin ñi chi ra. Ve ñuhun iyo ra, ta nanihin ñi chi ra. Nu ndaa ra maestru ndaa ra, ta tasoho ra cha cahan ra maestru ta ra, ta nducu tuhun ra chi ra ta ra. ⁴⁷ Iyo xaan cuni ndihi ñivi chini cha cahan ra, vati vaha xaan cutuni ini ra, ta vaha xaan cati ndico ra. ⁴⁸ Ndehe ñivi ra chi ra, ta iyo xaan cuni ñi. Tacan cuu, ta quechaha cati sihi ra chi ra ti:

—Sehu, ¿ñacu ndacu cun tehen chi ndi? Yuhu chi sutu cun—cha saxini xaan ndi, ta nanducu ndi chihun —cati ña.

⁴⁹ Ta cati ndico ra ti:

—Ña chite cha ña chito ndo ndaa iti cua nanihin ndo chihin yu. Saxini yu ti chito ndo ti tiñu suti ndacu i —cati ra chi ñi.

⁵⁰ Tacan ni cati ra, soco ña nituni ini ñi tuhun ni cahan ra chi ñi.

⁵¹ Tacan cuu, ta cuanuhun ndico ra chi ñi, ta queta ndico ñi ñuun Nazaret. Tasoho ra cha cahan ñi, ta ndihi chacan saxini sihi ra chi anima ña. ⁵² Tacan cuu, ta chahnu ca ra Jesuu, ta cutuni ca ini ra, ta iyo xaan tu manini chi ra chi ra Ndioo chi ndihi ñivi.

3

Tichi cuhu cati tuhun ra Juaan ra sacuanduta (Mt. 3.1-12; Mr. 1.1-8; Jn. 1.19-28)

¹ Cha queta chahun cuiya cha ni quihvi ra Tiberio, ta cuu ra cumi tiñu cahnu. Quivi can Poncio Pilato cuu ra ndaca ñahan chi ñivi iyo ñuhun Judea, ta ndaca ñahan ra Herode chi ñivi iyo ñuhun Galilea, ta ndaca ñahan ra Felipe yani ra chi ñivi iyo ñuhun Iturea chi ñivi iyo ñuhun Traconite, ta ndaca ñahan ra Lisania chi ñivi iyo ñuhun Abilinia.

² Anaa chi ra Caifás cuu ra cuu sutu chahnu quivi can, ta cahan ra Ndioo chi ra Juaan sehe ra Zacarías. Tichi cuhu iyo ra, ta cahan ra Ndioo chi ra. ³ Tacan cuu, ta chahan ra Juaan ndihi nu iyo ñivi yatin yuta Jordán, ta cati tuhun ra chi ñivi can. Cati tuhun ra ti na cua saña ihni ñi cuati ndacu ñi, ta cua cuanduta ñi. Chacan cuu cha cua cucahnu ini ra Ndioo cuati ndacu ñi. ⁴ Tacan ni savaha ra Juaan cuhva iyo tuhun tutu ni taa ra Isaías ra ñi cahan cuenda ra Ndioo iti chata, vati cati ra Isaías ti:

Cua cana chaa iin rai tichi cuhu,
ta cua cati ra chi ñivi ti:

“Na cua tiso vaha ndo tiñu,
vati cua quichi ra chahnu.

⁵ Na cua saxini vaha ndo,
ta na cua tiso vaha ndo anima ndo,
ta cua coo vaha ndo chi ra.

⁶ Cua coto ndihi ñivi ñuñivi ti cua sacacu ra Ndioo chi ñivi nu iyo ñi chi tu ndoho,” cua cati ra, cati ra Isaías.

⁷ Quichi ñivi nu iyo ra Juaan, vati cuni ñi cha cua sacuanduta ra chi ñi. Tacan cuu, ta cati ra chi ñi ti:

—Ndihi ndioho, ña vaha ñivi cuu ndo, vati iyo ndo sava ta cua iyo ri coo, [vati ña vaha ndacu

ndo]. Cha saxini ndo ti cua cuanduta ndo, coto ña cua cacu ndo nu cua tachi tuni ra Ndioo chi ñivi. ⁸ Na cua saña ihni ndo cuati ndacu ndo, ta na cua savaha ndo cha vaha ndicha. Ña cua saxini ndo ti ñivi ndo chi ra Abraham chahnu. Yuhu cati ti ñahni yavi ndaa chacan, vati ndacu ndo cuati. Tu cua cuni ra Ndioo, [cua cuu savaha ra iin cha cahnu,] ta cua cati ra chi yuu ya ti cua cuu chi ñivi ra Abraham, ta ñivi ndicha ra Abraham cua cuu chi. ⁹ Vitin cha cua tava ndaa ra Ndioo chi ñivi ña ndacu cha vaha. Tu ña cua savaha ñi cha vaha, cua tava ndaa ra chi ñi. Cua tachi tuni ra chi ñi, ta cua yaha ñi nu cayu ñuhun —cati ra.

¹⁰ Tacan cuu, ta quechaha nducu tuhun ñivi can chi ra ti:

—¿Ñaan cha cuu cha cua savaha ndi? —cati ñi.

¹¹ Ta cati ndico ra ti:

—Na cua tindee ndo chi ñivi ndahvi. Tu cha iyo vaha sahma chi ndo, na cua tindee ndo chi ñivi cumani sahma. Tu cha iyo vaha cha cua cachi ndo, na cua tindee ndo chi ñivi cumani cha cachi —cati ra.

¹² Quichi tahan ra satiahvi chi ñivi, vati cua cuanduta tahan ra ta ra, ta nducu tuhun ra chi ra Juan ti:

—Maestru, ¿ñaan cha cuu cha cua savaha ndi? —cati ra.

¹³ Ta cati ndico ra chi ra ta ra ti:

—Ña cua yaha cuhva satiahvi ndo chi ñivi, vati cha cati ra cumi tiñu yoso cuhva cua satiahvi ndo chi ñi —cati ra.

¹⁴ Tacan cuu, ta nducu tuhun tahan ra sandaru chi ra ti:

—¿Ñaan cha cuu cha cua savaha maan ndi? —cati ra.

Ta cati ndico ra Juan chi ra ti:

—Ña cua cati ndo chi ñivi ti cua cani ndo chi ñi, tu ña cua cuhva ñi xuhun chi ndo, ta ni ña cua cati ndo ti cua xico tuhun ndo chi ñi, tu ña cua cuhva ñi xuhun chi ndo. Ña cua suhu ndo, soco cua ndoo ndo vaha cuhva cha tiahvi ra ndaca ñahan chihin ndo —cati ra.

¹⁵ Tacan cuu, ta quechaha saxini xaan ndihi ñivi can cuenda ra Juan. Saxini ñi chi anima ñi ti vasi ra Cristo cuu ra, ¹⁶ soco cati ndico ra chi ndihi ñi ti:

—Yuhu sacuandute chi ndo chi nduta. Iti nuun ca cua quichi inga rai, ta iyo ca tu ndee ini chi maan ra. Ña cuu ndachi yu tiendu ndichan ra, vati ñahni cha vaha iyo chihin yu. Maan ra cua cuhva cha cua coo ra Tati Ndioo chi ndo, ta suvi ni maan ra cua tachi tuni. ¹⁷ Cua ndehe ra yoo ñivi cuni cha vaha ndicha, ta cua canihin vaha ra chi ñivi can, soco cua tava ndaa ra chi ñivi ña cuni cha vaha. Cua cayu ñican, ta ña cua ndahva ñuhun can —cati ra Juan can.

¹⁸ Cuaha xaan chaha ra Juan cuenda chi ñivi, ta cati tuhun ra tuhun vaha chi ñi. ¹⁹ Nu quichi quivi cha cati ra chi ra Herode rey can ti ña vaha cha quihin ra chi ña Herodía ñasihi yani ra, ta ni ña vaha ndihi ca ndavaha ni ni savaha ra. ²⁰ Chacan cuu cha ña vaha cuni ra Herode, ta ni tihi ra chi ra Juan ve caa.

Cha ni chanduta ra Jesuu

(Mt. 3.13-17; Mr. 1.9-11)

²¹ Cha ni chanduta ndihi ñivi can, ta ni chanduta tahan ra Jesuu. Nu ni chanduta ra, ta cahan ra chi ra Ndioo, ta suvi ni hora can nuna iti siqui andivi, ²² ta quichi nuun ra Tati Ndioo chi ra. Cuhva caa

ri ndivi caa ra Tati Ndioo, ta nuun ra. Tacan cuu, ta quechaha cahan ra Ndioo iti siqui andivi, ta cati ra chi ra Jesuu ti:

—Yoho, sehi chihun. Cuni xain chihun, ta cusii ini yu chihun —cati ra.

*Ñivi cuu ñivi ra Jesuu nu ni quichi quivi
(Mt. 1.1-17)*

²³ Cha queta ra Jesuu oco uchi cuiya ra, ta quechaha cati tuhun ra chi ñivi. Sehe ra José chi ra cuhva ni saxini ñivi, ta sutu ra José cuu ra Elí. ²⁴ Sutu ra Elí can cuu ra Matat, ta sutu ra Matat can cuu ra Leví, ta sutu ra Leví can cuu ra Melqui, ta sutu ra Melqui can cuu ra Jana, ta sutu ra Jana can cuu ra José, ²⁵ ta sutu ra José can cuu ra Matatía, ta sutu ra Matatía can cuu ra Amón, ta sutu ra Amón can cuu ra Nahum, ta sutu ra Nahum can cuu ra Esli, ta sutu ra Esli can cuu ra Nagai, ²⁶ ta sutu ra Nagai can cuu ra Maat, ta sutu ra Maat can cuu ra Matatía, ta sutu ra Matatía can cuu ra Semei, ta sutu ra Semei can cuu ra José, ta sutu ra José can cuu ra Judá, ²⁷ ta sutu ra Judá can cuu ra Joana, ta sutu ra Joana can cuu ra Resa, ta sutu ra Resa can cuu ra Zorobabel, ta sutu ra Zorobabel can cuu ra Salatiel, ta sutu ra Salatiel can cuu ra Neri, ²⁸ ta sutu ra Neri can cuu ra Melqui, ta sutu ra Melqui can cuu ra Adi, ta sutu ra Adi can cuu ra Cosam, ta sutu ra Cosam can cuu ra Elmodam, ta sutu ra Elmodam can cuu ra Er, ²⁹ ta sutu ra Er can cuu ra Josué, ta sutu ra Josué can cuu ra Eliezer, ta sutu ra Eliezer can cuu ra Jorim, ta sutu ra Jorim can cuu ra Matat, ³⁰ ta sutu ra Matat can cuu ra Leví, ta sutu ra Leví can cuu ra Simeón, ta sutu ra Simeón can cuu ra Judá, ta sutu ra Judá can cuu ra José, ta

sutu ra José can cuu ra Jonán, ta sutu ra Jonán can cuu ra Eliaquim, ³¹ ta sutu ra Eliaquim can cuu ra Melea, ta sutu ra Melea can cuu ra Mainán, ta sutu ra Mainán can cuu ra Matata, ta sutu ra Matata can cuu ra Natán, ³² ta sutu ra Natán can cuu ra David, ta sutu ra David can cuu ra Isaí, ta sutu ra Isaí can cuu ra Obed, ta sutu ra Obed can cuu ra Booz, ta sutu ra Booz can cuu ra Salmón, ta sutu ra Salmón can cuu ra Naasón, ³³ ta sutu ra Naasón can cuu ra Aminadab, ta sutu ra Aminadab can cuu ra Aram, ta sutu ra Aram can cuu ra Esrom, ta sutu ra Esrom can cuu ra Fare, ta sutu ra Fare can cuu ra Judá, ³⁴ ta sutu ra Judá can cuu ra Jacob, ta sutu ra Jacob cuu ra Isaac, ta sutu ra Isaac cuu ra Abraham, ta sutu ra Abraham cuu ra Taré, ta sutu ra Taré cuu ra Nacor, ³⁵ ta sutu ra Nacor can cuu ra Serug, ta sutu ra Serug can cuu ra Ragau, ta sutu ra Ragau can cuu ra Peleg, ta sutu ra Peleg can cuu ra Heber, ta sutu ra Heber can cuu ra Sala, ³⁶ ta sutu ra Sala can cuu ra Cainán, ta sutu ra Cainán can cuu ra Arfaxad, ta sutu ra Arfaxad can cuu ra Sem, ta sutu ra Sem cuu ra Noé, ta sutu ra Noé cuu ra Lamec, ³⁷ ta sutu ra Lamec cuu ra Matusalén, ta sutu ra Matusalén cuu ra Enoc, ta sutu ra Enoc cuu ra Jared, ta sutu ra Jared can cuu ra Mahalaleel, ta sutu ra Mahalaleel can cuu ra Cainán, ³⁸ ta sutu ra Cainán can cuu ra Enón, ta sutu ra Enón cuu ra Set, ta sutu ra Set cuu ra Adán, ta sutu ra Adán cuu ra Ndioo.

4

Cuni ndehe run cuihna a ña vaha cua savaha ra Jesuu

(Mt. 4.1-11; Mr. 1.12-13)

¹ Iyo ra Tati Ndioo chi ra Jesuu, ta quichi ndico ra iti yuta Jordán. Tacan cuu, ta ni chandaca ra Tati Ndioo chi ra tichi cuhu. ² Uvi xico quivi ni chacoo ra Jesuu tican, vati cua ndehe run cuihna a ña vaha cua savaha ra Jesuu, ta ñahni cha chachi ra quivi can. Chacan cuu cha cha ni chisoco xaan ra, ta queta quivi can. ³ Tacan cuu, ta quechaha cati run cuihna chi ra ti:

—Tu ndicha ti sehe Ndioo cuu cun, cua cati cun chi yuu ya ti cua cuu chi paan —cati run.

⁴ Ta cati ndico ra Jesuu chi run ti:

—Cha cati tutu Ndioo ti ñavi chi cha cua cachi ñi cua coo ndito ñivi, soco ra Ndioo cuu ra cua cuhva tu ndee ini chi ñi, cati chi —cati ra.

⁵ Tacan cuu, ta ni chandaca run cuihna chi ra iin nu sucun xaan, ta ndihi ñuun nu ndaca ñahan ñivi nu ñuhun ñuñivi sanahan run chi ra. Iin cha quii quii ni sanahan run chacan chi ra, ⁶ ta quechaha cati ndico run chi ra ti:

—Ndihi cha ni ndehun ndihi cha taqui can cua cuhve chihun, vati chi main cuu chi, ta ndaa ñi cuni yu cua cuhve chi chi. ⁷ Tu cua cahnu chiti cun iti nuin, ta cua sacahnu cun chihin yu, ndihi chi cua cuu chihun —cati run.

⁸ Tacan cuu, ta cati ndico ra Jesuu chi run ti:

—Yoho Satanaa, cua cuachiyo cun, vati cha cati tutu Ndioo ti cua sacahnu ñivi chi ra chahnu Ndioo, ta iin tuhun ni maan ra cuu ra cua sacahnu ñi, cati chi —cati ra.

⁹ Tacan cuu, ta ni chandaca run chi ra iti ñuun Jerusalén, ta chaqui ndaa run chi ra sucua xini ve ñuhun, ta cati run chi ra ti:

—Tu ndicha ti sehe Ndioo cuu cun, na cua capa cun iti nu ñuhun, ¹⁰ vati cha cati tutu Ndioo ti:

Cua tava tiñu ra Ndioo chi tatun ra,
vati cua cu cumi ra chihun.

¹¹ Cua canihin ra tatun Ndioo chihun,
coto cua yani chahun chata yuu,
cati chi —cati run.

¹² Ta cati ndico ra Jesuu chi run ti:

—Cha cati tahan tutu Ndioo ti ña cua ndehun
a ña vaha cua savaha ra chahnu Ndioo, cati chi
—cati ra.

¹³ Tacan cuu, ta cha ndihi ndehe run cuihna a ña
vaha cua savaha ra, ta quee ndaa run nu iyo ra nda
cua nda quivi cua nanducu ndico run yoso cuhva
cua savaha ra.

*Quechaha cati tuhun ra Jesuu iti ñuhun Galilea
(Mt. 4.12-17; Mr. 1.14-15)*

¹⁴ Iyo ra Tati Ndioo chi ra Jesuu, ta ni cuahan
ndico ra iti ñuhun Galilea, ta nini cahnu ñuhun can
queta tuhun yoso cuhva iyo ra. ¹⁵ Sacuaha ra chi
ñivi ve ñuhun nu nducuiti ñi, ta sacahnu xaan ndihi
ñivi chi ra.

*Queta ra Jesuu ñuun Nazaret
(Mt. 13.53-58; Mr. 6.1-6)*

¹⁶ Tacan cuu, ta queta ra Jesuu ñuun Nazaret nu
ni chahnu ra, ta quivi sábadu [quivi ndaa tatun
ñivi can] quihvi ra ve ñuhun cuhva iyo costumbre
maan ra. Tacan cuu, ta ni chacuinda ra, vati cua
sacuaha ra tutu Ndioo chi ñi. ¹⁷ Chaha ñi tutu ni
taa ra Isaia ra ni cahan cuenda ra Ndioo iti chata.
Nuna ra chi chi, ta nanihin ra nu cati chi tehen:

¹⁸ Iyo ra Tati Ndioo chihin yu,
vati chaha ra tiñu chihin yu,
vati cua cati tuhun tuhun vaha chi ñivi ndahvi.
Tachi ra chihin yu,

vati cua cati tuhun ti cua cacu ñivi nu iyo ñi chi tu ndoho.

Cua ndehe ndico ñivi cuaa.

Cua coo ndico tu ndee ini chi ñivi ña cundee ca,
¹⁹ ta chahi cuenda ti cha ni queta quivi vaha cuhva
 cati ra chahnu nu ni quichi quivi

—cati ra.

²⁰ Tacan cuu, ta chasi ndico ra Jesuu tutu can. Ni chaha ndico ra chi chi chi ra naan chi chi, ta ni chacunda ndico ra. Nihin xaan ndehe ndihi ñivi iyo ve ñuhun can chi ra. ²¹ Tacan cuu, ta quechaha cati ra chi ñi ti:

—Vitin quivi ya cha ni queta tuhun ya nu ni chini soho ndo —cati ra.

²² Tacan cuu, ta cati ñi ti vaha xaan rai cuu ra, soco iyo xaan cuni ñi, vati taqui xaan tuhun cati tuhun ra chi ñi, ta quechaha nducu tuhun ñi chi tahan ñi ti:

—¿Atu ñavi sehe ra José chi ra? —cati ñi.

²³ Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:

—Vasi cuhva ya cua cati ndo chihin yu. Cua cati ndo chihin yu ti: “Yoho doctor, na cua sanduvahun suvi ni chi maun.” Cua cati tahan ndo ti cha chini soho ndo ti cuaha xaan cha ni savahi ñuun Capernaum, ta na cua savaha tahin chacan ihya ñuin, cua cati ndo —cati ra.

²⁴ Ni vii cahan ra, ta cati ra chi ñi ti:

—Cati ndicha yu chihin ndo ti cuenda ra cahan cuenda ra Ndioo—ña tuhva ñivi iyo ñuun ra sacahnu ñi chi ra—masi sacahnu ndihi ca ñivi chi ra.

²⁵ Yuhu cati chi ndo ti quivi ni iyo ra Elía iyo tuvi xaan ña ndahvi ñuhun Israel. Suvi ni quivi can ni queta uni cuiya yoso sava, ta ña cuun savi. Chacan cuu cha cahnu xaan tama ni chacoo nini cahnu ñuhun ya. ²⁶ Chacoo iin ña ndahvi ñuun Sarepta cha

iyo cuenda ñuun Sidón. Chi iin tuhun ni ñacan tachi ra Ndioo chi ra Elía, ta ñahni ca ña ndahvi can nu ni tachi ra chi ra. ²⁷ Ta ni cuhva quivi ni iyo ra Eliseo ra ni cahan cuenda ra Ndioo iti chata iyo tuvi xaan ñivi cuhvi cuehe tahyu, soco iin tuhun ni ra Naamán ñuhun Siria cuu ra sanduvaha ra Eliseo, ta ñahni inga ñivi cuhvi cuehe can sanduvaha ra. [Tacan cati ra Jesuu, vati ña sacahnu ñivi cuu ñivi ra Elía chi ra. Ta ni cuhva ña sacahnu ñivi ra Eliseo chi ra. Chacan cuu cha chahan ra ta ra nu iyo inga ñivi.]

²⁸ Chini ñivi iyo ve ñuhun can tuhun cahan ra Jesuu, ta xaan xaan quechaha cuni ñi. ²⁹ Chacan cuu cha ni chacuinda ñi, ta tava ndaa ñi chi ra iti yuhu ñuun. Nda xini yucu nu iyo ñuun ñi ni chandaca ñi chi ra, vati cua saquehni ñi chi ra tichi xahva, ³⁰ soco yaha ra tañu ñi, ta quee ra cuahan ra.

Ni chacoo tati cuihna chi iin rai
(Mr. 1.21-28)

³¹ Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu iti ñuun Capernaum. Iin ñuun cha iyo cuenda ñuhun Galilea cuu ñuun can, ta suvi ni quivi sábadu [quivi ndaa tatun ñi] cuu chi, ta sacuaha ra chi ñi ve ñuhun. ³² Iyo xaan cuni ñi, vati cuhva iyo ndatu chi ra sacuaha ra chi ñi.

³³ Tichi ve ñuhun can iyo tahan iin rai, ta iyo tati cuihna chi ra. Nihin xaan quechaha cana chaa run, ta cati run ti:

³⁴—Yoho Jesuu ñuun Nazaret, chite ñaan cha cuu cha cuni cun chi ndi. Quichi cun, vati cua cahni cun chi ndi. Chite yoo rai cuu cun. Yoho cuu ra ii cha ni tava tiñu ra Ndioo —cati run.

³⁵ Tacan cuu, ta nduxaan ra chi tati cuihna can, ta cati ra chi run ti:

—¡Taxin ni coun! Cua quee cun tichi anima rahya —cati ra.

Tacan cuu, ta sanduva run chi ra ndahvi can iti nuun ñi, ta quee run tichi anima ra, soco ñahni cha ni sanicuehe run chi ra. ³⁶ Iyo xaan cuni ndihi ñivi can, ta quechaha cati ñi chi tahan ñi ti:

—Cahnu xaan tuhun cahan ra, vati iyo xaan ndatu chi ra. Iyo xaan tu ndee ini chi ra, vati cahan ra chi run tati cuihna, ta quee run —cati ñi.

³⁷ Tacan cuu, ta nini cahnu tican chinu tuhun yoso cuhva ni savaha ra Jesuu.

*Sanduvaha ra Jesuu chi chiso ra Simón Pedro
(Mt. 8.14-15; Mr. 1.29-31)*

³⁸ Tacan cuu, ta quee ra Jesuu ve ñuhun can, ta cuahan ra iti vehe ra Simón. Iyo tu ndoho chi chiso ra Simón, vati iyo xaan cahni chi ña. Chacan cuu cha quechaha cahan ñivi chi ra Jesuu, vati na cua tindee ra chi ña. ³⁹ Tuhva ra nu caa ña, ta sanduvaha ra chi ña, ta ndico cahni chi ña. Tacan cuu, ta ni chacuinda ña, ta chaha ña cha cua cachi ra ta ra.

*Sanduvaha ra Jesuu chi tuvi ñivi
(Mt. 8.16-17; Mr. 1.32-34)*

⁴⁰ Cha cua cuiso nicandi quivi can, ta ni chandaca ñivi chi ñivi cuhvi nu iyo ra Jesuu. Cuaha nuun cuehe cuhvi ñivi can, soco tiso ra ndaha ra chi ta iin ta iin ñi, ta sanduvaha ra chi ñi. ⁴¹ Tava tahan ra cuaha tati cuihna anima ñivi. Cana chaa run, ta quee run, ta cati run ti:

—Yoho—sehe Ndioo cuu cun —cati run.

Tacan cuu, ta nduxaan ra chi run. Ña chaha ra cha cahan run, vati chito run ti cha tava tiñu ra Ndioo chi ra, ta ra Cristo cuu ra.

Cati tuhun ra Jesuu nini ñuhun Galilea
(Mr. 1.35-39)

⁴² Tuvi inga quivi, ta quee ra Jesuu cuahan ra. Tichi cuhu cuahan ra, vati cua cahan ra chi ra Ndioo. Tacan cuu, ta nanducu ñivi chi ra. Nanihin ñi chi ra, ta ña cuni ñi saña ñi chi ra, vati ña cuni ñi cha cuhun ra. ⁴³ Tacan cuu, ta quechaha cati ra chi ñi ti:

—Iyo cha cua cuhun tahin inga ñuun, ta cua cati tuhun tahin yoso cuhva cua coo ñivi chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra. Iyo cha cua cati tuhin tuhun can, vati cuenda chacan quichi yu —cati ra.

⁴⁴ Chacan cuu cha cuahan ra ndihi ve ñuhun nu sacahnu ñivi judío can, ta cati tuhun ra tuhun Ndioo.

5

Cha suhva tiaca tiin ra ta ra, vati tindee ra Jesuu
(Mt. 4.18-22; Mr. 1.16-20)

¹ Iin quivi iyo ra Jesuu yu tañuhun Genesaret, ta tuvi xaan ñivi nducuiti. Ndunihin xaan ñi nu iyo ra, vati cuni ñi tasoho ñi tuhun Ndioo. ² Tacan cuu, ta ndehe ra Jesuu ti yatin caa uvi tundoo. Cha quee ra ta ra tichi chi, ta nacata ra taraya ra. ³ Quihvi ra Jesuu iin chi. Chi ra Simón cuu chi, ta cati ra Jesuu chi ra ti na cua sacunu ra chi chi suhva ca nu cunu nduta. Tacan cuu, ta ni chacunda ra tichi tundoo can, ta quechaha sacuahra ra chi ñivi can. ⁴ Nu ni ndihi sacuahra ra chi ñi, ta quechaha cati ra chi ra Simón ti:

—Vitin na coho nu cunu xaan nduta. Cua tihi ndo taraya ndo, vati cua tiin ndo chi ri tiaca —cati ra.

⁵ Ta cati ndico ra Simón Pedro ti:

—Ra chahnu, niñu niñu satiñu ndi, ta ñahni ri tiin ndi, soco cua tihi yu taraya, vati maun cati —cati ra.

⁶ Tacan cuu, ta tihi ra ta ra taraya, ta cuaha xaan ri tiaca chasi ra. Nda cua cuni tahnda taraya can, vati cuaha xaan ri ñuhun. ⁷ Chacan cuu cha savaha ra seña chi tahan ra iyo inga tundoo, vati cua quichi tindee ra chi ra. Tacan cuu, ta quichi ra, ta nduvi tundoo can sacutu ra ta ra nda cua cuni nanuun tundoo tichi nduta. ⁸ Ndehe ra Simón Pedro can ti cha suhva tiaca cuu ri tiin ra, ta chahnu chiti ra iti nuun ra Jesuu, ta quechaha cati ra ti:

—Cuahan, ra chahnu, vati iyo xaan cuati chihin yu.

⁹ Tacan ni cati ra, vati yuhvi xaan ra cuu, ta cuyuhvi tahan ndihi ra iyo chi ra, vati cuaha suhva tiaca tiin ra ta ra. ¹⁰ Cuyuhvi tahan ra Jacobo chi ra Juaan. Sehe Zebedeo chi ra ta ra, ta satiñu tahan ra ta ra chi ra Simón. Tacan cuu, ta cati ndico ra Jesuu chi ra Simón ti:

—Ña cuyuhvi cun. Nda vitin ta nda cua nda iti nuun cua nanducu cun chi ñivi cuhva ni nanducu cun chi ri tiaca, [ta cua cati tuhun cun tuhun Ndioo chi ñi, ta cua cuinu ini ñi chihin yu] —cati ra.

¹¹ Tacan cuu, ta satuhva ra ta ra tundoo can yu nduta. Saña ra ta ra ndihi cha iyo chi ra, ta cuahan ra chi ra Jesuu.

*Sanduvaha ra Jesuu chi iin ra cuhvi cuehe tahyu
(Mt. 8.1-4; Mr. 1.40-45)*

¹² Iin ñuun nu yaha ra Jesuu, ta tahan ra iin ra cuhvi, ta cuehe tahyu cuhvi xaan ra. Nu ni ndehe ra chi ra Jesuu, ta chahnu chiti ra iti nuun ra, ta quechaha cahan ndahvi xaan ra chi ra, ta cati ra ti:

—Ra chahnu, tu cua cuni cun sanduvahun chihin yu, cua cuu —cati ra.

¹³ Tacan cuu, ta sacaa ra Jesuu ndaha ra, ta tiso ra ndaha ra chi ra ndahvi can, ta quechaha cati ra chi ra ti:

—Cuni yu. Na nduvahun —cati ra.

Ta suvi ni hora can nduvaha ra cuhvi cuehe tahyu can. ¹⁴ Tacan cuu, ta cati tuhun ra Jesuu chi ra ti:

—Ña cua cuhva cun cuenda chi ni iin ñivi. Nuun ra sutu ni cua cuhun cun, ta cua sanahun chi ra ti ni nduvahun. Cuenda cha ni nduvahun cua cuiso cun cuhva cati ra Moisee iti chata. Chacan cuu cha cua coto ñivi ti ni nduvahun —cati ra chi ra.

¹⁵ Cuaha xaan ca chinu tuhun yoso cuhva ni sanduvaha ra Jesuu chi ñivi. Chacan cuu cha nducuiti xaan ñivi. Tuvi ñivi nducuiti, vati cuni ñi tasoho ñi tuhun cahan ra, ta cuni ñi cha cua sanduvaha ca ra chi ñi. ¹⁶ Chacan cuu cha cuahan ra tichi cuhu nu ñahni ñivi, ta cahan ra chi ra Ndioo.

*Sanduvaha ra Jesuu iin ra nduñiin
(Mt. 9.1-8; Mr. 2.1-12)*

¹⁷ Iin quivi sacuaha ra Jesuu chi ñivi, ta iyo tahan ra fariseo ta ra chi ra sacuaha ley chahnu cuenda ñivi judío can. Iti ñuhun Galilea ni quichi racan ta ra. Quichi tahan ra iti ñuhun Judea, ta quichi tahan ra iti ñuun Jerusalén. Cuaha ñuun ni quichi ra ta ra, ta iyo tu ndee ini cha chaha ra chahnu Ndioo chi ra Jesuu, vati cua sanduvaha ra chi ñivi cuhvi.

18 Tacan cuu, ta quichi ñivi, ta ndiso ñi chi iin ra. Caa ra nu yuvi ra, ta nduñiin ra. Nducu ñican cuhva cha cua yaha ñi chi ra, ta cua caqui ñi chi ra iti nuun ra Jesuu. 19 Ña nihin ñi nu cua yaha ñi, vati tuvi xaan ñivi iyo. Chacan cuu cha ndaa ñi nda xini vehe, ta sachiyo ñi tiyo xini vehe can. Tacan cuu, ta sanuun ñi chi ra. Iti nuun ra Jesuu nda mahñu nu iyo ñivi can sanuun ñi chi ra, ta caa ra. 20 Ndehe ra Jesuu ti chinu ini ñi ndiso chi ra, ta quechaha cati ra chi ra nduñiin can ti:

—Xaa, cha ni naan cuati iyo chihun —cati ra.

21 Tacan cuu, ta quechaha saxini ra fariseo can chi ra sacuaaha ley chahnu. Saxini ra ta ra chi anima ra ti ña vaha rai cuu rahya. Cahan ra ndavaha ni cuenda ra Ndioo, vati iin tuhun ni ra Ndioo cuu ra cuu sanaan cuati iyo chi ñivi. Tacan ni saxini ra ta ra.

22 Tacan cuu, ta chito ra Jesuu yoso cuhva saxini ra ta ra chi anima ra, ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:

—Ña vaha cuhva saxini ndo chi anima ndo. 23 Ña ii xaan cha cati yo ti cha ni naan cuati cha iyo chi ñivi. Ii ca cha cua cati yo ti cua cuinda ñi, ta cua cuhun ñi. 24 Chacan cua savahi, vati tacan ni cua coto ndo ti iyo ndatu chi ra cuu sehe ñivi, ta cua cuu sanaan ra cuati iyo chi ñivi iyo nu ñuhun ñuñivi ya —cati ra.

Tacan cuu, ta cati ndico ra chi ra ndahvi can ti:

—Chi yoho cahan yu. Cuinda, ta canihun yuvi cun, ta cuahan iti vehun —cati ra.

25 Tacan cuu, ta ni chacuinda ra iti nuun ñivi can. Canihin ra yuvi nu caa ra, ta cuahan ra iti vehe ra, ta cati ra ti cahnu xaan cuu ra Ndioo. 26 Iyo xaan

cuni ndihi ñivi can, soco sacahnu ñi chi ra Ndioo. Yuhvi xaan ñi, ta cati ñi ti:

—Vitin cha ni ndehe yo iin cha cahnu xaan —cati ñi.

Cana ra Jesuu chi ra Leví

(Mt. 9.9-13; Mr. 2.13-17)

²⁷ Tacan cuu, ta quee ra Jesuu cuahan ra, ta ndehe ra chi iin rai nu ndaa ra satiahvi ra chi ñivi. Leví nani ra, ta chi racan quechaha cati ra Jesuu ti:

—Na coho —cati ra.

²⁸ Tacan cuu, ta ni chacuinda ra Leví can, ta nacoo ra ndihi ndatiñu ra, ta cuahan ra chi ra Jesuu.

²⁹ Tacan cuu, ta cahnu xaan vico ni savaha ra Leví vehe ra. Cuenda ra Jesuu sacahnu ra vico can, ta tuvi xaan ñivi quichi. Quichi xaan ra satiahvi ta ra, ta iyo ra chi ra Jesuu chi ra Leví yu mesa.

³⁰ Tacan cuu, ta quechaha cahan ra fariseo chi ra sacuahaleychahnu, ta nducu tuhun ra ta ra chi ra sacuahachi ra Jesuu ti:

—¿Ñacu chachi ra Jesuu chi ñivi ndacu cuati icaa ni? ¿Ñacu chachi ra chi rai satiahvi icaa ni? —cati ra ta ra.

³¹ Tacan cuu, ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Ñivi ña cuhvi—ña chini ñuhun ñi chi ra sanduvaha, soco ñivi cuhvi cuu ñi chini ñuhun chi ra.

³² Chacan cuu cha ña cati tuhin chi ñivi iyo vaha. Cati tuhin chi ñivi iyo cuati ti na cua nacoo ihni ñi cuati ndacu ñi, vati chacan tiñu vachi yu —cati ra.

Nducu tuhun ra fariseo chi ra Jesuu cuenda cha cua coo ndita ñivi

(Mt. 9.14-17; Mr. 2.18-22)

³³ Tacan cuu, ta cati ra fariseo ta ra chi ra Jesuu ti:

—Ta ra sacuaha chi ra Juaan—chacoo ndita xaan ra, ta cuaha xaan cahan ndahvi ra chi ra Ndioo. Ta ni cuhva ndacu ra sacuaha chi ra fariseo, soco ra sacuaha chi maun—mani cha cachi ra cuni ra. Mani cha coho ra cuni ra —cati ra ta ra.

³⁴ Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Ña cua coo ndita amigu ra tandaha quivi ni iyo ra chi ra, ³⁵ soco cua queta quivi cua cuhun ra tandaha can, ta sa cua coo ndita amigu ra —cati ra Jesuu [cuenda maan ra chi ra sacuaha chi ra].

³⁶ Ni vii cahan ra Jesuu cuhva ya, ta cati ra chi ra fariseo can ti:

—Ña tuhva yo cahnda yo sahma chaa, ta nataa yo chi chi chi sahma chahnu. Tu tacan ni cua savaha yo, cua tahnda tahan cha chaa, ta ña cua nduinuun chi chi cha chahnu can. ³⁷ Ta ni cuhva ña tuhva yo tihi yo nduta chiti uva chaa tichi iin iti ñiin chahnu. Tu tacan ni cua savaha yo, cua ndata iti ñiin can cua savaha nduta chaa can. Chacan cuu cha cua cati nduta can, ta cua ndoyo ñuhun tahan iti can. ³⁸ Tichi iti ñiin chaa tihi yo nduta chiti uva chaa. ³⁹ Tu cua coho yo nduta chahnu, ña cua cuni ca yo cha chaa, vati cua cati yo ti vaha xaan iyo cha chahnu. [Cuhva can cati ra Jesuu, vati chaha ra cuenda ti cua tiso ra iin tuhun chaa yoso cuhva cua coo ñivi chi ra Ndioo.]

6

Sucu ra sacuaha chi ra Jesuu chiti nu yaha ra, ta quivi ii cuu chi

(Mt. 12.1-8; Mr. 2.23-28)

¹ Iin quivi sábadu [quivi ndaa tatun ñivi] yaha ra Jesuu chi ra sacuahá chi ra nu iyo itu, ta yucu ra sacuahá chi ra uvi tahan chi. Saquee ra chí chi, ta chachi ra. ² Tacan cuu, ta quechaha nducu tuhun ra fariseo chi ra ti:

—¿Ñacu ndacu ndo chacan, vati ña chaha ley cha cua savaha yo chacan quivi vitin? —cati ra.

³ Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—Vasi ña ta sacuahá ndo cuhva ni savaha ra David iti chata quivi ni yaha soco chí ra chí ra chica chí ra. ⁴ Quihvi ra vehe Ndioo, ta quihin ra paan cuecu iti nuun ra Ndioo, ta chachi ra chí chí, ta chaha ra cha cachi tahan ra quichi chí ra. Ñavi cuhva cati ley cuu chacan, vati iin tuhun ni ra cuu sutu cuu ra cuu cachi chacan, soco chachi ra David ta ra —cati ra.

⁵ Ni vii cati ra Jesuu chi ra ti:

—Yuhu ra cuu sehe ñivi cuu ra cati ñaan cha cuu cha cua savaha ñivi quivi sábadu —cati ra.

Ni chacoo iin rai nduxii ndaha
(Mt. 12.9-14; Mr. 3.1-6)

⁶ Inga quivi sábadu ni quihvi tucu ra Jesuu ve ñuhun, ta sacuahá ra chí ñivi. Iyo tahan iin rai tican, ta nduxii ndaha cuaha ra. ⁷ Iyo tahan ra sacuahá ley chahnu chí ra fariseo, ta ndehe xaan ra ta ra a cua sanduvaha ra Jesuu chí ñivi, ta quivi sábadu cuu chí, vati cuni ra ta ra tiso ra cuati ra Jesuu. ⁸ Chito ra Jesuu cuhva saxini ra ta ra, soco cati ra chí ra nduxii ndaha ti:

—Nahan. Na cuinda nda mahñu na ndehe —cati ra.

Tacan cuu, ta ni chacuinda ra ndacan, ⁹ ta cati ra Jesuu chí ra fariseo ta ra ti:

—Cua nducu tuhin iin tuhun chi ndo. ¿Atu chaha ley cha cua savaha yo iin cha vaha a iin cha ndavaha ni quivi sábadu? ¿Atu chaha ley cha cua sacacu yo chí ñivi nu iyo ñi chi tu ndoho a chaha chi cha cua cahni yo chí ñi quivi ya? —cati ra.

¹⁰ Tacan cuu, ta ndehe ra Jesuu nuun ndihi ra ta ra, ta cati ra chí ra ndahvi can ti:

—Sacaun ndahun —cati ra.

Tacan cuu, ta ni sacaa ra ndaha ra, ta ni nduvaha ndaha ra. ¹¹ Xaan xaan quechaha cuni ra fariseo ta ra, ta cahan ra iin ra inga ra chí tahan ra, vati cuni ra coto ra ñaan cha cuu cha cua savaha ra chí ra Jesuu.

Nacachi ra Jesuu chi uchi uvi rai, vati cua cuu ra ta ra tatun ra

(Mt. 10.1-4; Mr. 3.13-19)

¹² Iin quivi can cuahan ra Jesuu iti yucu, vati cuni ra cahan ra chí ra Ndioo, ta niñu niñu ni cahan ra chí ra. ¹³ Tuvi inga quivi, ta cana ra chí ra sacuaha chí ra. Nacachi ra uchi uvi ra, ta cati ra ti tatun ra cua cuu ra ta ra. ¹⁴ Nacachi ra chí ra Simón, ta cati ra ti Pedro cua cunani ra. Nacachi tahan ra chí ra Ndree yani ra Simón, ta nacachi ra chí ra Jacobo chí ra Juan chí ra Felipe chí ra Bartolomé ¹⁵ chí ra Mateo chí ra Tuma chí ra Jacobo sehe Alfeo chí ra Simón ra cuni cuati chí ñivi ñuun Roma ¹⁶ chí ra Juda yani ra Jacobo chí ra Juda Iscariote ra cua xico tuhun chí ra Jesuu.

Sacuaha ra Jesuu chi tuvi ñivi

(Mt. 4.23-25)

¹⁷ Tacan cuu, ta nuun ndico ra Jesuu chí ra ta ra siqui yucu can, ta queta ra iin nduhva, ta tuvi xaan ñivi nducuiti. Tuvi ñi cuu ñi, vati quichi

ñivi sacuahā chi ra. Quichi ñivi nini cahnu ñuhun Judea. Quichi ñi ñuun Jerusalén. Quichi ñi iti yu tañuhun nu iyo ñuun Tiro chi ñuun Sidón. Quichi ñi, vati cuni ñi tasoho ñi tuhun cahan ra Jesuu, ta cuni ñi nduvaha ñi. ¹⁸ Nduvaha tahan ñivi iyo chi tu ndoho cha ñuhun tati cuihna anima ñi. ¹⁹ Ndihi ñivi can cuni ñi sayani ndaha ñi chi ra, vati iyo tu ndee ini chi ra, ta sanduvaha ra chi ndihi ñivi.

*Tuhun yoso cuhva cua cusii ini yo
(Mt. 5.1-12)*

²⁰ Tacan cuu, ta ndehe ra Jesuu chi ñivi sacuahā chi ra, ta quechaha cati ra chi ñi ti:

—Ndioho ñivi ndahvi, na cua cusii ini ndo, vati cua coo ndo chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra.

²¹ 'Ndioho ñivi ñahni cha iyo vitin, na cua cusii ini ndo, vati cua coo vaha ndo nu cuahan quivi.

'Ndioho ñivi iyo tu cuihya ini vitin, na cua cusii ini ndo, vati cua cusii ndicha ini ndo nu cuahan quivi.

²² 'Na cua cusii ini ndo, tu cua cuxaan ini ñivi chihin ndo. Tu cua tava ndaa ñivi chi ndo, tu cua cahan ñi ndavaha ni chi ndo, tu cua cati ñi ti ña vaha ñivi cuu ndo, vati iyo ndo chi ra cuu sehe ñivi, na cua cusii ini ndo. ²³ Tu tacan ni cua tahan ndo, na cua cusii ini ndo quivi can, vati vaha xaan cua cunda yahvi ndo iti siqui andivi. Ta ni cuhva cha ni savaha ñivi ñi ndavaha ni chi ra ni cahan cuenda ra Ndioo tiempu chahnu.

²⁴ 'Ndioho ñivi ricu, cua coo tu cuihya ini chi ndo, vati iyo vaha ndo vitin.

²⁵ 'Ndioho ñivi iyo vaha, cua coo tu cuihya ini chi ndo, vati cua cumani chi chi ndo.

'Ndioho ñivi cusii ini vitin, cua coo tu cuihya ini chi ndo, vati cua cucuihya ndicha cuni anima ndo nu cuahan quivi.

²⁶ 'Cua coo tu cuihya ini chi ndo, tu cua cahan vaha ndihi ñivi chi ndo, vati ta ni cuhva cahan vaha ñivi ndo chi ra sandahyu ñahan tiempu chahnu, vati cati ra ti cahan ra cuenda ra Ndioo, ta ña ndicha ra.

Cua cuni mani yo chi ñivi cuxaan ini chi yo
(Mt. 5.38-48; 7.12)

²⁷ [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi can:]

'Yuhu cati chi ndo ti na cua cuni mani ndo chi ñivi cuxaan ini chi ndo. Na cua savaha ndo cha vaha chi ñivi savaha ndavaha ni chi ndo. ²⁸ Cua cahan ndo cha vaha chi ñivi cahan ndavaha ni chihin ndo, ta cua cahan ndahvi ndo chi ra Ndioo cuenda ñivi savaha ndavaha ni chi ndo. ²⁹ Tu cua cani ñivi iin chiyo nuun ndo, cua cuni mani ndo chi ñi, ta tu cua quihin ñivi sahma ndo, cua cuni mani ndo chi ñi. ³⁰ Cua tindee ndo chi ndihi ñivi chica caya nu iyo ndo. Ña cua cati ndo ti cua cuhva ndico ñivi ñaan cha suhu ñi chi ndo. ³¹ Cua savaha ndo cha vaha chi ñivi cuhva cuni ndo cha cua savaha ndico ñi chi maan ndo.

³² 'Tu cua cuni mani ndo mani chi ñivi cuni mani chi maan ndo, ñavi tu manini cua cuu chacan, vati tacan ni cuni mani tahan ñivi ndavaha ni chi ñivi cuni mani chi maan ñi. ³³ Tu cua savaha ndo cha vaha mani chi ñivi ndacu cha vaha chi maan ndo, ñavi tu manini cua cuu chacan, vati ta ni cuhva ndacu ñivi ndacu ndavaha ni. ³⁴ Tu cua cuhva nuun ndo xuhun chi ñivi, ta saxini ndo ti cua cuhva ndico ñi chi maan ndo, ñavi tu manini cua cuu chacan, vati ta ni cuhva chaha nuun ñivi ndacu ndavaha ni. ³⁵ Na cua cuni mani

ndo chi ñivi savaha ndavaha ni chihin ndo. Na cua savaha ndo cha vaha, ta na cua cuhva nuun ndo xuhun—masi ñahni cha cua nihin ndico ndo. Tacan, ta sa cua savaha vaha xaan ra Ndioo chi ndo iti sigui andivi. Sehe maan ra cua cuu ndo, vati iyo xaan tu manini chi ra—masi ñahni tu manini iyo chi ñivi, masi mani chi maan ñi cuni ñi. ³⁶ Na cua coo tu manini chi maan ndo cuhva iyo tu manini chi ra cuu sutu yo.

*Ña cua cati yo ti ña vaha ñivi cuu tahan yo
(Mt. 7.1-5)*

³⁷ [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi can:]

’Ña cua cati ndo ti ña vaha ñivi cuu ñivi tahan ndo. Tacan, ta sa cua cati tahan ra Ndioo ti ña vaha maan ndo. Ña cua tachi tuni ndo chi ñivi. Tacan, ta sa ña cua cutuni maan ndo. Cua cucahnu ini ndo chi ñivi tahan ndo, ta sa cua cucahnu tahan ini ra Ndioo chi maan ndo. ³⁸ Na cua tindee ndo chi ñivi tahan ndo, ta sa cua tindee tahan ra Ndioo chi maan ndo. Vaha xaan cua tindee ra chi ndo, vati cuhva cua savaha ndo chi tahan ndo cua savaha tahan ra chi maan ndo.

³⁹ Ta cuhva ya cahan ra Jesuu chi ñi:

—Ña cua cuu cundaca iin ra cuaa chi suvi ni tahan maan ra. Tu cua nducu ra cuhva, nduvi tahan ra cuaa can cua quehni tichi xahva. ⁴⁰ Ta ra sacuha chi ra cuu maestru—ña chito ra cuhva chito ra cuu maestru ra, soco cua cutuhva ra, ta sa cua coto tahan ra cuhva cha chito ra maestru.

⁴¹ Ndehe ndo ti ndacu ra cuu yani ndo ndavaha ni, soco ña saxini ndo cha ni ndacu tahan maan ndo ndavaha ni. ⁴² Ña vaha tu cua cati ndo chi ra yani ndo ti cua cuhva ra cha cua cati tuhun ndo chihin ra, vati ña vaha cha ndacu ndo ndavaha ni,

ta ña chito ndo ti cahnu ca ndavaha ni ndacu maan ndo. Ra uvi yaa cuu ndo. Xihna ca cua saña ndo cha ndacu maan ndo ndavaha ni, ta sa cua cuu tindee ndo chi ra cuu yani ndo.

Nacoto yo yoso cuhva iyo ndihi yutun
(Mt. 7.17-20; 12.34-35)

⁴³ [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi can:]

'Ndihi yutun vaha—quee chiti vaha nuun chi. Tu ña vaha yutun, ña cua quee chiti vaha nuun chi. ⁴⁴ Chacan cuu cha ndehe yo chiti yutun, ta chito yo ñaan yutun cuu chi, vati ña quee ticava nu yutun iñu, ta ni ña quee ticuayu nu tiyata. ⁴⁵ Chacan cuu cha ndacu ñivi vaha cha vaha, vati cha vaha saxini ñi chi anima ñi. Ta ni cuhva ndavaha ni ndacu ñivi ndavaha ni, vati cha ndavaha ni saxini ñi chi anima ñi. Tacan ni iyo ñi ta ñi, vati cuhva saxini ñi chi anima ñi cahan ñi.

Uvi cuhva savaha ñivi vehe
(Mt. 7.24-27)

⁴⁶ [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi can:]

'Tu ña cua savaha ndo cuhva cati yu, ña vaha cha cua cati ndo ti chitoho ndo chihin yu. ⁴⁷ Quichi xaan ndo iti nuin. Tu cua tasoho ndo tuhun cahin, tu cua sacuinu ndo cuhva cati yu, cua coo vaha ndo, ⁴⁸ vati cua cuu ndo sava ni ta cua iin rai sandaa vehe. Cunu vaha nañu ra nu cua cacu chaha chi, ta tiso ra chaha chi nu yuu. Cuun savi, ta nihin xaan yani nduta chaha vehe nu chinu nduta, soco ñahni cha tahan chi, vati vaha xaan indi chaha chi. ⁴⁹ Tu cua cuni soho ndo tuhun cahan yu, ta ña cua sacuinu ndo chi chi, cua cuu ndo sava ni ta cua iin rai sandaa vehe, ta ña nañu ra nu chaqui ndaa ra chi chi. Cuun savi, ta yani

nduta chaha chi. Yatin xaan nduva chi, ta cuaha xaan ndoyo ñuhun chi. [Tacan cati ra Jesuu, vati cuhva cua coo ñivi cuenda maan ra cuu chi.]

7

Sanduvaha ra Jesuu iin musu ra sandaru quichi ñuun Roma (Mt. 8.5-13)

¹ Cha ndihi cati tuhun ra Jesuu ndihi tuhun can chi ñivi can, ta sa cuahan ra iti ñuun Capernaum.

² Iyo iin ra sandaru cahnu cuenda ñuun Roma, ta iyo iin musu ra. Cuhvi xaan ra cuu musu ra, ta cuni cuvi ra. Cuni xaan ra sandaru can chi ra.

³ Cha chini ra yoso cuhva ni savaha ra Jesuu, ta tachi ra chi ra cuu mandoni cuenda ñivi judío iti nuun ra Jesuu. Tachi ra chi ra, vati cua cahan ndahvi ra chi ra Jesuu a ña cua cuhun ra, ta cua sanduvaha ra chi musu ra. ⁴ Chacan cuu cha cuahan ra judío can nuun iyo ra Jesuu, ta cahan ndahvi xaan ra chi ra. Cati ra chi ra Jesuu ti:

—Iyo cha cua tindeun chi iin ra sandaru cahnu, vati vaha xaan rai cuu ra. ⁵ Cuni xaan ra chi yo chi ndihi ñivi yo, ta maan ra savaha iin ve ñuhun chi ndi nu sacahnu ndi chi ra Ndioo —cati ra.

⁶ Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu chi ra. Cha cua queta ra vehe ra sandaru can, ta tachi ra sandaru can amigu ra nu vachi ra Jesuu, ta cati ra chi ra cuenda ra sandaru can ti:

—Ña cuhun ni cun, ra chahnu. Ña cua quihvi cun tichi vehi, vati ñahni yavi ndai. ⁷ Chacan cuu cha ña quichi yu cahin chihun. Ihya ni cua cahun, ta cua nduvaha musu yu. ⁸ Tacan cati yu, vati chite yoso cuhva iyo tiñu, vati iyo iin ra ndaca ñahan

chihin yu, ta ndaca ñahan tahin chi inga ra, ta cati yu chi ra ti cua cuhun ra, ta cuahan ra. Cati yu chi inga ra ti cua quichi ra, ta quichi ra. Chi ra musu yu cati yu yoso cua savaha ra, ta cua savaha ra chi chi —cati ra.

⁹ Chini ra Jesuu tuhun cahan ra, ta iyo xaan quechaha cuni ra, ta ndico coo ra nu vachi ñivi ndicu chi ra, ta quechaha cati ra chi ñi ti:

—Cati yu chi ndo ti yoni ñivi judío chinu ini chi ra Ndioo cuhva chinu ini racan —cati ra.

¹⁰ Tacan cuu, ta cuahan ndico amigu ra sandaru vehe ra, ta ndehe ñi ti cha ni nduvaha musu ra.

Sanatacu ndico ra Jesuu sehe iin ña ndahvi

¹¹ Tuvi inga quivi, ta cuahan ra Jesuu iti ñuun Naín. Cuahan tahan ra sacuaaha chi ra, ta tuvi ñivi cuahan tahan, ¹² ta cha cua queta ra Jesuu yu ñuun can, ta yaha iin ndii. Ña ndahvi cuu sihi ra ni chihican, ta ñahni ca sehe ña iyo, vati iin tuhun racan cuu sehe ña. Tuvi ñivi cuahan chi sihi ra ndii can. ¹³ Tacan cuu, ta ndehe ra Jesuu chi ña, ta quechaha ndundahvi cuni anima ra ndehe ra chi ña, ta quechaha cati ra chi ña ti:

—Ña cuacun —cati ra.

¹⁴ Tacan cuu, ta tuhva ra nu cuahan ndii can, ta tiin ra chatun can, ta ni chacuinda ra ndiso chi chi. Tacan cuu, ta quechaha cati ra Jesuu ti:

—Yoho xaa, cati yu chihun ti cua ndoyo cun —cati ra.

¹⁵ Tacan cuu, ta ni chacunda ra ndii can, ta quechaha cahan ra. Tacan cuu, ta chaha cuenda ra Jesuu chi ra chi sihi ra. ¹⁶ Yuhvi xaan cuni ndihi ñivi can, ta quechaha sacahnu ñi chi ra Ndioo, ta cati ñi ti:

—¡Cahnu xaan rai cuu rahya! Cahan ndicha ra chi yo cuenda ra Ndioo —cati ñi.

Ta cati ndico tucu ñi ti:

—Quichi ra Ndioo, vati cua tindee ra chi ñivi ra —cati ñi.

¹⁷ Ta nini cahnu ñuhun Judea can nini cahnu ñuhun iyo yatin chinu tuhun yoso cuhva ni savaha ra Jesuu.

*Iti nuun ra Jesuu tachi ra Juaan tatun ra
(Mt. 11.2-19)*

¹⁸ Tacan cuu, ta chaha ra tatun ra Juaan cuenda chi ra yoso cuhva cha ni savaha ra Jesuu. Chacan cuu cha cana ra Juaan can chi uvi ra tatun ra, ¹⁹ ta tava tiñu ra chi ra, vati cua nducu tuhun ra chi ra chahnu atu suvi ni maan ra cuu ra cua quichi cuenda ra Ndioo a ni cua cuatu ra ta ra chi inga ra, cati ra Juaan. ²⁰ Tacan cuu, ta cuahan ra nu iyo ra Jesuu, ta quechaha cati ra chi ra ti:

—Juaan ra sacuanduta tava tiñu chi ndi, ta nducu tuhun ra atu maun cuu ra cua quichi a ni cua cuatu ndi chi inga ra —cati ra.

²¹ Tacan cuu, ta suvi ni hora can sanduvaha ra Jesuu chi ñivi. Tuvi ñivi ni sanduvaha ra, ta cuaha nuun cuehe cuhvi ñi ndehe ñi tu ndoho. Tava ra tati cuihna anima ñivi, ta tuvi ñivi cuaa—ndundichin vaha ndehe ndico ñi savaha ra.

²² Tacan cuu, ta cati ndico ra Jesuu chi tatun ra Juaan can ti:

—Vitin cuahan ndo, ta cuhva ndo cuenda chi ra Juaan ndihi cha ni ndehe ndo ndihi cha ni chini soho ndo. Cua cati ndo ti ndundichin vaha ndehe ñivi cuii nuun. Chica cuu ñivi cojo. Nduvaha ñivi cuhvi cuehe tahyu. Chini ñivi soho. Nandoto

ndico ñivi cha ni chihi. Tuhun vaha chini soho ñivi ndahvi. ²³ Cua cusii ini ñivi, tu ña cua saxini ñi ndavaha ni cuenda cha ndacu yu —cati ra.

²⁴ Tacan cuu, ta cuahan ndico tatun ra Juaan, ta quechaha cati ra Jesuu chi ñivi can cuenda ra Juaan ti:

—Chahan ndo tichi cuhu, soco ñavi vati cuni ndehe ndo chi iin rai cha cuu sava ni ta cua iin tuyoo cha yani tati. ²⁵ Chahan ndo, soco ñavi vati cuni ndehe ndo iin rai ndichin sahma taqui vaha. Chito ndo ti ñivi ndichin cha taqui ndicha, ñivi cha iyo vaha ndicha—ñican iyo ñi vehe cahnu nu iyo ra rey, ta ña iyo ñi tichi cuhu. ²⁶ Yuhu cati ti chahan ndo, vati cuni ndo ndehe ndo chi iin rai cahan cuenda ra Ndioo, soco cahnu xaan ca rai cuu ra Juaan. ²⁷ Cuenda maan ra cati tutu Ndioo ti:

Tachi yu chi iin ra tatun yu iti nuun cun,
vati maan ra cuu ra cua tiso vaha tiñu iti nu cua yahun,

cati ra Ndioo. ²⁸ Yuhu cati ti ñahni ca ñivi ñuñivi iyo cha cahnu ca. Ra Juaan cuu ra cahnu xaan ca, soco cahnu ca cua cuu ñivi cua coo chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra—masi ñivi ndahvi cuu ñi vitin —cati ra Jesuu.

²⁹ Chini ñivi ndihi tuhun can, ta sa quechaha cati ñi ti rai vaha ndicha cuu ra Ndioo, vati cha ni chanduta ñi cuenda ra Juaan. Tacan ni cati tahan ra satiahvi chi ñivi, vati cha ni chanduta tahan ra cuenda ra Juaan, ³⁰ soco ña sacuinu ra fariseo chi ra chito ley chahnu kuhva cuni ra Ndioo chi ra ta ra, vati ña chaha ra ta ra cha sacuanduta ra Juaan chi ra ta ra. ³¹ Tacan cuu, ta cati ra Jesuu ti chito ra yoso kuhva iyo ñivi iyo quivi can. ³² Iyo ñi kuhva iyo ñi cuati siqui nuyahvi, vati cana ñi iin tahan

ñi inga tahan ñi, ta cati ñi ti cha tivi ñi yaa chi ñi, soco ña chita chaha ñi. Chita ñi yaa ndii chi ñi, soco ña chacu ñi, cati ñi. ³³ Tacan cati yu chi ndo, vati quichi ra Juaan ra sacuanduta. Ña tuhva ra cachi ra xita, ta ni ña tuhva ra coho ra nduta chiti uva, ta cati ndo ti iyo tati cuihna chi ra. ³⁴ Tacan cuu, ta quichi tahan yu ra cuu sehe ñivi. Chachi yu, ta chihi yu, ta cati ndo ti yaha xaan cuhva chachi yu. Yaha xaan cuhva chihi yu, ta amigu xain chi ñivi ndacu cuati, ta amigu xain chi ra satiahvi, cati ndo, ³⁵ soco ndihi ñivi ra Ndioo cutuni ini ñi, vati iyo cha chini tuni chi maan ra, cati ra Jesuu, [vati ña ndoo ñi vaha ni chi ra Juaan ni chi ra Jesuu.]

Chahan ra Jesuu vehe ra Simón ra cuu fariseo

³⁶ Iin quivi cati iin ra fariseo chi ra Jesuu ti na cua cu cachi ra chi ra vehe ra. Chacan cuu cha cuahan ra Jesuu vehe ra, ta chachi ra chi ra. ³⁷ Iyo tahan iin ñahan ñuun can. Cuaha xaan cuati cha savaha ñacan, ta chito ña ti chachi ra Jesuu vehe ra fariseo can. Chacan cuu cha quichi naan ña iin nu indi nduta vixin chahan. ³⁸ Tacan cuu, ta ni chacuinda ña iti chata ra Jesuu nu caa ra, ta ndahyu ña. Tacan cuu, ta yani nduta nuun ña chaha ra Jesuu, ta chi ixi xini ña quechaha nacuhva ña chaha ra. Taa yuhu ña chaha ra, ta choso ña nduta vixin chahan can chaha ra. ³⁹ Ndehe ra fariseo can cha ni savaha ña chi ra Jesuu, ta quechaha saxini ra chi anima ra ti tu ndicha ti rai cahan cuenda ra Ndioo cuu rahya, cua coto ra yoo ñahan cuu ña tiin chi ra. Cua coto ra ñaan cha cuu cha ni savaha ña, vati ni savaha xaan ña cuati, saxini ra xu vehe can. ⁴⁰ Tacan cuu, ta quechaha cati ra Jesuu chi ra ti:

—Iyo iin cha cua cati yu chihun, Simón —cati ra.

Ta cati ndico ra fariseo can chi ra ti:

—¿Ñaan cha cuu chi, ta maestru? —cati ra.

⁴¹ Ta quechaha cati ra Jesuu iin cuhva chi ra ti:

—Cha iyo uvi rai. Ndiseca ra ta ra chi inga ra chahnu. Iin ra ndiseca uhun ciendu xuhun denario chi ra, ta inga ra ndiseca uvi xico uchi ni.

⁴² Tacan cuu, ta ña cundee tiahvi ndico ra ta ra. Chacan cuu cha sanaan ra chahnu can cuenda cha ndiseca ra ta ra. Vitin cua cati cun ndaa ra cua cuni mani ca chi ra chahnu can —cati ra.

⁴³ Ta cati ndico ra Simón ti:

—Yuhu cati ti ra ndiseca cha suhva vihi ca cuu ra cua cuni mani ca chi ra —cati ra.

Ta cati ra Jesuu chi ra ti:

—Vaha xaan cati cun —cati ra.

⁴⁴ Tacan cuu, ta ndehe ra Jesuu chi ña ñahan can, ta cati ra chi ra Simón ti:

—¿Atu ña ni ndehun cha ni savaha ñahya chihin yu? Quichi yu vehun, ta ña chahun nduta cua ndoo chahi, ta ñahya—nacata ña chahi chi nduta nuun ña, ta nacuhva ña chahi chi ixi xini ña. ⁴⁵ Ña ni taa yuhu cun chihin yu, soco ña chacuita cha taa yuhu maan ña chahi nda cua nda hora ni quichi yu. ⁴⁶ Ñahni aceite choso cun xini yu, soco nduta vixin chahan choso ña chahi. ⁴⁷ Chacan cuu cha cati yu chihun ti cha ni naan cuati iyo chi ña, ta cuaha suhva cuati ni savaha ña. Chite ti ni naan cuati ña, vati cuni mani xaan ña chihin yu. Ta ñivi saxini ti ña savaha xaan ñi cuati—ña cuni mani xaan ñi, vati saxini ñi ti ña cuaha cuati ñi naan —cati ra chi ra Simón.

⁴⁸ Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi maan ña ñahan can ti:

—Cha ni naan cuati ni savahun —cati ra.

⁴⁹ Tacan cuu, ta quechaha cahan ñivi chachi chi ra icaa ni, ta nducu tuhun ñi chi tahan ñi ti:

—¿Yoo rai cuu rahya, vati sanaan ra cuati ñivi? —cati ñi.

⁵⁰ Ta cati ndico ra Jesuu chi ña ti:

—Cha ni nduvaha anima cun, vati chinu ini cun chihin yu. Na cua cuhun vii cun —cati ra.

8

Iyo ñi ñahan tindee chi ra Jesuu

¹ Tacan cuu, ta queta quivi quee iti ra Jesuu. Chahan ra ñuun ta ñuun, ta cati tuhun ra tuhun vaha yoso cuhva cua coo ñivi chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra. Chahan tahan ndihi uchi uvi tatun ra, ² ta iyo uvi uni ñi ñahan chahan tahan chi ra Jesuu, vati cha ni sanduvaha ra chi ñi, ta cha tava ra tati cuihna anima ñi. Iin ña nani María Magdalena, ta ucha tati cuihna cha ni tava ra anima ña. ³ Inga ña cuu ña Juana ñasihi ra Chuza ra cuu ra ndiso tiñu cuenda ra Herode, ta inga ña nani Susana. Tuvi ñi cuu ñi ni chahan chi ra, ta tindee ñi chi ra chi xuhun ñi.

Tuhun yoso cuhva cha chata cuati iin rai chiti (Mt. 13.1-9; Mr. 4.1-9)

⁴ Tacan cuu, ta tuvi ñivi nducuiti nu iyo ra Jesuu. Ndihi ñuun can quichi ñi, ta cahan ra chi ñi. Chi cuhva cahan ra, ta cati ra ti:

⁵ —Iyo iin rai, ta quee ra cuahan ra, vati cua tachi ra chiti [cuhva iyo costumbre ra]. Chata cuati ra chiti can, ta iyo chi quehni chi nu yaha iti. Chañu ñivi nuun quehni chi, ta quichi ri saa, ta chachi ri chi chi. ⁶ Iyo inga chiti can—quehni chi ticu yuu. Cana chi, soco neti ndico chi, vati ña

queta nduta nuun chi. ⁷ Inga chiti can—quehni chi sava mahñu nu iyo iñu. Icaa ni cana chi chi iñu can, ta chasi iñu nuun chi. ⁸ Inga chiti can—quehni chi nu ñuhun vaha. Cana chi. Chahnu chi, ta cuaha xaan chiti chi chacao.

Tuhun can ni cati ra Jesuu, ta nihin xaan cati ra chi ñi ti:

—Na cua taa vaha ndo soho ndo tuhun ya —cати ra.

Tuhun cha cuu cuhva can
(Mt. 13.10-17; Mr. 4.10-12)

⁹ Tacan cuu, ta nducu tuhun ra sacuaaha chi ra ñaan cha cuu cuhva can, ¹⁰ ta cati ra chi ra ti:

—Chaha ra Ndioo cha cua coto maan ndo tuhun yoso cuhva ndaca ñahan ra Ndioo chi ñivi ra, ta ña chito ñivi ñuñivi tuhun can nu ni quichi quivi. Maan ndo cua coto chacan, soco chi ndihi ca ñivi cahan yu chi cuhva ni. Chacan cuu cha cua cuni soho ñi tuhun can, soco ña cua cutuni ini ñi.

Cati cachin ra Jesuu ñaan tuhun cuu cuhva cuenda ra chata cuati chiti can
(Mt. 13.18-23; Mr. 4.13-20)

¹¹ [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra sacuaaha chi ra:]

'Tuhun ya cuni cati cuhva can, vati tuhun Ndioo cuu chiti can, ¹² ta chiti quehni nu yaha iti cuu sava ni ta cua ñivi chini tuhun Ndioo, ta quichi run cuihna. Sanaan run tuhun can chi ñi, vati ña cuni run cha cua cuinu ini ñi chi ra Ndioo, ta cua nduvaha anima ñi. ¹³ Chiti quehni ticu yuu can cuu sava ni ta cua ñivi cusii ini cha chini ñi tuhun can. Chinu ini ñi chi chi, soco iyo ñi cuhva iyo itu can, vati ñahni yoho chi iyo. Suhva quivi ni chinu ini ñi, soco queta quivi ña cundee ca ñi cha ndavaha ni, ta saña ndico ñi. ¹⁴ Chiti quehni sava

mahnũ iñu can cuu sava ni ta cua ñivi chini tuhun Ndioo, ta ña cundee ñi, vati saxini xaan ñi. Cuni ñi cusii ini ñi nu ñuhun ñuñivi, ta cuni ñi cha cua coo tahan xuhun ñi. Chacan iyo ñi, ta ña chahnu ñi cuenda ra Ndioo. ¹⁵ Chiti quehni nu ñuhun vaha cuu sava ni ta cua ñivi chini vaha tuhun Ndioo. Cuni ñi chi chi chi ndihi cuii anima ñi, ta cundee ini ñi. Tacan chahnu vaha ñi cuenda ra Ndioo.

Tuhun yoso cuhva taa yo ñuhun ndichin
(Mr. 4.21-25)

¹⁶ [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra sacuahã chi ra:]

’Ña tuhva yo taa yo ñuhun, ta casi yo chi chi tichi cajoon. Ña tuhva yo caqui ndaa yo ñuhun xuu chito, soco taa yo ñuhun, ta chaqui ndaa yo chi chi nu candileru, vati tacan ndichin vaha cua ndehe ndihi ñivi quihvi tichi vehe. ¹⁷ Vitin ña chito ñivi ñaan tuhun cuu tuhun can, soco nu cuahan quivi cua cutuni ini ñi, ta sa cua coto vaha ñi ñaan cha cuu chi.

¹⁸ ’Cua taa vaha ndo soho ndo, vati cua coo ca cha chini tuni chi ra cutuni ini tuhun cahin, ta chi ra ña cutuni ini tuhun cahin—ña cua cutuni ini ra ni suhva —cati ra.

Queta sihi ra Jesuu chi yani ra nu iyo ra
(Mt. 12.46-50; Mr. 3.31-35)

¹⁹ Tacan cuu, ta queta sihi ra Jesuu chi yani ra nu iyo ra, soco ña cuu yaha ñi nu iyo ra, vati tuvi xaan ñivi iyo, ²⁰ ta cati ñivi can chi ra ti:

—Cha iyo sihi cun chi yani cun nuquehe, ta cuni ñi chihun —cati ñi.

²¹ Ta cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:

—Cua cati yu yoo cuu sihi yu yoo cuu yani yu. Ñivi tasoho tuhun Ndioo, ta sacuinu ñi chi chi—ñican cuu sihi yu chi yani yu —cati ra.

Sacutaxin ra Jesuu tati chi nduta tañuhun
(Mt. 8.23-27; Mr. 4.35-41)

²² Iin quivi quihvi ra Jesuu chi ra sacuaaha chi ra tichi tundoo, ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:

—Na coho inga chiyo nduta ya —cati ra.

Tacan cuu, ta quechaha sacunu ra ta ra tundoo can. ²³ Nu quechaha sacunu ra ta ra chi chi, ta quechaha quixi ra Jesuu. Tacan cuu, ta nihin xaan quechaha iyo iin tiati nu nduta can. Chacan cuu cha quechaha chitu nduta tichi tundoo can, ta ica xaan suhva iyo ra ta ra, coto cua ndoyo ñuhun ra.

²⁴ Chacan cuu cha sandoyo ra ta ra chi ra Jesuu, ta cati ra ta ra ti:

—¡Maestru, cua ndoyo ñuhun yo! —cati ra.

Tacan cuu, ta ndoyo ra Jesuu, ta nduxaan ra chi tati can chi nduta can, ta cutaxin ndico chi.

²⁵ Tacan cuu, ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:

—Ñahni cha chinu ini ndo chi ra Ndioo —cati ra.

Iyo xaan cuni ra ta ra, ta yuhvi ra. Nducu tuhun ra ta ra chi tahan ra ti:

—¿Yoo rai cuu rahya? Cha cati tuhun ra chi tati chi nduta, ta tasoho chi chi ra —cati ra ta ra.

Ni chacoo tati cuihna anima iin rai iyo ñuhun
Gadara

(Mt. 8.28-34; Mr. 5.1-20)

²⁶ Tacan cuu, ta queta ra ta ra ñuhun Gadara. Iti nuun ñuhun Galilea iyo chi, vati inga chiyo nduta can iyo ñuhun can. ²⁷ Quee ra Jesuu tichi tundoo can, ta tahan ra chi iin rai. Quichi ra iti ñuun can, ta

iyo tati cuihna anima ra. Nahan xaan cha iyo run chi ra, ta chica cuiti ndaha ra. Ña ndoo ca ra tichi vehe, soco iyo ra camasandu. ²⁸ Nu ni ndehe racan chi ra Jesuu, ta quechaha cana chaa ra, ta nduva ihni ra iti nuun ra Jesuu, ta nihin xaan quechaha cati ra ti:

—¿Ñaan cha cuu cha cuni cun chihin yu, ta Jesuu? Yoho—sehe Ndioo cuu cun. Cahan ndahvi yu chihun ti ña cuhva cun tu ndoho chihin yu.

²⁹ Tacan cati ra, vati cha ni cati ra Jesuu ti cua quee run tati cuihna can anima ra. Cuaha xaan cha ni savaha run chi ra cuaha chaha. Cha cucumi ñivi chi ra, ta cha ni cunuhni ra chi cadena caa, soco chahnda ra chi chi, ta sacuhun run tati cuihna can chi ra tichi cuhu. ³⁰ Nducu tuhun ra Jesuu chi ra ti:

—¿Ñaan nani cun? —cati ra.

Ta cati ndico ra ti:

—Legioon nani yu.

Tacan cati ra, vati cuaha xaan run tati cuihna can cha quihvi anima ra, ³¹ ta quechaha cahan ndahvi run chi ra Jesuu ti ña cua tava ndaa ra chi run, ta cua cahun run nu iyo ñivi cha ni chihi. ³² Tican iyo cuaha ri quini, ta tixitin ri chachi ri iyo ri yucu can. Chacan cuu cha cahan ndahvi run tati cuihna chi ra Jesuu ti cua tava ndaa ra chi run, ta cua quihvi run tichi rican. Tacan cuu, ta chaha ra Jesuu ndatu chi run. ³³ Quee run anima ra ndahvi can, ta quihvi run tichi ri quini can, ta quechaha chinu ihni ri quini can. Nuun ri xahva can, ta quehni ri tichi nduta can, ta chihi ri.

³⁴ Ndehe ra cumi chi ri ñaan cha ni tahan ri, ta chinu ra. Ndihi nu yaha ra chaha ra cuenda chi

ñivi. ³⁵ Chacan cuu cha cuahan ñivi tican, vati cuni ndehe ñi ñaan cha cuu cha ni chacoo, ta queta ñi nu iyo ra Jesuu. Tacan cuu, ta ndehe ñi ti ndaa ra ndahvi can. Cha quee run tati cuihna anima ra, ta nami ra. Vaha xaan cuni xini ra, ta ndaa ra nu inda ra Jesuu. Quechaha cuyuhvi xaan ñivi can.

³⁶ Ñivi ndehe cha ni tahan ra—chaha ñi cuenda yoso cuhva ni nduvaha ra ndahvi can. ³⁷ Tacan cuu, ta quechaha cahan ndahvi ndihi ñivi quichi nini cahnu ñuhun Gadara can chi ra Jesuu. Cati ñi ti na cua cuhun ra Jesuu inga chiyo, vati cha chaha xaan ra tu ndoho chi ñi, ta yuhvi xaan cuni ñi. Tacan cuu, ta quihvi ndico ra tichi tundoo, ta cha cua cuhun ra, ³⁸ ta quechaha chica ndahvi ra ndahvi can chi ra, vati cuni ra cuhun tahan ra chi ra, soco cati ra Jesuu chi ra ti:

³⁹ —Cuahan iti vehun, ta cati tuhun cun ndihi cha ni savaha ra Ndioo chihun —cati ra, ta saña tahan ra chi ra, ta cuahan ra.

Tacan cuu, ta cuahan ra nduvaha can. Nini ñuun chahan ra, ta cati tuhun ra ndihi cha ni savaha ra Jesuu chi ra.

Cuhvi sehe ra Jairo, ta sayani ndaha iin ñahan sahma ra Jesuu

(Mt. 9.18-26; Mr. 5.21-43)

⁴⁰ Tacan cuu, ta queta ndico ra Jesuu inga chiyo nduta can, ta vaha xaan quihin cuenda ñivi chi ra, vati ndihi ñi ndatu chi ra. ⁴¹ Tacan cuu, ta quichi iin ra nani Jairo, ta ra cuu xini iin ve ñuhun cuu ra. Chahnu chiti ra iti nuun ra Jesuu, ta quechaha cahan ndahvi ra chi ra ti na cua cuhun ra Jesuu vehe ra, ⁴² vati iin tuhun ni ña luhu sehe ra iyo. Uchi uvi cuiya ña, ta cuni cuvi ña. Tacan cuu, ta

cuahan ra Jesuu chi ra. Ni vii cuahan ra, ta nihin xaan indi ra tañu ñivi.

⁴³ Nu ni yaha ra indi tahan iin ñahan. Cha queta uchi uvi cuiya iyo xaan niñi ña chi ña, ta yoni cuu sanduvaha chi ña. ⁴⁴ Tuhva ña iti chata ra, ta sayani ndaha ña yuhu sahna ra. Suvi ni hora can ni chacuita cha iyo niñi ña chi ña.

⁴⁵ Tacan cuu, ta quechaha nducu tuhun ra Jesuu ti:

—¿Yoo sayani ndaha chihin yu? —cati ra.

Ndihni ñivi cati ti ñahni, ta cati ra Pedro chi ra ti:

—Maestru, tuvi xaan ñivi iyo, ta nihin xaan indi cun tañu ñi —cati ra.

⁴⁶ Ta cati ndico ra Jesuu ti:

—Iyo yoo sayani ndaha chihin yu, vati chite ti cha quee suhva tu ndee ini chihin yu —cati ra.

⁴⁷ Tacan cuu, ta ndehe ña ñahan can ti cha chito ra, ta tuhva ña nu inda ra. Naquisi xaan chi chi ña, ta tuhva ña. Chahnu chiti ña iti nuun ra, ta iti nuun ndihni ñivi can chaha ña cuenda ñacu sayani ndaha ña chi ra, ta chaha ña cuenda ti suvi ni hora can ni nduvaha ña. ⁴⁸ Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi ña ti:

—Cha ni nduvahun, vati chinu ini cun, sihi. Na cua cuhun vii cun —cati ra.

⁴⁹ Ni vii cahan ra Jesuu chi ña, ta quichi ñivi iti vehe ra cuu xini ve ñuhun can. Queta ñi, ta quechaha cati ñi chi ra Jairo can ti:

—Cha ni chihi cuii sehun. Ña satañu con chi ra maestru —cati ñi.

⁵⁰ Chini ra Jesuu tuhun cahan ñi, ta cati ra chi ra Jairo ti:

—Ña tichaha ni cun. Mani cha cua cuinu ini cun, ta cua nduvaha sehun —cati ra.

⁵¹ Tacan cuu, ta queta ra vehe ra Jairo. Quihvi ra, ta quihvi tahan ra Pedro chi ra Juan chi ra Jacobo chi sutu ña luhu can chi sihi ña. Ñican ni quihvi, soco ña ni chaha ra Jesuu cha cua quihvi ndihi ca ñivi. ⁵² Cuihya xaan cuni ndihi ñivi can, ta chacu xaan ñi, soco quechaha cati ra Jesuu chi ñi ti:

—Ña cuacu ndo, vati ña ni chihi ña. Quixi ni maan ña —cати ra.

⁵³ Tacan cuu, ta quechaha chacu nahan ñi chi ra; vati chito ñi ti cha ni chihi cuii ña. ⁵⁴ Tacan cuu, ta quihvi ra Jesuu tichi vehe. Tiin ra ndaha ña, ta nihin quechaha cahan ra, ta cati ra chi ña ti:

—Cuinda, lia —cати ra.

⁵⁵ Tacan cuu, ta nihin ndico ña tati ña, ta quii xaan ni chacuinda ña, ta cati ra Jesuu ti cua cuhva ñi cha cachi ña. ⁵⁶ Iyo xaan cuni sutu ña chi sihi ña, ta cati ra Jesuu ti na ña cua cuhva ñi cuenda ñaan cha ni tahan ña.

9

Tava tiñu ra Jesuu chi ndihi uchi uvi ra sacuahachi ra

(Mt. 10.5-15; Mr. 6.7-13)

¹ Iin quivi cana ra Jesuu chi ndihi uchi uvi ra sacuahachi ra, ta chaha ra tu ndee ini chi ra ta ra. Chaha ra ndatu chi ra, vati cua tava ra ta ra ndihi run tati cuihna cha ñuhun anima ñivi, ta cua sanduvaha ra ta ra chi ñivi cuhvi. ² Tacan cuu, ta tava tiñu ra Jesuu chi ra ta ra, vati cua cati tuhun ra ta ra yoso cuhva cua coo ñivi chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra, ta cua sanduvaha ra ta ra chi ñivi cuhvi, ³ ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:

—Ñahni cha cua cuiso ndo nu cua cuhun ndo. Ña cuiso ndo garote. Ña cuiso ndo yunu. Ña cuiso ndo cha cua cachi ndo. Ña cuiso ndo xuhun. Ña cuiso ndo. Iin tuhun ni cha ndichin ndo cua cuiso ndo.

⁴Ndaa vehe cua quihvi ndo —suvi ni tican cua coo nuun ndo nda cua nda cua cuhun ndo inga ñuun.

⁵Tu ña cua quihin cuenda ñivi chi ndo, cua quee ndo ñuun can, ta cua naquisi ndo ñuhun iñi chaha ndo. Chacan cuu cha cua coto ñi ti cahan ndo iin cha ndicha ndicha —cati ra chi ra.

⁶Tacan cuu, ta quee ra ta ra. Cuahan ra. Ñuun ta ñuun cuahan ra, ta cati tuhun ra tuhun Ndioo, ta ndihi ñuun can sanduvaha ra chi ñivi cuhvi.

Ni chihi ra Juaan ra sacuanduta

(Mt. 14.1-12; Mr. 6.14-29)

⁷Tacan cuu, ta chini ra Herode rey can ndihi tuhun cha ni savaha ra Jesuu. Saxini xaan ra, vati iyo ñivi cati ñi ti cha ni natacu ndico ra Juaan tañu ñivi ndii. ⁸Inga ñivi cati ti ra Elía chahnu cuu ra ni quichi, ta inga ñi cati ti iin ra ni cahan cuenda ra Ndioo tiempu chahnu cuu ra ni quichi. ⁹Chacan cuu cha cati ra Herode ti:

—Ni chahnda yu sucun ra Juaan, [ta chihi ra]. Ña chite yoo rai cahan ñi tuhun can —cati ra.

Chacan cuu cha nducu ra cuhva cha cua ndehe ra chi ra Jesuu.

Sacachi ra Jesuu chi uhun mil rai

(Mt. 14.13-21; Mr. 6.30-44; Jn. 6.1-14)

¹⁰Tacan cuu, ta queta quivi quichi ndico ra tatun Jesuu, ta chaha ra ta ra cuenda chi ra ndihi cha ni savaha ra ta ra nu ni chahan ra. Tacan cuu, ta quihin ra Jesuu chi ra ta ra, ta quee siin ra ta ra. Cuahan ra iti ñuun Betsaida, ¹¹soco chito ñivi

ndaa iti cuahan ra, ta chandicu ñi chi ra. Tacan cuu, ta quihin cuenda ra Jesuu chi ñi, ta cahan ra chi ñi yoso cuhva cua coo ñivi chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra, ta sanduvaha ra chi ñivi cuhvi.

¹² Tacan cuu, ta cha cua ini xaan. Chacan cuu cha quichi cahan ra tatun ra chi ra Jesuu, ta cati ra ta ra ti:

—Na cua saña tahan yo chi ñivi ya, ta na cua cuhun ñi ranchu iyo yatin. Na cua cuhun ñi iti ñuun, ta cua nanducu ñi nu cua cusu ñi. Cua nanducu ñi cha cua cachi ñi. Tacan sa cua nanihin ñi, vati ñahni cha iyo ihya —cati ra ta ra.

¹³ Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Cuhva maan ndo cha cua cachi ñi —cati ra.

Ta cati ndico ra ta ra ti:

—Ñahni cha iyo chi ndi. Uhun tahan paan chi uvi tiaca ni iyo. Tu ña cua cuhun ndi cu sata ndi cha cua cachi ndihi ñihya, ña cua queta chacan.

¹⁴ Tacan cati ra ta ra, vati uhun tahan mil rai cuu ra iyo, soco cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Cati ndo chi ra ti ña cua cunda nuun ra. Uvi xico uchi uvi xico uchi ra ta ra cua cunda iin iin nu cua cunda ra —cati ra.

¹⁵ Tacan ni savaha ra sacuaha chi ra Jesuu, ta ni chacunda ndihi ñivi can. ¹⁶ Tacan cuu, ta quihin ra Jesuu paan can chi tiaca can. Uhun paan cuu chi chi uvi tahan tiaca. Quihin ra chi chi, ta ndehe ndaa ra iti siqui andivi, ta chaha ra iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo. Chahnda cuati ra chi chi, ta chaha ra chi chi chi ra sacuaha chi ra, vati cua cuhva ra ta ra chi chi chi ñivi can. ¹⁷ Tacan cuu, ta chachi ñi ta ñi, ta ndihi ñi ndaha ini. Tacan cuu, ta canihin ra ta ra cha ni ndoo, ta queta uchi uvi tica chehle cuati canihin ndico ra ta ra.

Cati ra Pedro ti Jesuu cuu ra Cristo, vati ni tava tiñu ra Ndioo chi ra

(Mt. 16.13-19; Mr. 8.27-29)

¹⁸ Iin quivi quee siin ra Jesuu, vati cua cahan ra chi ra Ndioo, ta iyo tahan ra sacuaha chi ra. Cha ndihi cahan ra Jesuu chi ra Ndioo, ta quechaha nducu tuhun ra chi ra sacuaha chi ra ti:

—¿Yoo rai cui cati ñivi? —cati ra.

¹⁹ Ta cati ndico ra ta ra ti:

—Iyo ñivi cati ti ra Juan ra sacunduta cuun. Iyo inga ñivi—cati ñi ti Elía cuun, ta iyo inga ñi cati ti cha ni nandoto ndico iin ra ni cahan cuenda ra Ndioo tiempu chahnu, ta racan cuun —cati ra ta ra.

²⁰ Tacan cuu, ta nducu tuhun ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Ta maan ndo, ¿yoo rai cui cati ndo? —cati ra.

Ta cati ndico ra Pedro ti:

—Yoho—ra Cristo cuun, vati ni tava tiñu ra Ndioo chihun —cati ra chi ra.

Chaha ra Jesuu cuenda ti cua cuvi ra

(Mt. 16.20-28; Mr. 8.30-9.1)

²¹ Tacan cuu, ta cati tuhun xaan ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra ti ña cua cati ra tuhun can chi ni iin ñivi. ²² Tacan, ta quechaha cati ra ti:

—Yuhu ra cuu sehe ñivi—iyo cha cua ndehe xain tu ndoho. Ndihi ra chanihin chi ra sutu chahnu chi ra sacuaha ley chahnu—ndihi racan cua tava ndaa ra chihin yu. Cua cahni ra ta ra chihin yu, soco cua yaha uni quivi, ta cua natacu ndico yu —cati ra.

²³ Inga hora, ta cati ndico tucu ra Jesuu chi ndihi ñivi can ti:

—Tu iyo ndo cuni ndo coo ndo chihin yu, na ña cua saxini ndo cuenda maan ndo. Na cua

ndehe ndo tu ndoho cuenda yu ndihi ni quivi cuhva ndehe ñivi tu ndoho nu cruu. ²⁴ Tu cua cuni ndo coo vaha ndo cuenda maan ndo, cua ndoyo ñuhun ndo, soco tu cua cuvi ndo cuenda yuhu, ña cua ndoyo ñuhun ndo cuenda ra Ndioo. ²⁵ Ñahni yavi ndaa ndo cha cua sacanaan ndo ndihi cha iyo nu ñuhun ñuñivi ya, tu cua ndoyo ñuhun cuii ndo cuenda ra Ndioo. ²⁶ Tu cua cucahan nuun ndo cuenda yu, tu cua cucahan nuun ndo tuhun cati tuhin, cua cucahan tahan nuin chi maan ndo quivi cua quichi ndico yu ra cuu sehe ñivi. Taqui xaan cua cuu nu cua quichi yu, vati cua quichi yu cuenda ra suti chi ra cuu tatun Ndioo. ²⁷ Cati ndicha yu chihin ndo ti iyo ndo inda ihya—ña cua cuvi ndo nda cua nda cua ndehe ndo yoso cuhva cua cundaca ñahan ra Ndioo —cati ra chi ñi.

*Sama ra Ndioo cuhva caa ra Jesuu
(Mt. 17.1-8; Mr. 9.2-8)*

²⁸ Yaha una quivi nu ni cahan ra Jesuu tuhun can, ta quihin ra chi ra Pedro chi ra Juan chi ra Jacobo, ta cuahan ra ta ra iin siqui yucu, vati cua cahan ra chi ra Ndioo. ²⁹ Nu ni cahan ra Jesuu chi ra Ndioo, ta tucu cuhva sananduvi ra Ndioo chi ra. Tucu cuhva caa nuun ra Jesuu hora can, ta nda cua tachan sahma ra cuu, ta cuichin xaan chi, ³⁰ ta ni chacoo uvi rai chi ra. Ra Moisee chi ra Elía cuu ra, ta ndatuhun ra ta ra chi ra Jesuu. ³¹ Taqui xaan nu chacuinda ra Moisee chi ra Elía can, ta ndatuhun ra ta ra chi ra Jesuu yoso cuhva cua cuvi ra iti ñuun Jerusalén nu cuahan quivi. ³² Vee xaan cuni ra Pedro chi tahan ra, vati cuni xaan chi cusu ra ta ra, soco cundee ra ta ra, ta ndehe ra ta ra ti ndichin xaan ra Jesuu cuu. Ndehe ra ta ra ti ndatuhun uvi

rai chi ra Jesuu, ³³ ta sa cuahan ndico ra Moisee chi ra Elía nu iyo ra Jesuu, ta quechaha cati ra Pedro chi ra Jesuu ti:

—Vaha xaan cha quichi tahan ndi ihya, maestru. Na cua savaha ndi uni tiahva. Iin chi cua cuu chi maun, ta inga chi cua cuu chi ra Moisee, ta cua cuu inga chi chi ra Elía —cati ra, [soco cahan soho ra,] vati ña chito ra ñaan cha cahan ra.

³⁴ Ni vii cahan ra Pedro can, ta quichi iin vico. Chasi chi nuun ra ta ra, ta yuhvi cuni ra ta ra cha chasi vico can nuun ra. ³⁵ Tacan cuu, ta quechaha cahan ra Ndioo tichi vico can, ta cati ra ti:

—Sehi chi rahya, ta cuni xain chi ra. Cua tasoho ndo cha cua cahan ra —cati ra.

³⁶ Cha ndihi cahan ra Ndioo tuhun can, ta ndehe ra ta ra ti iin tuhun ni ra Jesuu ni ndoo. Tacan cuu, ta taxin ni chacoo ra ta ra. Quivi can ña chaha ra ta ra cuenda chi ni iin ñivi ñaan cha cuu cha ni ndehe ra tican.

Sanduvaha ra Jesuu chi iin ra luhu ñuhun tati cuihna anima

(Mt. 17.14-21; Mr. 9.14-29)

³⁷ Tuvi inga quivi, ta nuun ndico ra ta ra siqui yucu can. Nuun ra, ta tuvi ñivi ni nihin tahan ra.

³⁸ Tacan cuu, ta cana chaa iin rai nda mahñu ñivi can, ta cati ra chi ra Jesuu ti:

—Yoho maestru, na cua savahun tu manini cua ndehun sehi, vati iin tuhun ni ra iyo, ³⁹ ta ñuhun tati cuihna anima ra. Quii xaan cana chaa ra savaha run, ta chahni rai run chi ra, ta quee iñu yuhu ra. Sanicuehe run chi ra, ta cuaha tu ndoho chaha run chi ra, ta ña ta quee run. ⁴⁰ Cha cahin chi ra sacuaha chihun ti na cua tava ra chi run, soco ña cuu chi ra —cati ra.

⁴¹ Ta cati ndico ra Jesuu chi racan ti:

—Ndioho, ña chinu ini ndo chi ra Ndioo. Mani ndavaha ni ndacu ndo. Ña cundee ca ini yu chi ndo. Ña nahan cua coi chi ndo. Na ndaca sehe cun ihya —cati ra.

⁴² Tacan cuu, ta ni vii cua tuhva ra luhu can, ta sanduva run tati cuihna chi ra, ta chahni rai run chi ra. Tacan, ta quechaha nduxaan ra Jesuu chi run tati cuihna can, ta sanduvaha ra chi ra luhu, ta chaha cuenda ndico ra chi ra chi sutu ra. ⁴³ Iyo xaan cuni ndihi ñivi can, vati cahnu xaan cuu ra Ndioo.

*Inga chaha chaha ra Jesuu cuenda ti cua cuvi ra
(Mt. 17.22-23; Mr. 9.30-32)*

Ni vii nduiyo ndihi ñivi can, vati cuaha xaan cha ni savaha ra Jesuu, ta quechaha cati ra chi ra sacuaha chi ra ti:

⁴⁴ —Cua taa vaha ndo soho ndo tuhun ya. Yatin xaan cua xico tuhun ñivi chihin ra cuu sehe ñivi, ta cua tiin ñi chi ra —cati ra.

⁴⁵ Ña nituni ini ra ta ra tuhun can, vati ña chaha ra Ndioo. Chacan cuu cha ña nituni ini ra, ta yuhvi ra ta ra nducu tuhun ra chi ra Jesuu ñaan cha cuu tuhun can.

*Tuhun ndaa ñivi cuu ñivi cahnu ca
(Mt. 18.1-5; Mr. 9.33-37)*

⁴⁶ Tacan cuu, ta quechaha cahan yuhu ra sacuaha chi ra Jesuu. Cahan yuhu ra chi tahan ra, vati saxini xaan ra ndaa ra cua cuu iin rai cahnu ca. ⁴⁷ Tacan, ta sa chito ra Jesuu yoso cuhva saxini ra ta ra chi anima ra. Chacan cuu cha quihin cuenda ra chi iin ve luhu, ta ni chacuinda ve iin

chiyo xiin ra savaha ra, ⁴⁸ ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:

—Tu cua quihin cuenda ndo chi ñivi cuu sava ni ta cua veyha cuenda yu, cua quihin cuenda ndo chihin yu. Tu cua quihin cuenda ndo chi yuhu, cua quihin cuenda tahan ndo chi ra Ndioo, ta maan ra tava tiñu chihin yu. Ta chi maan ndo cati yu ti ra cuu rai cahnu ca cua tindee chi ndihi ñivi tahan ra —cati ra.

Tu ña cua cani tahan ñivi chi yo, cua cuinda naan ñi chihin yo

(Mr. 9.38-40)

⁴⁹ Tacan cuu, ta quechaha cati ra Juaan chi ra ti:

—Ni ndehe ndi chi iin rai, ta cahan ra sivi cun, ta tava ra tati cuihna anima ñivi, soco ña chaha ndi cha cua savaha ca ra chacan, vati ña chica ra chihun sava ta cuhva cha chica maan ndi —cati ra.

⁵⁰ Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—Ña cua casi con nuun ñivi ndacu tacan, vati tu ña cua cani tahan ñivi chi yo, cua coo ñi cuenda yo —cati ra.

Nduxaan ra Jesuu chi ra Jacobo chi ra Juaan

⁵¹ Tacan cuu, ta chito ra Jesuu ti ña cuaha ca quivi, ta cua ndaa ra iti siqui andivi. Chacan cuu cha cati ra chi anima ra ti nini xaan cua cuhun ra iti ñuun Jerusalén, ⁵² ta tachi ra tatun ra iti nuun. Cuahan ra tatun can iti ñuhun Samaria, ta quihvi ra iin ñuun, vati cua nducu ra ndaa cua cachi ra Jesuu ndaa cua cusu ra. ⁵³ Tacan ni savaha ra tatun can, soco ña ni quihin cuenda ñivi can chi ra Jesuu, vati cha cuahan ra iti ñuun Jerusalén. ⁵⁴ Ndehe ra Jacobo chi ra Juaan yoso cuhva cati ñivi can, ta quechaha cati ra ta ra chi ra Jesuu ti:

—Ra chahnu, ¿atu cuni cun cha cua cahan ndi chi ra Ndioo ti na cua saquehni ra ñuhun cha cua cayu ñihya, ta cua ndoyo ñuhun ñi cuhva ni savaha ra Elía iti chata? —cati ra ta ra.

⁵⁵ Tacan cuu, ta ndico coo ra Jesuu nuun ra ta ra, ta nduxaan ra chi ra, ta cati ra ti:

—Ña chito ndo ñaan tiñu chica ndo. ⁵⁶ Yuhu ra cuu sehe ñivi—quichi yu, vati cuni yu sanduvahi anima ñivi. Ña cuni yu cha cua ndoyo ñuhun ñi —cati ra.

Tacan cuu, ta cuahan ra ta ra inga ñuun.

Cuni ñivi caca ñi iti chica ra Jesuu
(Mt. 8.19-22)

⁵⁷ Ni vii cuahan ra ta ra iti, ta quechaha cati iin rai chi ra Jesuu ti:

—Yoho ra chahnu, cuni cuhin chihun ndaa iti cua cahun cun —cati ra.

⁵⁸ Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—Iyo nu quixi ri ñucuii, ta iyo taca ri saa, soco ñahni nu cua cava cusu yu, ta ra cuu sehe ñivi cui —cati ra chi racan.

⁵⁹ Chi inga ra cati ra Jesuu ti:

—Na coho —cati ra,

soco cati ndico racan chi ra ti:

—Ra chahnu, cuhva cha cua cahun xihne, ta cua cuchi yu chi suti —cati ra.

⁶⁰ Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—Na cua cuchi ñivi tahan ndo chi ra, soco yoho—cuahan, ta cati tuhun cun yoso cuhva cua coo ñivi chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra —cati ra.

⁶¹ Tacan cuu, ta cati inga ra chi ra Jesuu ti:

—Cua cuhin chihun, ra chahnu, soco cuhva cun cha cua saña tahan xihne chi ñivi yu —cati ra.

62 Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—Tu cua quechaha satiñu ndo tiñu ra Ndioo, soco tu ña cua satiñu ndo chi ndihi cuii anima ndo, ña cua cuu coo ndo nu cua cundaca ñahan ra Ndioo —cati ra.

10

Tava tiñu ra Jesuu chi uni xico uchi ra ta ra

1 Tacan cuu, ta chaha ra Jesuu tiñu chi inga uni xico uchi ra ta ra, ta tava tiñu ra chi ra ta ra. Uvi uvi ra tava tiñu ra, ta cuahan ra ta ra iti nuun. Ndihi ñuun nu cua yaha ra Jesuu cuahan ra ta ra. 2 Ni vii iyo ra ta ra chi ra Jesuu, ta cati ra chi ra ta ra ti:

—Cuaha xaan tiñu iyo, soco ñahni ñivi cua satiñu. Na cua cahan ndahvi ndo chi ra chahnu Ndioo ti cua tava tiñu ra chi ñivi cua satiñu tiñu ra. 3 Vitiñ cuahan ndo. Tava tiñu yu chihin ndo, ta cuahan ndo nu cua coo ndo chi tu ndoho. Cuhva iyo ri chivu cuati cua coo ndo, vati chaha ri ina tu ndoho chi ri. [Cuhva can cua coo ndo chi tu ndoho.] 4 Ña cua cuiso ndo xuhun. Ña cua cuiso ndo yunu. Ña cua cunda chaha ndo. Ña cua nducuee ndo ndatuhun ndo chi ñivi tahan ndo iti. 5 Ndaa vehe cua coo nuun ndo cua cati xihna ndo chi ñivi can ti na cua coo vii ñi vehe ñi. 6 Tu ndicha ti iyo vii ñivi can, cua coo vii ñi cuhva cua cati ndo, soco ña cua coo vii ñi, tu ñavi tacan iyo ñi. 7 Vehe can nu iyo vii ñivi cua ndoo nuun ndo, ta cua cachi tahan ndo chi ñican, vati iyo yahvi ndihi ñivi satiñu. Ña cua nducu ndo nu cua coo ndo vehe ta vehe. 8 Tu cua quihin cuenda ñivi chi ndo ñuun nu cua quihvi ndo, cua cachi ndo ñaan cha cuu cha cua cuhva ñi chihin ndo. 9 Cua sanduvaha ndo chi ñivi cuhvi, ta cua cati tuhun ndo chi ñivi can ti yatin xaan

cua cundaca ñahan ra Ndioo. ¹⁰ Tu ña cua quihin cuenda ñivi chi ndo ñuun nu cua quihvi ndo, cua yaha ndo iti cahnu ñuun can, ta cua cati ndo chi ñi ti ¹¹ nacuhva ndo yuhma ñuhun ñuun ñi chaha ndo. Chacan cuu cha cua coto vaha ñi ti ña vaha cha ndacu ñi, soco na cua coto ñi yoso cuhva cua coo ñivi chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra, cua cati ndo chi ñican. ¹² Yuhu cati ti quivi cua tachi tuni ra Ndioo chi ñivi xaan xaan cua cutuni ñivi ni chacoo ñuun Sodoma iti chata, soco xaan ca cua cutuni ñivi ña cua quihin cuenda chi ndo vitin —cati ra.

Cuhva iyo ñivi ña tasoho
(Mt. 11.20-24)

¹³ [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñi cuenda ñivi ña tasoho:]

’Ndioho ñivi ñuun Corazín, ndioho ñivi ñuun Bet-saida, cahnu xaan tu ndoho cua coo chi ndo, vati cahnu xaan cuhva cuu cha ni savahi iti nuun ndo. Tu cua savahi cuhva can iti nuun ñivi iyo ñuun Tiro, tu cua savahi cuhva ni savahi iti nuun ndo iti nuun ñivi ñuun Sidón, ta cahnu xaan cuati cuu cha ni savaha ñi, ndicha ndicha cua saña ihni ñi ndihi cuati can. ¹⁴ Cahnu xaan tu ndoho cua coo chi ñivi ñuun can nu cua tachi tuni ra Ndioo chi ñivi, soco cahnu xaan ca tu ndoho cua coo chi maan ndo. ¹⁵ Ta ndioho ñivi ñuun Capernaum, ña cua coo ndo iti siqui andivi. Cua coo ndo nu iyo ñivi ndoyo ñuhun, [vati cua tachi tuni ra Ndioo chi ndo].

¹⁶ ’Tu cua tasoho ñivi chi maan ndo, cua tasoho tahan ñi chihin yu. Tu cua tava ndaa ñi chi ndo, cua tava ndaa tahan ñi chi yuhu. Tu cua tava ndaa ñi chihin yu, cua tava ndaa tahan ñi chi ra Ndioo, vati maan ra cuu ra tava tiñu chihin yu. Tacan ni cati ra Jesuu chi ra ta ra, ta cuahan ra ta ra.

Quichi ndico ndihi uni xico uchi ra ta ra

¹⁷ Quichi ndico ndihi uni xico uchi ra ta ra nu ni chahan ra, ta sii xaan cuni ra ta ra. Cati ra ta ra chi ra Jesuu ti:

—Ra chahnu, cha ni cahan ndi chi run tati cuihna cuenda sivi cun, ta ni tasoho run cha ni cahan ndi —cati ra ta ra.

¹⁸ Ta cati ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Ndicha ti ni ndehi ti cha ni quehni run Satanaa iti siqui andivi cuhva quehni iin tachan, [vati cha cuahan ndoyo ñuhun run]. ¹⁹ Cha chahi tu ndee ini chi ndo, vati cua cuu cuañu ndo chata ri coo, cua cuu cuañu ndo chata ri tisuhma, ta ña cua cundee run Satanaa cuxaan ini run chi ndo. Ñahni cha cua cuu sandoyo ñuhun run chi ndo. ²⁰ Ña cua cusii ini ndo cha tasoho run tati cuihna cha cahan ndo chi run, soco cua cusii ini ndo, vati cha iyo sivi ndo nu tutu ra Ndioo iti siqui andivi, [vati cua coo ndo chi ra] —cati ra Jesuu.

Sii cuni ra Jesuu

(Mt. 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Suvi ni hora can sii xaan quechaha cuni ra Jesuu savaha ra Tati Ndioo. Tacan cuu, ta quechaha cati ra Jesuu ti:

—Yoho tata, maun cuu ra ndaca ñahan iti siqui andivi, ta maun cuu ra ndaca ñahan nu ñuhun ñuñivi ya. Sacahnu yu chihun, vati ña chahun cuenda chi ñivi nditi chi ñivi cutuni ini yoso cuhva cua coo ñivi chihun nu cua cundaca ñahan cun, soco chi ñivi ndahvi ya cha sacoto cun chacan. Chacan ni savahun, vati cuhva cuni cun cuu chi, tata.

²² Cha ni chaha suti ndihi tu ndee ini chihin yu. Yoni ñivi chito yoso cuhva iyo ra cuu sehe Ndioo.

Iin tuhun ni ra Ndioo chito chacan, ta yoni ñivi chito yoso cuhva iyo ra Ndioo. Iin tuhun ni ra cuu sehe ra chito, ta ndaa ñivi cuni ra sacoto ra—ñican cua coto tahan ñi yoso cuhva iyo ra Ndioo sutu yu —cati ra Jesuu.

²³ Tacan cuu, ta ndehe ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra, ta cahan siin ra chi ra ta ra, ta cati ra ti:

—Cua cusii ini ndo cuenda cha ni ndehe ndo.

²⁴ Chahi cuenda chi ndo ti tuvi xaan ra ni cahan cuenda ra Ndioo nu quichi quivi, tuvi xaan ra ni chacundaca ñahan cuenda ra Ndioo iti chata—cuni ra ndehe ra cha ni ndehe maan ndo, soco ña ni cundee ndehe ra. Cuni xaan ra ta ra cuni ra tuhun chini maan ndo, soco ña cundee ra —cati ra Jesuu.

Tuhun cha ni savaha iin rai ñuhun Samaria cha vaha

²⁵ Tacan cuu, ta queta iin ra sacuaha ley chahnu, vati cuni coto ra a ña cua cahan ra Jesuu iin cha ndavaha ni. Chacan cuu cha quechaha nducu tuhun ra chi ra Jesuu ti:

—Maestru, ¿ñaan cha cuu cha cua savahi, ta cua coo ndito yu chi ra Ndioo ndihi ni quivi ndihi ni tiempu? —cati ra.

²⁶ Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—¿Ñaan cha cuu cha cati ley chahnu? ¿Ñaan cha cuu cha cati chi cuni maun? —cati ra.

²⁷ Tacan cuu, ta cati ndico ra sacuaha ley can ti:

—Cati chi ti cua cuni yo chi ra chahnu Ndioo chi ndihi cuii anima yo chi ndihi cuii cha chini tuni chi yo, ta cua cuni yo chi ndihi ñivi tahan yo cuhva cuni yo suvi ni chi maan yo, cati chi —cati ra.

²⁸ Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi ra ti:

—Vaha xaan cuhva cahun. Tu cua savahun cuhva ni cati cun, cua coo ndito cun chi ra Ndioo —cati ra Jesuu.

²⁹ Ta ra sacuahá ley can—cuni ra cha cua saxini ra Jesuu ti nducu tuhun vaha ra chi ra. Chacan cuu cha nducu tuhun ndico ra chi ra Jesuu ti:

—¿Yoo cuu ñivi tahan yu? —cati ra.

³⁰ Tacan cuu, ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—Iyo iin rai judío, ta quee ra ñuun Jerusalén, ta cuahan ra iti ñuun Jericó. Tacan cuu, ta tiin run ñasuhu chi ra. Quenda run sahma ra, ta cani run chi ra, ta cuahan run. Nacoo run chi ra, ta cuni cuvi ra. ³¹ Suvi ni hora can yaha iin ra sutu iti can. Ndehe ra nu caa ra ndahvi can, ta yaha ra inga chiyo iti can. ³² Ta ni cuhva quichi iin ra satiñu ve ñuhun. Ndehe ra nu caa ra ndahvi can, ta yaha ra inga chiyo iti can. ³³ Tacan cuu, ta quichi tahan iin ra ñuhun Samaria, [ta xaan cuni ra ndehe ra chi ñivi judío cuhva iyo costumbre ñivi ra]. Queta ra nu caa ra ndahvi can, ta ndehe ra chi ra, ta uhvi xaan cuni ra chi ra. ³⁴ Chacan cuu cha tuhva ra nu caa ra, ta savaha ra rimeri chi aceite chi vinu. Choso ra chi chi, ta chuhni ra nu nicuehe ra. Tacan cuu, ta tindee ra chi ra ndahvi can. Tiso ra chi ra siqui sana ra, ta ni chandaca ra chi ra nu cua coo nuun ra, ta tindee ra chi ra suhva ca. ³⁵ Tuvi inga quivi, ta chaha ra uvi xuhun denario chi ra iyo vehe can, ta cati ra chi ra ti na cua tindee ra chi ra. Tu cua sanaan ca ra xuhun ra cha cumi ra chi ra, cua tiahvi ndico ra nda quivi cua yaha ndico ra, cati ra. ³⁶ Vitin cua cati maun. ¿Ndaa ra cuu ra cuu ñivi tahan ra ni ndoyo ñuhun savaha ñasuhu? —cati ra Jesuu chi ra.

³⁷ Ta cati ndico ra sacuahá ley can ti:

—Ra ni cundahvi ini chi ra—racan cuu ra cuu ñivi tahan ra —cati ra.

Ta cati ra Jesuu ti:

—Cuahan vitin, ta na cua savaha maun cuhva ni savaha racan —cati ra.

Queta ra Jesuu vehe ña Marta chi ña María

³⁸ Tacan cuu, ta cuahan ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra iti, ta queta ra ta ra iin ñuun. Tacan cuu, ta quihin cuenda iin ña nani Marta chi ra Jesuu vehe ña. ³⁹ Iyo tahan iin cuhvi ña nani María, ta mani cha cunda nuun ña nu iyo ra chahnu Jesuu cuni ña, ta tasocho ña tuhun cahan ra. ⁴⁰ Saxini xaan ña Marta can yoso cua savaha ña, ta cua sacachi ña chi ra. Chacan cuu cha tuhva ña nu ndaa ra, ta quechaha cati ña chi ra ti:

—Ra chahnu, ¿ñacu ña tichaha ni cun cha ni nacoohni ña cuhvi yu chihin yu, ta mani yu cua tiso vaha cha cua cachi ndo? Cua cati cun chi ña ti na cua tindee tahan ña chihin yu —cati ña.

⁴¹ Ta cati ndico ra chi ña ti:

—Cuaha xaan saxini cun, Marta. Cuaha xaan chica xini cun. ⁴² Iyo iin cha cumani cun. Ndacu ña María iin cha vaha xaan, [vati tasocho ña cha cahan yu,] ta ña cua naan chi chi ña —cati ra.

11

Sanahan ra Jesuu yoso cuhva cua cahan yo chi ra Ndioo

(Mt. 6.9-15; 7.7-11)

¹ Iin quivi iyo ra Jesuu iin nu cahan ra chi ra Ndioo. Nu ni ndihi cahan ra chi ra Ndioo, ta quechaha cati iin ra sacuaha chi ra ti:

—Ra chahnu, sanahun chi ndi yoso cuhva cua cahan ndi chi ra Ndioo cuhva ni sanahan ra Juan chi ra chica chi ra —cati ra.

² Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Nu cua cahan ndo chi ra Ndioo, ta cua cati ndo tehen:

Sutu ndi iyo iti siqui andivi,

na cua sacahnu ndihi ñivi chihun.

Na cua queta quivi cua cundaca ñahan cun ihya nu ñuhun ñuñivi ya.

Na cua savaha cun cuhva cuni cun ihya cuhva ndacu cun iti siqui andivi.

³ Na cua cuhva cun cha cua cachi ndi vitin quivi ya.

⁴ Na cua cucahnu ini cun cuati ndacu ndi,

vati cucahnu ini ndi ndihi cha ndacu ñivi chi ndi.

Na ña cua cundaca cun chi ndi nu cua savaha ndi ndavaha ni.

Tacan ni cua cahan ndo chi ra Ndioo —cati ra.

⁵ Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Iyo amigu ndo chi ndo. Tu cua cuhun ndo vehe ra sava ñuun, ta cua cati ndo chi ra ti: “Amigu, na cuhva nuun cun uni paan chihin yu, ⁶ vati cha ni queta iin amigu yu vehi. Cani xaan quichi ra, ta ñahni cha cua cuhva ndi cachi ra,” cua cati ndo.

⁷ Tu tacan cua savaha ndo, ta cua cati ndico ra tichi vehe ra ti: “Ña cahun chihin yu vitin. Cha ndasi yu vehi, ta cha caa ndi chi sehe cuati ndi.

Ña cuu ndoye, ta cuhve chi chi chihun vitin,” cua cati ra. ⁸ Cati yu chi ndo ti vasi ña cua cuhva ra ti cha amigu, soco tu ña cua saña ndo cha cahan ndahvi ndo chi ra, cua ndoyo ra, ta cua cuhva ra

ndihi cha chini ñuhun ndo, [vati ña cua cundee ca ini ra]. ⁹ Chacan cuu cha cati yu chi ndo ti na cua

ndaca ndo cha chini ñuhun ndo chi ra Ndioo, ta cua cuhva ra chi chi chi ndo, ¹⁰ vati chaha ra cha chica ndihi ñivi chi ra.

¹¹ 'Yoni ndo cua cuhva ndo iin ri coo chi sehe ndo, tu cua ndaca ve tiaca. ¹² Tu cua ndaca ve ndivi tiñuun, ña cua cuhva ndo iin tisuhma chi ve. ¹³ Ñivi ñuñivi cuu maan ndo, ta chito ndo yoso cuhva cua cuhva ndo cha vaha chi sehe ndo. Vaha xaan ca chito ra sutu ndo iti siqui andivi yoso cuhva cua samani ra chi ndo. Cua cuhva ra cha cua quichi ra Tati Ndioo chi ndihi ñivi cua ndaca chi ra —cati ra Jesuu.

Cati ñivi ti iyo tati cuihna chi ra Jesuu

(Mt. 12.22-30; Mr. 3.19-27)

¹⁴ Iin quivi ni tava ra Jesuu tati cuihna ñuhun anima iin rai, ta ñihin ra rai can savaha run. Ni quee run anima ra, ta quechaha cahan ra, ta iyo xaan cuni ndihi ñivi can. ¹⁵ Iyo ñivi cati ti:

—Iyo run Beelzebú run cuu xini chi run tati cuihna chi ra Jesuu. Chacan cuu cha cuu tava ra chi run —cati ñi.

¹⁶ Inga ñi—cuni ñi cha cua savaha ra iin cha cahnu cuenda ra Ndioo iti siqui andivi, vati cuni ñi coto ñi a vaha ra Jesuu a ña vaha ra. ¹⁷ Chito ra yoso saxini ñi ta ñi, ta quechaha cati ra chi ñi ti:

—Tu cua cani tahan ñivi iyo iin ñuun chi tahan ñi, cua ndoyo ñuhun ñivi ñuun can. Tu cua cani tahan ñivi iyo iin vehe chi tahan ñi, cua ndoyo ñuhun ñivi vehe can. ¹⁸ Tu cua cani tahan ñivi run Satanaa suvi ni chi maan run, cua ndoyo ñuhun tahan nu ndaca ñahan run. Tacan cati yu, vati cati maan ndo ti iyo run Beelzebú chihin yu, ta tave chi run tati cuihna. ¹⁹ Cati ndo ti cuu tave chi run tati cuihna can, vati iyo run Beelzebú chihin yu. Vasi saxini

ndo ti tacan ni tava ñivi maan ndo chi run. Chacan cuu cha cua cati suvi ni ñivi maan ndo ti ña vaha saxini ndo. ²⁰ Tava main chi run tati cuihna can, vati chaha ra Ndioo tu ndee ini chihin yu. Chacan cuu cha cua coto ndo ti ndaca ñahan ra Ndioo ihya nu ñuhun ñuñivi ya.

²¹ 'Iyo iin rai. Nihin xaan ra, ta ndiso ra cha xaan. Tu cua cumi vaha ra vehe ra, ñahni cha cua tahan chachi ra, ²² soco tu cua quichi inga ra, ta nihin ca racan, ta cua cani tahan ra chi ra iyo vehe ra, cua sandoyo ñuhun ra chi ra, [vati maan ra nihin ca ra]. Cua quihin ra ndihi cha xaan cha iyo chi racan, ta chinu ini ra ti cha cua cundee ra chi chacan. Cua natahvi ra ndihi ndatiñu racan. [Tacan cati ra Jesuu cuenda run Satanaa, vati cha ni sacanaan ra chi run.]

²³ 'Tu ña cua coo ndo chihin yu, cua cani tahan ndo chihin yu. Tu ña cua cahan ndo chi ñivi cuenda yu, cua sandoyo ñuhun ndo chi ñi.

Tu cua coo ndico tati cuihna anima ñivi, xaan ca cua coo tu ndoho chi ñi
(Mt. 12.43-45)

²⁴ [Ni vii cahan ra Jesuu iin cuhva cuenda run Satanaa:]

'Tu cua quee ndaa run tati cuihna anima ñivi, cua cuhun run tichi cuhu nu ñahni nduta. Cua nanducu run nu cua coo taxin run, soco ña cua nanihin run. Tacan, ta cua saxini run ti cua cuhun ndico run nu ni quee run. ²⁵ Chacan cuu cha cua cuhun ndico run, ta cua ndehe run ti vaha xaan iyo ñi. ²⁶ Chacan cuu cha cua cuhun run, ta cua quichi ndaca run inga ucha run tati cuihna, ta xaan ca rucan. Cua quihvi run ta run anima ñican, ta nihin xaan ca cua coo tu ndoho chi ñi. [Tacan

cati ra Jesuu, vati tacan ni cua cuhva run Satanaa tu ndoho chi ñivi, tu ña cua coo ñi chi ra Jesuu.]

Cua cusii ini ñivi iin cha ndicha ndicha

²⁷ Ni vii cahan ra Jesuu tuhun can, ta quechaha cahan iin ñahan nda mahñu ñivi can, ta cati ña ti:

—¡Na cua cusii ini ña ñahan cuu sihi cun! —cati ña, [vati vaha xaan cahan ra].

²⁸ Ta cati ndico ra Jesuu ti:

—¡Na cua cusii ca ini ñivi tasoho tuhun Ndioo, ta sacuinu ñi cuhva cati chi! —cati ra.

Cuni ñivi ndavaha ni ndehe ñi iin cuhva cahnu xaan

(Mt. 12.38-42; Mr. 8.12)

²⁹ Tacan cuu, ta tuvi ca ñivi ni nducuiti, ta quechaha cati ra Jesuu chi ñi ti:

—Ña vaha ñivi cuu ndo. Ña cuni ndo cuinu ini ndo chihin yu, tu ña cua savahi iin cuhva cahnu cuenda ra Ndioo. Ñahni ca cha cua savahi chi ndo. Cuhva ni savaha ra Jonaa nu ni quichi quivi—cuhva can ni iyo chi ndo. ³⁰ Cuhva cati tuhun ra Jonaa chi ñivi ñuun Nínive—tacan ni cati tuhun tucu yuhu ra cuu sehe ñivi. ³¹ Iti nuun ra Ndioo cua queta iin ñahan ni chacundaca ñahan chi ñivi iyo iti xuu nu ni quichi quivi. Nu cua tachi tuni ra Ndioo chi ñivi cua queta ña chi maan ndo, ta cua cati tuhun tahan ña ti ña vaha ndacu ndo, vati cani xaan quichi ña, ta tasoho ña tuhun cahan ra Salomón, vati cuaha xaan cha chini tuni chaco chi ra, soco vitin iyo iin rai cahnu ca, ta iyo ca cha chini tuni chi ra, [ta ña saña ihni ndo cuati ndacu ndo]. ³² Ta ni cuhva cua queta tahan ra rai ni chaco ñuun Nínive chi ndo nu cua tachi tuni ra Ndioo chi ñivi, ta cua cati tuhun tahan ra ti ña vaha

ndacu ndo, vati saña ihni ra cuati ni savaha ra nu ni cati tuhun ra Jonaa tuhun Ndioo iti chata, ta vitin iyo iin rai cahnu ca, ta cati tuhun ra chi ndo, [soco ña saña ihni ndo cuati ndacu ndo]. Tacan cati ra Jesuu suvi ni cuenda maan ra.

Tuhun yoso cuhva iyo nuun yo
(Mt. 5.15; 6.22-23)

³³ [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi can:]

'Yoni cua taa ñuhun, ta cua tixehe ñi chi chi. Yoni cua taa ñuhun, ta cua tihi ñi chi chi tichi máquila. Tu cua taa yo ñuhun, cua tiso yo chi chi nu candileru. Chacan cuu cha ndichin vaha cua ndehe ñivi quihvi tichi vehe yo. ³⁴ Titi nuun yo cuu sava ni ta cua iin ñuhun iyo chi yo. Tu vaha iyo titi nuun yo, ndichin vaha cua ndehe yo. Tu ña vaha cuni titi nuun yo, ña ndichin cua ndehe yo. ³⁵ Chacan cuu cha na cua saha ndo cuenda, coto ña ndichin vaha cua ndehe ndo. ³⁶ Tu ndichin vaha cua ndehe ndo, ta ñahni cha cua ndoyo ñuhun nuun ndo, vaha cua ndehe ndo cuhva ndehe vaha ndo nu cayu ñuhun. [Tacan ni cati ra Jesuu, vati tu cua cutuni vaha ini ñi yoso cuhva iyo ra Ndioo, cua coo vaha ñi chi ra.]

Cati ra Jesuu ti ña vaha ndacu ra fariseo chi ra sacuahá ley chahnu

(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 20.45-47)

³⁷ Cha ndihi cahan ra Jesuu, ta cati iin ra fariseo ti na cu cachi ra chi ra vehe ra. Chacan cuu cha cuahan ra Jesuu. Quihvi ra, ta ni chacunda ra yu mesa. ³⁸ Ndehe ra fariseo can ti ña tuhva ra Jesuu nacata xihna ra ndaha ra, ta sa cua cachi ra cuhva ndacu xaan ra fariseo. Chacan cuu cha iyo xaan

cuni ra. ³⁹ Tacan cuu, ta quechaha cati ra chahnu chi ra ti:

—Ndihi ndioho fariseo, nacata ndo coho ndo. Nacata ndo yachin ndo. Chata ni chi nacata ndo, soco anima ndo ña vaha, vati mani cha ndavaha ni cuni ndo. Mani cha cuni ndo chi ndo ndacu ndo. ⁴⁰ Tondo xaan xini ndo. Ini ra Ndioo cuu ra savaha chi ñuhun ñuñivi ya, ta savaha tahan ra chi maan yo chi anima yo. ⁴¹ Na cua tindee ndo chi ñivi tahan ndo kuhva cha iyo chi ndo, ta ndoo ndoo cua coo anima ndo.

⁴² 'Ndioho ra fariseo, cua coo tu ndoho chi ndo, vati ndihi yucu ni samani ndo chi ra Ndioo. Samani ndo menta. Samani ndo minu. Ndihi chacan ni samani ndo chi ra, soco ña tuhva ndo savaha tahan ndo cha vaha ndicha chi ñivi tahan ndo. Na tuhva ndo cuni mani tahan ndo chi ñivi tahan ndo. Iyo cha cua savaha ndo nduvi kuhva can, ta ña cua nacoo ndo ni iin chi ni inga chi.

⁴³ 'Ndioho ra fariseo, cua coo tu ndoho chi ndo, vati cuni ndo cunda ndo tayu vaha xaan ca cha iyo ve ñuhun. Cuni ndo cha cua sacahnu xaan ñivi chi ndo nu yaha ndo iti.

⁴⁴ 'Ndioho ra fariseo, ndioho ra sacuaha ley, ra uvi yaa cuu ndo, vati cahnu xaan ndavaha ni ndacu ndo, soco ña chito ñivi, vati sandahyu ñahan ndo chi ñi —caci ra.

⁴⁵ Tacan cuu, ta quechaha cati iin ra sacuaha ley chahnu chi ra Jesuu ti:

—Maestru, cahan tahun ndavaha ni chi maan ndi cha cahun tuhun can —caci ra.

⁴⁶ Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—Ndioho ra sacuaha ley chahnu, cua coo tahan tu ndoho chi maan ndo, vati vee xaan tuhun chaha

ndo chi ñivi. Yaha cuhva cha chaha ndo tuhun chi ñi, ta ña tindee ndo chi ñi ni suhva.

⁴⁷ Cua coo tu ndoho chi ndo, vati taqui xaan ni chaqui ndaa ndo bóveda nu ni cuchi ra ni cahan cuenda ra Ndioo, ta ñivi maan ndo cuu ñivi ni chahni chi ra iti chata tiempu chahnu. ⁴⁸ Chacan cuu cha testigu cuu ndo, ta chaha ndo cuenda ti iyo inuun ndo chi ñivi ndo iyo tiempu chahnu, vati ñican—chahni ñi chi ra ta ra, ta maan ndo savaha ñaña nu ni cuchi ra ta ra.

⁴⁹ Iyo cha chini tuni chi ra Ndioo. Chacan cuu cha cati ra nu ni quichi quivi ti cua tava tiñu ra chi ra cahan cuenda ra chi ra cuu tatun ra, soco cua cani ñivi chi ra, ta cua cahni ñi chi ra. ⁵⁰ Chacan cuu cha cua coo cuati chi ndo chi ñivi iyo vitin, vati chahni ñivi ndo chi ra ni cahan cuenda ra Ndioo nda ni xihna cuii ⁵¹ nu ni chihi ra Abel nda cua nda ni chihi tahan ra Zacarías. Chahni ñi chi racan nda mahñu nu ni samani ñi sana ñi chi ra Ndioo nda yu ve ñuhun. Cati ndicha yu chihin ndo ti cua tiso ra Ndioo cuati ndo chi ñivi iyo vitin.

⁵² Ndioho ra sacuaha ley chahnu, cua coo tu ndoho chi ndo, vati ña chaha ndo cha cua cutuni ini ñivi. Ña cuni ndo quihvi ndo cuenda ra Ndioo, ta ni ña chaha ndo cha cua quihvi inga ñivi —cati ra Jesuu.

⁵³ Nu ni quee ra Jesuu tican, ta xaan xaan quechaha cuni ra fariseo chi ra sacuaha ley chahnu. Cuaha xaan nducu tuhun xaan ra chi ra Jesuu. ⁵⁴ Tasoho xaan ra ta ra tuhun cahan ndico ra, vati nanducu xaan ra cuhva cha cua tiso ra ta ra cuati ra.

12

Cati tuhun ra Jesuu ti ña cua cuu yo ñivi uvi yaa

¹ Tacan cuu, ta nducuiti ndico tucu ñivi. Tuvi xaan tuvi xaan ñivi nducuiti. Chacan cuu cha chañu xaan ñi chata chaha tahan ñi. Quechaha cahan xihna ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra, ta cati ra ti:

—Na cua saha ndo cuenda yoso cuhva iyo ra fariseo, vati rai uvi yaa cuu ra. ² Cua queta quivi cua coto ndihi ñivi ndihi cha cahan xehe yo, ta cua coto tahan ñi ndihi cha ndacu xehe yo. ³ Chacan cuu cha cua coto ndihi ñivi ñaan cha cuu cha cua cahan xehe ndo. Masi indi xehe ndo tichi vehe ndo, ta ndasi vaha yu vehe, soco cua coto ndihi ñivi cha ni cahan ndo —cati ra.

Iyo ñivi cua cuyuhvi yo (Mt. 10.28-31)

⁴ [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi can:]

'Amigu, cati yu chihin ndo ti ña cua cuyuhvi ndo chi ñivi cua cahni chi ndo, tu tacan ni cua cuu savaha ñi chi ndo. ⁵ Cua cati yu chihin ndo yochi cua cuyuhvi ndo. Cua cuyuhvi ndo chi ra Ndioo, vati cua cuu cahni xihna ra chi ndo, ta sa cua sandoyo ñuhun ra chi ndo nu cua tachi tuni ra chi ndo. Cati ndicha yu chi ndo ti chi racan cua cuyuhvi ndo.

⁶ 'Chito ndo ti quiyahvi ri saa cuati can uhun ri ta uvi xuhun cuati. Ñahni yavi ndaa ri, soco ña cua naan ini ra Ndioo chi ri. ⁷ Chacan cuu cha chito ra Ndioo yoso tahan ixixini ndo iyo. Ña cuyuhvi ndo, vati iyo ca yavi ndaa maan ndo, ta ñavi ca sa ndihi ri saa can.

*Cua cati tuhun yo ti nacoto yo chi ra Jesucristo.
(Mt. 10.32-33; 12.32; 10.19-20)*

⁸ [Ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi can:]

'Cati yu chi ndo ti tu cua cuhva ndo cuenda ti nacoto ndo chihin yu, ta ta ni cuhva yuhu ra cuu sehe ñivi cua cuhva tahin cuenda chi ra Ndioo ti nacote chihin ndo. ⁹ Tu cua cati ndo ti ña nacoto ndo chihin yu, cua cati tahin chi ra Ndioo ti ña nacote chihin ndo.

¹⁰ 'Tu cua cahan ndo ti ña vaha cuu ra cuu sehe ñivi, vasi cua cucahnu ini ra Ndioo chacan, soco tu cua cahan ndo ndavaha ni cuenda ra Tati Ndioo, ña cua cuu cucahnu ini ra chacan.

¹¹ 'Tu cua cundaca ñivi chi ndo iti nuun ra chanihin ve ñuhun nu sacahnu ñivi judío, tu cua cundaca ñi chi ndo nu ra cumi tiñu, ña cua tichaha ni ndo ñaan cha cuu cha cua cahan ndo. ¹² Ña cua tichaha ni ndo, vati suvi ni hora can cua sacoto ra Tati Ndioo chi ndo ñaan cha cuu cha cua cati ndo —cati ra.

Tuhun yoso cuhva cua coo ñivi ricu

¹³ Tacan cuu, ta nducahan iin ra iyo nda mahñu ñivi can, ta cati ra chi ra Jesuu ti:

—Maestru, cua cati cun chi ra yani yu ti cua natahvi ra ndatiñu ndii sutu ndi chihin yu —cati ra.

¹⁴ Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—Hombre, yoni chaha tiñu chihin yu ti cua cati tuhun yoso cuhva cua ndoo tiñu can chihun —cati ra.

¹⁵ Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi ñivi can ti:

—Cua saha vaha ndo cuenda, coto cua yaha cuhva cua cuni ndo cha iyo chi tahan ndo. Vasi iyo xaan ndatiñu chi ndo. Vasi iyo xaan xuhun chi ndo, soco ñavi cuenda chacan iyo vaha ndo.

¹⁶ Tacan cuu, ta cati ra Jesuu cuhva ya chi ñi:

—Iyo iin ra ricu. Vaha xaan ni chacoo itu ra, ¹⁷ ta quechaha saxini ra chi anima ra ñaan cha cuu cha cua savaha ra. Ña chito ra ñaan cua savaha ra, vati ña cha tahan ca nu tivaha ra chi chi. ¹⁸ Tacan ni saxini ra ricu can, ta quechaha cati ra chi anima ra ti: “Cua cani yu yaca yu, ta cua savahi inga cha cahnu ca, ta cua tihi yu ndihi chi tichi can.”

¹⁹ Saxini ra ti: “Cuaha xaan nuni yu iyo. Cuaha xaan ndatiñu yu iyo. Cuaha cuiya cua ndunahan chi. Vitin cua quee tatun yu. Cua cachi yu, ta cua coho yu, ta cua cusii ini yu,” cati ra chi anima ra.

²⁰ Tacan cuu, ta cati ra Ndioo chi ra ti: “Tondo xaan xini cun. Yuhu cati ti vitin ya cha cuaa ya cua cuvi cun, ta ndihi cha ni tiso vahun—ña cua ndoo chi chihun,” cati ra Ndioo chi ra. ²¹ Tacan ni cua coo ñivi tiso vaha xaan suvi ni cuenda maan ñi, ta ña iyo vaha ñi cuenda ra Ndioo —cati ra Jesuu.

Cumi ra Ndioo chi ñivi cuu sehe ra
(Mt. 6.25-34)

²² Inga hora, ta cati ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra ti:

—Chacan cuu cha cati yu chi ndo ti ña cua saxini ndo suvi ni cuenda maan ndo. Ña cua saxini ndo ñaan cha cuu cha cua cachi ndo. Ña cua saxini ndo ñaan cha cuu cha cua cunami ndo ta ñaan cha cuu cha cua cundichin ndo. ²³ Cha savaha ra Ndioo chi yo, ta chaha ra cha iyo ndito yo. Cahnu xaan cha ni savaha ra chi yo. Chacan cuu cha chito yo ti cua cuhva ra cha cua cachi yo, ta cua cuhva ra cha cua cunami yo. ²⁴ Ndehe ndo yoso cuhva iyo ri ticaca. Ña tuhva ri tachi, ta ni ña tuhva ri saquee. Ñahni nu tivaha ri nuni, ta chaha ra Ndioo cha chachi ri.

Ta ri saa can—ñahni yavi ndaa ri. Iyo xaan ca yavi ndaa maan ndo. ²⁵ Ña cua saxini ndo, vati ña cuu ndusucun ca ndo suhva ca, masi saxini ndo suhva. ²⁶ Ña cua saxini ndo cuhva iyo ndo, vati chito ndo ti ñahni yavi ndaa chacan, vati ña cuu sandusucun ca ndo chi ndo. [Chacan cuu cha chito ndo ti ñahni yavi ndaa cha cua saxini ndo cuenda chacan.]

²⁷ 'Cua ndehe ndo yoso cuhva iyo ita ndiquin. Ña tuhva chi tavi, ta ni ña tuhva chi cunu isa. Cati yu chi ndo ti taqui xaan iyo chi. Ta ra Salomón—taqui xaan ni chacunami ra. Taqui xaan ni chacundichin ra quivi ni chaco ra nu ñuhun ñuñivi ya, soco ña taqui ra cuhva taqui ita can. ²⁸ Tacan ni savaha ra Ndioo chi ita iyo tichi cuhu. Vitin ni iyo chi, ta yutaan ndoyo ñuhun chi. Chacan cuu cha chito ndo ti vaha xaan cua savaha ra chi maan ndo. Na cua cuinu vaha ini ndo chi ra, vati ña ta cuu vaha. ²⁹ Ña cua nanducu xaan ndo cha cua cachi ndo cha cua coho ndo. Ña cua tichaha ni ndo, ³⁰ vati ndihi ñivi ñuñivi nanducu xaan chacan. Chito sutu ndo ti chini ñuhun ndo chi chi. ³¹ Na cua nducu xihna ndo cuhva cha cua coo ndo chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra, ta sa cua cuhva ra ndihi cha chini ñuhun ndo vitin.

Cua coo cha vaha chi ñivi iti siqui andivi
(Mt. 6.19-21)

³² [Ni vii cahan ra Jesuu:]

'Ña cuyuhvi ndo, vati cha ni cati ra sutu ndo ti cua coo ndo chi ra nu cua cundaca ñahan ra. ³³ Cua xico ndo ndatiñu ndo, ta cua tindee ndo chi ñivi ndahvi. Tacan ni cua savaha ndo cha cua cunda yahvi ndo chi ra Ndioo iti siqui andivi, ta ña cua yaha cuhva cha cua coo ndatiñu chi ndo nu ñuhun ñuñivi ya, vati nduchahnu chi, ta ndoyo ñuhun chi,

ta quihin ñasuhu chi chi. ³⁴ Nu iyo ndatiñu ndo cuni ndo coo ndo. Tu cua saxini ndo cuenda ndatiñu ndo, cua cuni coo ndo chi chi, soco tu cua saxini ndo cuenda ra Ndioo, cua cuni coo ndo chi maan ra.

Iyo cha cua cuatu vaha ñivi chi ra chahnu

³⁵ [Ni vii cahan ra Jesuu inga cuhva:]

'Na cua cuatu vaha ndo. ³⁶ Na cua coo ndo cuhva iyo ra musu, ta ndatu vaha ra chi chitoho ra ndaa hora cua quichi ndico ra cha cuahan ra vico tandaha. Ndatu vaha ra musu can, vati quii quii ni cua nuna ra yu vehe hora cua quichi ndico ra chitoho ra, ta cua cani ra yu vehe. ³⁷ Cua cusii ini ra musu can, vati cua quichi ndico chitoho ra, ta cua ndehe ra ti ndatu vaha musu ra chi ra. Cati yu chihin ndo ti cua tiso vaha ra chitoho can, ta cua cati ra chi ra musu ra ti cua cunda ra yu mesa, ta cua sacachi ra chi musu ra. ³⁸ Tu cua nducuee ra chitoho can, ta cua quichi ra sava ñuun a cua quichi ra cha cua cundichin, ta cua ndehe ra ti ndatu vaha musu ra chi ra, cua cusii ini ra musu can. ³⁹ Chito ndo ti tu cua coto ñivi ñaan hora cua quichi ñasuhu, cua cuatu ñi chi run, ta ña cua cuhva ñi quihvi run tichi vehe ñi. ⁴⁰ Na cua cuatu vaha ndo chi ra cuu sehe ñivi, vati cua quichi ndico ra, ta ña cua coto ndo ñaan hora cua quichi ra —cati ra Jesuu.

Cuhva iyo ra musu vaha, ta cuhva iyo ra musu ña vaha
(Mt. 24.45-51)

⁴¹ Tacan cuu, ta quechaha nducu tuhun ra Pedro chi ra Jesuu ti:

—Ra chahnu, ¿atu chi maan ndi cahun cuhva can a chi ndihi ñivi cahun chi chi? —cati ra.

⁴² Ta cati ndico ra chahnu ti:

—Cati yu chihin ndo ti cua cuhva ra chitoho tiñu chi ra musu vaha, vati saxini vaha ra musu can. Chacan cuu cha cua satiñu vaha ra musu chi ñivi ra chitoho ra. ⁴³ Cua cusii ini ra musu can, tu cua satiñu vaha ra hora quichi ndehe chitoho ra nu satiñu ra. ⁴⁴ Cati ndicha yu chihin ndo ti cua cati ra chitoho ra ti cua sacienda ra musu can chi ndihi ndatiñu ra. ⁴⁵ Tu cua saxini ra musu can chi anima ra ti cua nducuee ra cuu chitoho ra, vati ña cua quichi nahan ra. Tacan, ta sa quechaha cani ra chi musu tahan ra, ta chachi ra, ta chihi ra, ta chini ra. ⁴⁶ Tu tacan cua savaha ra musu cuu xini can, cua quichi ndico ra chitoho ra. Hora ña saxini ra musu can cua quichi ndico ra, ta iyo xaan cua tachi tuni ra chi ra. Cua tava ndaa ra chi ra, ta cua ndoo ra musu can nu iyo ñivi ña sacuinu vaha tiñu.

⁴⁷ Xaan xaan cua cutuni ra musu can, vati chito ra yoso cuhva cuni chitoho ra, ta ña tiso vaha ra, ta ni ña savaha ra cuhva cuni chitoho ra. ⁴⁸ Ta ra ña chito yoso cuhva cuni chitoho ra—tu ña vaha cua savaha ra, ña cua cutuni xaan ra. Tu cuaha tiñu cua cuhva ra Ndioo cuiso ndo, cua saxini ra ti vaha xaan cua satiñu ndo.

*Ña cua nduinuun ñivi cuenda ra Jesuu
(Mt. 10.34-36)*

⁴⁹ [Ni vii cahan ra Jesuu:]

’Quichi yu, vati cua savahi ti cua coo tu ndoho chi ñivi ñuñivi, ta cha iyo tu ndoho chi ñivi cuhva cuni yu. ⁵⁰ Iyo cha cua coo tu ndoho chihin yu, ta cuaha xaan saxini yu nda cua nda quivi cua ndehi tu ndoho can. ⁵¹ Saxini ndo ti quichi yu, vati cua

sandumani yu chi ñivi ñuñivi, soco ñavi chacan tiñu quichi yu. Cati yu chihin ndo ti quichi yu, vati cua sandusaque chi ñivi. ⁵² Ña cua nduinuun ñivi cuenda yu nda cua nda vitin ta nda cua nda iti nuun. Iyo uhun ñivi iin vehe, ta cua cahan yuhu uni ñi chi inga uvi ñi, ta cua cahan yuhu tahan uvi ñi chi inga uni ñi. Ña cua nduinuun ñi cuenda yu. ⁵³ Cua cahan yuhu ra rai chi sehe ra, ta cua cahan yuhu ndico tucu ra cuati chi sutu ra. Cua cahan yuhu ñi ñahan chi sehe ñi, ta cua cahan yuhu ndico tucu ñi cuati chi sihi ñi. Cua cahan yuhu ñi chahnu chi chanu ñi, ta cua cahan yuhu ndico tucu ñi tivaa chi chiso ñi, [vati ña cua nduinuun ñi cuenda yu].

*Chito ñivi yoso cuhva iyo ñi nu ñuhun ñuñivi ya
(Mt. 16.1-4; Mr. 8.11-13)*

⁵⁴ Tacan cuu, ta ni vii cahan ra Jesuu chi ñivi can:
—Ta cha ndehe ndo ti vachi vico iti chiyo chiso nicandi, ta cati ndo ti cua cuun savi, ta ndicha ti cua cuun savi. ⁵⁵ Ta cha ndehe ndo cha vachi tati iti xuu, ta cati ndo ti ihni xaan cua cuu, ta ndicha ihni xaan cua cuu. ⁵⁶ Ña vaha ñivi cuu ndo, vati chito xaan ndo yoso cuhva iyo ndo nu ñuhun ñuñivi, soco ña chito ndo ñaan quiivi chica ndo vitin.

*Cua nducu ñivi cuhva cua coo vii ñi chi ñivi cux-
aan ini chi ñi
(Mt. 5.25-26)*

⁵⁷ [Ni vii cahan ra Jesuu:]

'Iyo cha cua nducu suvi ni maan ndo cuhva ñaan cha cuu cha vaha ndicha. ⁵⁸ Tu cua tiso ñivi cuati ndo, tu cua cundaca ñi chi ndo nuun ra cumi tiñu, cua nducu ndo cuhva cha cua coso vaha tiñu nu cuahan ndo, coto cua queta ndo nu ra cale, ta cua sayaha ra chi ndo chi ra mayoo, ta cua tihi ra chi

ndo ve caa. ⁵⁹ Cati yu ti ña cua quee ndo tican nda cua nda cua tiahvi ndo ndihi multa can —cati ra Jesuu, [vati tacan ni cua coto ñivi ti na cua nducu ñi cuhva cha cua coso vaha tiñu chi ra Ndioo, ta ni vii cumani cha cua tachi tuni ra chi ñivi].

13

Nini xaan cua saña ihni ñivi cuati ndacu ñi

¹ Suvi ni hora can ni iyo cuiti tahan iin uvi uni ñivi, ta chaha ñi cuenda chi ra Jesuu yoso cuhva chahni ra Pilato chi tahan ñi quichi iti ñuhun Galilea. Chahni ra chi ñi nu ni samani ñi sana ñi chi ra Ndioo. ² Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi ñi ti:

—Ña cua saxini ndo ti savaha xaan ca ñivi can cuati, vati ni tahan ñi tu ndoho can, ta ña cuaha xaan ni cuati ndacu ndihi ca ñivi tahan ñi iyo ñuhun can. ³ Cati yu ti ñavi chacan cuu cha ni tahan ñi tu ndoho can, soco tu ña cua saña ihni ndo cuati ndacu ndo, cua ndoyo ñuhun tahan ndo cuhva ni ndoyo ñuhun ñivi can. ⁴ Ni ñuhun ini ndo ti nduva torre iyo nuun Siloé sigui ñivi, ta chihi chahun uni tahan ñi. Ña cua saxini ndo ti iyo ca cuati chi ñican, [vati ni tahan ñi tu ndoho can,] ta ñahni cuati iyo chi ndihi ca ñivi iyo ñuun Jerusalén. ⁵ Cati yu ti ñavi chacan cuu cha ni tahan ñi tu ndoho can, soco tu ña cua saña ihni ndo cuati ndacu ndo, cua ndoyo ñuhun tahan ndo cuhva ni ndoyo ñuhun ñivi can —cati ra.

Cuhva yoso cuhva iyo yutun tusihva tiñi vixin

⁶ Tacan cuu, ta cahan ra Jesuu cuhva ya, ta cati ra chi ñi ti:

—Iyo iin rai, ta tachi ra iin tusihva tiñi vixin nu iyo yama ra. Tacan cuu, ta cuahan ra ti cua

ndehe ra a ñahni chiti chi, soco ñahni chi nihin ra.
⁷ Chacan cuu cha cati ra chi ra cuu musu ra ti:
 “Cha queta uni cuiya cha quichi ndehi a ñahni chiti
 yutun ya, ta ñahni chi nihin yu. Cahnda cun chi
 chi, vati ñahni yavi ndaa chi nu inda chi,” cati ra.
⁸ Tacan cuu, ta cati ndico ra musu can ti: “Saña
 nuun cun chi chi tichi cuiya ya, ra chahnu. Cua
 nañu xihne chaha chi, ta cua tihi yu ihvi xuu ri
 sundiquin. ⁹ Tu cua coo chiti chi cha tacan inga
 cuiya, vaha cua ndoo chi, soco tu ñahni chi cua coo,
 cua tahnda chi,” cati ra musu can —cati ra Jesuu,
 [vati tacan ni cua coto ñivi ti nini xaan cua saña
 ihni ñi cuati ndacu ñi].

*Iin quivi ndaa tatun ñivi sanduvaha ra Jesuu iin
 ñahan tihi chata*

¹⁰ Iin quivi sábadu sacuahra ra Jesuu chi ñivi. Iin
 ve ñuhun sacuahra ra chi ñi, ¹¹ ta iyo tahan iin ñahan
 tican. Chahun uni cuiya cha cuhvi ña, vati cha
 ndutihi chata ña savaha iin run tati cuihna chi ña,
 ta ña cuu cuinda cuiti vaha ña. ¹² Ndehe ra Jesuu
 chi ña, ta cana ra chi ña, ta quechaha cati ra chi ña
 ti:

—Yoho sihi, cha cua nduvahun —cati ra.

¹³ Tacan, ta tiso ra ndaha ra chata ña, ta suvi ni
 hora can ni chacuinda cuiti ña, ta quechaha cati
 ña ti cahnu xaan rai cuu ra Ndioo. ¹⁴ Tacan cuu,
 ta quechaha nduxaan ra cuu xini ve ñuhun can.
 Nduxaan ra, vati quivi sábadu can ni sanduvaha ra
 Jesuu chi ñacan. Chacan cuu cha quechaha cati ra
 cuu xini can chi ñivi can ti:

—Iyo iñu quivi cha cua satiñu yo. Tu cua cuni
 ndo nduvaha ndo cuehe cuhvi ndo, cua quichi ndo

cha cuu iñu quivi can, soco ña cua quichi nduvaha ndo quivi sábadu —cati ra.

¹⁵ Tacan cuu, ta cati ra chahnu chi ra ti:

—Ñivi uvi yaa cuu ndo. Chite ti quivi sábadu cuu chi, soco ndihi ndo—ndachi ndo sundiquin ndo. Ndachi ndo buru ndo. Ndachi ndo chi ri nu chachi ri, ta chandaca ndo chi ri nu cua coho ri nduta quivi sábadu. ¹⁶ Vasi ña vaha cha nduvaha ñahya quivi sábadu ya cuni ndo. Ñivi ra Abraham chi ña, soco cha queta chahun uni cuiya iyo cuhva cha ni chuhni run Satanaa chi ña, ta ña cuu ndachi yo chi ña quivi sábadu, cati ndo.

¹⁷ Cha ndihi cahan ra Jesuu tuhun can, ta quechaha nducahan nuun ndihi ñi nduxaan chi ra. Tacan cuu, ta cusii ini xaan ndihi ñivi can, vati cuaha xaan cha vaha ndicha ni savaha ra Jesuu.

Cuhva iyo chiti motasa

(Mt. 13.31-32; Mr. 4.30-32)

¹⁸⁻¹⁹ Tacan cuu, ta cati ra Jesuu ti:

—Nu cua cundaca ñahan ra Ndioo cuu sava ni ta cua iin chiti motasa. Quihin iin rai chi chi, ta tachi ra chi chi tichi yama ra. Cana chi, ta chahnu chi. Cahnu xaan yutun cha cuu chi, ta quichi coo ri saa soco chi. [Tacan cati ra Jesuu, vati tuvi xaan ñivi ra Ndioo cua coo nu cuahan quivi.]

Cuhva iyo ndixi panela

(Mt. 13.33)

²⁰⁻²¹ Cati ndico tucu ra Jesuu inga cuhva ti:

—Nu cua cundaca ñahan ra Ndioo cuu sava ni ta cua ndixi panela. Quihin iin ñahan chi chi, ta tixehe ña chi chi tichi uni cuhva yuti paan, ta chinu xico chi niniin chi. [Tacan cati ra Jesuu, vati cua

queta tuhun Ndioo nini cahnu nu ñuhun ñuñivi, ta
cua cuinu ini ñivi chi ra.]

Cuhva iyo yu vehe tuu

(Mt. 7.13-14, 21-23)

²² Cuaha ñuun nu ni yaha ra Jesuu cha cuahan ra
iti ñuun Jerusalén, ta sacuahra ra chi ñivi ñuun nu ni
yaha ra. ²³ Iin chaha nducu tuhun iin ñivi chi ra ti:

—Ra chahnu, ¿atu suhva ni ñivi cuu ñi cua
sacacu ra Ndioo? —cati ñi.

Ta cati ndico ra Jesuu ti:

²⁴ —Na cua sandee ini ndo chi ndo, ta cua cuu
quihvi ndo nu cuu chi sava ni ta cua iin yu vehe.
Tuu xaan chi, vati tuvi ñivi cua nducu ñi cuhva
cha cua quihvi ñi, soco ña cua cundee quihvi ñi.

²⁵ Tacan cuu, ta cua cuinda ra cuu chitoho vehe
can, ta cua casi ra yu vehe. Hora can cua queta
ñivi yu vehe can. Iti chata tican cua cuinda ñi, ta
cua cani ñi yu vehe, ta cua cati ñi ti: “Ra chahnu,
nuna yu vehe, vati cua quihvi tahan ndi,” cua cati
ñi, soco cua cati ndico ra ti: “Ña nacote chi ndo.
Ña chite ndaa iti quichi ndo,” cua cati ra. ²⁶ Tacan
cuu, ta sa cua cati ñi ti: “Cha chachi tahan ndi
chihun, ta sacuahun chi ndi ñuun ndi,” cua cati
ñi, ²⁷ soco cua cati ndico ra chitoho can ti: “Ña
chite ndaa iti quichi ndo. Cuahan ndo, vati mani
ndavaha ni ndacu ndo,” cua cati ra. ²⁸ Tacan cuu,
ta cua ndahyu xaan ñi. Cuihya xaan cua cuni
anima ñi, vati cua ndehe ñi ti iyo ra Abraham chi
ra Isaac chi ra Jacob chi ndihi ra ni cahan cuenda
ra Ndioo tiempu chahnu. Ndihi racan ta ra cua
coo chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra, soco
ñican—cua quee ndaa ñi iin chiyo. ²⁹ Nini cahnu
nu ñuhun ñuñivi cua quichi ñivi, ta cua coo vaha ñi

chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra. ³⁰ Chacan cuu cha iyo ñivi nducuee ñi chinu ini ñi chi ra Ndioo, soco cua cundee quihvi ñi nu cua cundaca ñahan ra, ta iyo inga ñivi sacahnu ñi chi ra Ndioo, soco cua ndoo ihni ñi, vati ña sacahnu ndicha ñi chi ra —cati ra.

*Ndahyu ra Jesuu cuenda ñivi iyo ñuun Jerusalén
(Mt. 23.37-39)*

³¹ Suvi ni hora can quichi uvi ra fariseo nu iyo ra Jesuu, ta quechaha cati ra ta ra chi ra ti:

—Cuahan inga chiyo, vati cuni ra Herode cahni ra chihun —cati ra.

³² Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—Cuahan ndico ndo, ta cati ndo chi ra maña can ti vitin yutaan cua tave chi run tati cuihna anima ñivi, ta cua sanduvahi chi ñivi, soco nda inga ca quivi, ta cua ndihi tiñu ndacu i. ³³ Iyo cha cua cuhin iti vitin chi yutaan chi isa, vati ña cuu cuvi iin ra cahan cuenda ra Ndioo, tu ña cua queta ra tichi ñuun ñuun Jerusalén.

³⁴ 'Ndihi ndioho ñivi iyo ñuun Jerusalén, chahni ndo chi ra ni cahan cuenda ra Ndioo nu ni quichi quivi. Chi yuu cani ndo chi ra ni tava tiñu ra Ndioo iti nuun ndo. Cuni xain sacacu i chi ndo nu cua ndehe ndo tu ndoho sava ni ta cua sacacu ri tiñuun chi sehe ri cha tixehe ri chi ri tichi ndichin ri. Cuni yu sacacu i chihin ndo, soco ña cuni maan ndo.

³⁵ Cha nacoo ihni ra Ndioo chihin ndo ñuun ndo. Cati yu ti ña cua ndehe ca ndo chihin yu nda cua nda quivi [cua saña ihni ndo cuati ndacu ndo], ta cua cati ndo ti cahnu xaan rai cuu ra quichi cuenda ra chahnu —cati ra.

14

Sanduvaha ra Jesuu iin rai cuhvi cuiñu xaan

¹ Iin quivi sábadu cuahan ra Jesuu vehe iin ra fariseo cuu xini, vati cua cachi ra chi ra, ta ndehe xaan ra tahan ra fariseo can yoso cua savaha ra Jesuu. ² Tacan cuu, ta queta iin rai nuun ra Jesuu, ta cuhvi ra cuehe cuiñu xaan. ³ Quechaha nducu tuhun ra Jesuu chi ra sacuaha ley chahnu chi ra fariseo can ti:

—¿Yoso cati ley chahnu? ¿Atu cuu sanduvaha yo quivi sábadu a ña cuu? —cati ra.

⁴ Ta taxin taxin ndaa ra ta ra. Tacan cuu, ta tiso ra Jesuu ndaha ra chi ra ndahvi can. Sanduvaha ra chi ra, ta chaha ra ti na cuhun ra. ⁵ Tacan cuu, ta nducu tuhun ra chi ra fariseo ta ra ti:

—¿Atu ña cua tava ndo buru ndo a sundiquin ndo tichi soco, tu cua quehni ri quivi sábadu? —cati ra.

⁶ Ta ña cuu cati ndico ra ta ra chi ra.

Tuhun yoso cuhva cua savaha ñivi chahan vico

⁷ Ndehe ra Jesuu yoso cuhva queta ñivi can vico can, ta nanducu ñi tayu vaha. Chacan cuu cha quechaha cahan ra iin cuhva chi ñi. Cati ra ti:

⁸—Tu cua satuhun ñivi chi ndo iin vico tandaha, ña cua nanducu ndo tayu vaha, coto cua quichi tahan inga ñivi cahnu ca. ⁹ Tacan, ta sa cua tuhva ra cana chi ndo nu ndaa ndo, ta cua cati ra chihin ndo ti: “Cua cuhva cun tayu ya chi rahya,” cua cati ra. Tu tacan ni cua tahan ndo, cua coo xaan tu ca nuun chi ndo, ta cua nanducu ndo inga tayu ndahvi nu cua cunda ndo. ¹⁰ Chacan cuu cha cati yu ti cua cuhun ndo nu cua satuhun ñivi chi ndo, soco ña cua nanducu ndo tayu vaha nu cua cunda

ndo. Chacan cuu cha cua tuhva ra cana chihin ndo, ta cua cati ra ti: “Amigu, cua cunda cun tayu vaha ya,” cua cati ra. Tu tacan ni cua cuu chi, cua ndehe ndihi ñivi iyo tahan ti sacahnu xaan ra chihun. ¹¹ Tacan cati yu, vati tu cua nducu ndo cha cua cati ñivi ti cahnu xaan ñivi cuu ndo, cua coo tu ca nuun chi ndo, soco tu cua cahnda ini ndo chacan, cua sacahnu ndicha ra Ndioo chihin ndo —cati ra.

¹² Tacan cuu, ta quechaha cati ra Jesuu chi ra cana ñahan chi ra ti:

—Tu cua sacahnu cun iin vico, ña cua satuhun cun amigu cun. Ña cua satuhun cun yani cun. Ña cua satuhun cun ñivi cun. Ña cua satuhun cun ñivi ricu, coto cua queta quivi cua sacachi tahan ñi chihun, ta cua nihin ndico cun cha cua sanaun chi ñi. ¹³ Tu cua sacahnu ndico tucu cun vico, cua satuhun cun chi ñivi ndahvi. Cua satuhun cun chi ñivi cojo. Cua satuhun cun chi ñivi cuaa. Chi ñican cua satuhun cun, ¹⁴ ta cua cusii ini cun, vati ña cua cuu sacachi ndico ñi chihun. Tacan ni cua savahun, vati cua tiahvi ndico ra Ndioo chihun quivi cua natacu ndico ñivi iyo vaha cuenda ra Ndioo —cati ra Jesuu.

Tuhun yoso cuhva sacahnu ñivi iin vico cahnu

¹⁵ Tuhun can ni chini iin ra ndaa yu mesa can, ta quechaha cati ra chi ra Jesuu ti:

—Cua cusii ini ñivi cua sacahnu vico nu cua cundaca ñahan ra Ndioo —cati ra.

¹⁶ Ta cati ndico ra Jesuu cuhva ya ti:

—Iyo iin rai, ta cahnu xaan vico savaha ra. Tuvi xaan ñivi cana ñahan ra. ¹⁷ Hora cua quechaha sacahnu ra vico can tachi ra chi musu ra, vati cua cati ra chi ñivi can ti: “Coho vitin, vati cha

iyo vaha,” cua cati ra musu can. ¹⁸ Tacan cuu, ta cuahan ra, ta ndihi ñican quechaha cati ñi ti ña cua cuu. Iin ñi cati ñi chi ra ti: “Cha sate iin ñuhun, ta iyo cha cua cu ndehi chi chi. Na cua savahun tu manini cati cun chi ra ti na cua cucahnu ini ra chihin yu,” cati ñi chi ra musu ra. ¹⁹ Tacan cuu, ta cati inga ñi ti: “Cha sate uhun pare toro satifñu, ta cua cu ndehi ñaan cuhva iyo ri. Na cua savahun tu manini cati cun chi ra ti na cua cucahnu ini ra chihin yu,” cati ñi. ²⁰ Cati ndico tucu inga ra ti: “Cha ni tandahi. Chacan cuu cha ña cua cuu cuhin,” cati ra. ²¹ Tacan cuu, ta cuahan ndico ra musu can, ta chaha ra cuenda chi ra cuu chitoho ra. Tacan, ta quechaha xaan cuni ra chitoho can, ta cati ra chi musu ra ti: “Cua cuhun yatin cun ndihi iti ñuun ya, ta cua cati cun chi ndihi ñivi ndahvi chi ñivi cojo chi ñivi cuaa ti na cua quichi ñi ta ñi ihya,” cati ra. ²² Cati ndico ra musu can ti: “Cha ni savaha ndi cuhva cati cun, ra chahnu, ta ni vii iyo cha cua cachi ñivi,” cati ra, ²³ ta cati ndico ra chitoho can ti: “Cua cuhun ndico cun, ta cua ndehun ndihi ticu iti, ta cua sanini cun chi ñivi, vati cua quichi ñi. Chacan cuu cha tuvi ñi cua quichi, ²⁴ soco ñivi cati ti ña quichi ñi—ñican ña cua cachi ca ñi chihin yu,” cati ra chitoho can. [Tacan cati ra Jesuu, vati chaha ra cuenda yoso cuhva cua coo ñivi chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra.]

Tuhun yoso cuhva cua coo ñivi chi ra Cristo

²⁵ Quivi can chica tuvi ñivi chi ra Jesuu. Tacan cuu, ta ndico coo ra, ta quechaha cati ra chi ñi ti:

²⁶ —Tu cua quichi ndo chihin yu, ta ña cua cahnda ini ndo chi sutu ndo chi sihi ndo chi sehe ndo chi tahan ndo, tu ña cua cahnda ini ndo chi maan ndo, ña cua cuu cuu ndo tatun yu. ²⁷ Tu ña

cua cuni ndo coo ndo chi tu ndoho cuhva cua coo tu ndoho chihin ñivi nu cruu, tu ña cua caca ndo iti chica yu, ña cua cuu cuu ndo tatun yu. ²⁸ [Cua cati yu iin cuhva chi ndo.] Tu cua cuni ndo savaha ndo iin vehe, cua cunda nuun ndo, ta cua tava xihna ndo cuenda, coto ña cua queta xuhun ndo. ²⁹ Tacan ni cua savaha ndo, coto cua queta ndicha cuii chaha ni chi, ta ña cua cuu saqueta ndo niniin chi. Tu tacan ni cua savaha ndo, cua ndehe ndihi ñivi, ta cua quechaha sacateni ñi chi ndo. ³⁰ Cua cati ñi ti cha quechaha sacuinda rahya vehe, soco ña cundee ra sandihi ra chi chi. ³¹ Ta ni cuhva savaha ra cumi tiñu. Tu cua cuhun ra, ta cua cani tahan ra chi inga ra cumi tiñu, cua cunda nuun ra, ta cua saxini xihna ra a cua cuu sacanaan ra, vati uchi mil ni sandaru iyo chi ra, ta iyo oco mil sandaru chi inga ra. ³² Tu ña cua cuu, cua tava tiñu ra chi ra ndiso tiñu nu vachi ra ta ra. Ni vii cani vachi ra, ta cua satahan ra chi ra, ta cua cahan ndahvi ra chi ra a ña cua cuu ndumani ndico ra chi ra. ³³ Chacan cuu cha cati yu ti tu ña cua nacoo ihni ndo ndihi cha iyo chi ndo, ña cua cuu cuu ndo tatun yu.

*Tuhun yoso cuhva cua coo ñiin, tu ña uhva ca chi
(Mt. 5.13; Mr. 9.50)*

³⁴ [Ni vii cahan ra Jesuu:]

’Vaha xaan iyo ñiin, soco tu ña uhva ca chi, ña cua cuu nduvaha ndico chi. ³⁵ Ñahni ca yavi ndaa chi cha tacan, ta ni ña cuu ca cuatiñu yo chi chi. Cua savita yo chi chi. Na cua taa vaha ndo soho ndo. [Tacan cati ra Jesuu, vati tu ñahni yavi ndaa yo, cua tava ndaa ra Ndioo chi yo.]

15

Tuhun cuenda ri mbee cuanaan (Mt. 18.10-14)

¹ Iin quivi quichi ndihi ñivi ndacu xaan cuati nuun iyo ra Jesuu, ta quichi tahan ra satiahvi, vati cuni ñi tasoho ñi tuhun cahan ra Jesuu. ² Tacan cuu, ta cuaha xaan quechaha cahan ra fariseo chi ra sacuaha ley chahnu, ta cati ra ta ra cuenda ra Jesuu ti:

—Quihin cuenda xaan rahya chi ñivi ndacu cuati, ta icaa ni chachi ra chi ñi —cati ra ta ra.

³ Tacan cuu, ta quechaha cati ra Jesuu cuhva ya chi ra ta ra ti:

⁴—Tu iyo iin ciendu ri mbee chi ndo, ta cuanaan iin tuhun ri, ndihi ndo—cua nacoo ndo chi ndihi ca ri nu cuahan ndo tichi huhu, ta cua nanducu ndo chi ri cuanaan nda cua nda cua nanihin ndo chi ri. ⁵ Tacan cuu, ta cua cunda chata ndo chi ri, ta cua cusii ini ndo. ⁶ Cua queta ndico ndo vehe ndo, ta cua cati ndo chi ndihi ñivi ndo chi ndihi amigu ndo ti: “Na cua cusii ini yo, vati cuanaan iin ri mbee sana yu, soco nanihin ndique chi ri,” cua cati ndo. ⁷ Cati yu chi ndo ti ta ni huhva cua cusii ini ra Ndioo iti siqui andivi, tu cua saña ihni iin tuhun ñivi cuati ndacu ñi. Ñahni cha saxini ra cuenda ndihi ca ñivi cha iyo vaha chi ra, [vati ña tichaha ca ñi saña ihni ñi cuati ndacu ñi].

Tuhun cha cuanaan xuhun

⁸ [Ni vii cahan ra Jesuu:]

⁸ Tacan tahan iyo ñi ñahan. Tu cha iyo uchi xuhun cuati chi ñi, ta cuanaan iin chi, cua taa ñi ñuhun, ta cua natihvi ñi niniin tichi vehe ñi. Ndo ndoo cua nanducu ñi chi chi nda cua nda cua nanihin ñi chi

chi. ⁹ Cua nanihin ñi chi chi, ta cua cati ñi chi ndihi amiga ñi ti: “Cua cusii ini yo, vati nanihin ndico yu xuhun yu cha cuanaan,” cua cati ñi. ¹⁰ Cati yu ti ta ni cuhva cua cusii ini ra tatun Ndioo, tu cua saña ihni iin tuhun ni ñivi cuati ndacu ñi.

Tuhun cuenda iin ra nacoo chi sutu ra

¹¹ Inga cuhva cati ra Jesuu chi ñi ti:

—Iyo iin rai, ta uvi sehe ra iyo, ¹² ta quechaha cati ra luhu chi sutu ra ti: “Tata, natahvi ndatiñu cun cha cua cuhva cun chihin yu,” cati ra. Tacan cuu, ta natahvi ra sutu ra ndatiñu ra chi ra. ¹³ Suhva ca quivi, ta tiso vaha ra luhu can ndatiñu ra, ta quee iti ra. Cani xaan cuahan ra, ta tican sanaan ra ndihi cha iyo chi ra, vati mani cha coo ra chi ndavaha ni cuni ra. ¹⁴ Sanaan ra ndihi xuhun ra, ta cahnu xaan tama ni chacoo ñuun can, ta quechaha chini ñuhun ra. ¹⁵ Tacan cuu, ta cuahan ra nuun iin ra ñuun can, ta quechaha satiñu tatun ra chi ra. Chacan cuu cha tachi ra ñuun can chi ra nu iyo quini ra, vati cua sacachi ra chi ri. ¹⁶ Tacan cuu, ta cuni xaan ra cachi ra cha chachi ri quini can, soco yoni chaha chi chi chi ra. ¹⁷ Queta iin quivi quechaha saxini vaha ra, ta cati ra chi anima ra ti: “Iyo tahan ra musu chi suti, ta ndihi ra chachi vaha, ta yuhu—ihya iye, ta chihi yu chi soco. ¹⁸ Cua cuhin nuun ra suti, ta cua cati yu chi ra ti cahnu xaan cuati cha ni savahi chihin ra chi ra Ndioo iyo iti siqui andivi. ¹⁹ Ñahni ca yavi ndai cha cua cui sehe ra. Na cua cuhva ra cha cua cui sava ni ta cuhva iin musu ra, cua cati yu chi suti,” saxini ra. ²⁰ Tacan cuu, ta quee ra cuahan ra. Iti nuun sutu ra cuahan ra.

'Ni vii cani vachi ra, ta ndehe sutu ra chi ra, ta ndahvi xaan cuni anima ra ndehe ra chi sehe ra. Chacan cuu cha chinu ra cua satahan ra chi ra. Chacunumi ndaa ra chi ra, ta chihi ra yuhu ra. ²¹ Tacan cuu, ta quechaha cati ra luhu can chi sutu ra ti: "Tata, cahnu xaan cuati ni savahi chi maun chi ra Ndioo iyo iti siqui andivi. Ñahni yavi ndai cha cua cuu que sehun," cati ra, ²² ta quechaha cati sutu ra chi ra musu ti: "Quii quii ni cua quichi ndaca ndo iin sahma vaha chi ra, ta cua sacundichin ndo chi ra. Cua tihi ndo xehe nundaha ra, ta cua cuhva ndo ndichan cunda chaha ra. ²³ Cua cu quihin ndo sundiquin xahan, ta cua cahni ndo chi ri, vati cua cachi ndi, ta cua cusii ini ndi, vati cha quichi ndico sehi. ²⁴ Cha ndoyo ñuhun ra, soco vitin cha iyo ndico ra," cati ra. Tacan cuu, ta sii xaan quechaha cuni ra ta ra, ta savaha ra vico.

²⁵ Tacan cuu, ta quichi ra chanihin ca. Iti chiqui quichi ra. Ña cani ca, ta queta ra vehe, ta chini ra ti iyo yaa, ta chita chaha ñi. ²⁶ Chacan cuu cha cana ra chi iin ra musu can, ta nducu tuhun ra ñaan cha cuu chi, ²⁷ ta cati ndico ra musu ti: "Cha quichi ndico ra yani cun, ta chahni sutu cun chi ri sundiquin xahan, vati cha iyo ndico ra, ta ñahni cha ni tahan ra nu ni chahan ra," cati ra. ²⁸ Tacan cuu, ta xaan xaan quechaha cuni ra chanihin can, ta ña cuni ra quihvi ra tichi vehe. Chacan cuu cha quee ra cuu sutu ra ta ra, ta cahan ndahvi ra chi ra, ²⁹ soco cati ndico ra chi sutu ra ti: "Cuaha xaan cuiya cha satiu tatun yu chihun, ta ndihi ni quivi tasoho vahi cha cati tuhun cun chihin yu, ta ña ni chahun cha cahni yu ni iin chivu, ta cua cusii ini yu chi amigu yu. ³⁰ Vitin cha quichi ndico ra yani

luhu yu. Cha ni chacoo xaan ra ndavaha ni chi ñi ñahan inga chiyo, ta cha ni sanaan ra ndatiñu cun chi ñi. Cuenda maan ra chahni cun chi ri sundiquin xahan,” cati ra, ³¹ ta cati ndico sutu ra chi ra ti: “Sehu, iyo cun chihin yu ndihi ni quivi, ta ndihi ndatiñu yu cuu chi maun. ³² Vitin iyo cha sacahnu yo vico, ta cusii ini yo, vati cha ndoyo ñuhun ra yani cun, soco vitin cha iyo ndico ra chi yo,” cati sutu ra —cati ra Jesuu.

16

Tuhun cuenda ra musu sanaan ndatiñu chitohora

¹ Cati ndico tucu ra Jesuu inga cuhva chi ra sacuahachi ra ti:

—Iyo iin ra ricu, ta iyo musu ra. Cati ñivi chi ra ricu can ti sanaan ra musu can ndatiñu ra.

² Chacan cuu cha cana ra chi musu ra, ta quechaha cati ra chi ra ti: “Cha cati ñivi chihin yu ti ña vaha ndacu cun. Cua cati maun yoso cuhva cha ni savahun, vati ña cua cuu ca satiñu cun chihin yu,” cati ra. ³ Quechaha saxini ra musu can chi anima ra ti: “¿Ñaan cha cuu cha cua savahi? Cua quenda ra chitohi tiñu chihin yu. Ña cua cundei satiñu i, ta cahan nuin cha cua cu caye vehe ñivi.

⁴ Vitin chite ñaan cha cuu cha cua savahi, ta ni cua quihin cuenda ñivi chihin yu quivi cua quenda ra tiñu chihin yu,” saxini ra. ⁵ Chacan cuu cha cana ra musu can chi iin iin ñivi ndiseca chi chitohora, ta nducu tuhun ra chi ñi ti: “¿Yoso ndiseca cun chi ra chitohi?” cati ra, ⁶ ta cati ndico ñi ti: “Iin ciendu litru aceite,” cati ñi. Cati ra musu can ti:

“Vitin cua quihun tutu cun, ta numi xaan cua taa ndico tucu cun inga tutu cha ndiseca cun uvi xico

uchi litru chi.” Tacan ni cati ra, [vati sandahyu ñahan ra cha sanuun ra cha ndiseca ñi chi chitoho ra]. ⁷ Tacan cuu, ta nducu tuhun ra chi inga ñi ti: “¿Yoso ndiseca cun?” cati ra, ta cati ndico ñi ti: “In ciendu máquila nuni,” cati ñi, ta cati ra musu can ti: “Vitin cua quihun tutu cun, ta cua taa ndico tucu cun inga tutu cha ndiseca cun cumi xico máquila chi,” cati ra [cha sandahyu ñahan ndico tucu ra]. ⁸ Tacan cuu, ta cati ra cuu chitoho ra musu ña vaha can ti vaha xaan cha savaha ra cha cua quee vaha ra chi ñivi can. [Tacan ni cati ra Jesuu,] vati nditi xaan ca iyo ñivi ñuñivi cuenda chacan, ta ña nducu ñivi Ndioo cha savaha ñi chacan.

⁹ [Ni vii cahan ra Jesuu:]

’Yuhu cati chi ndo ti na cua satiñu ndo chi xuhun ndo, ta cua nducu ndo cha cua coo amigu ndo chi ndo. Chacan cuu cha quivi cua naan xuhun ndo nu ñuhun ñuñivi, soco cha iyo yoo cua quihin cuenda chi ndo iti siqui andivi.

¹⁰ Chito yo ti tu ña cuaha ndatiñu iyo chi yo, soco satiñu vaha yo, cua satiñu vaha tahan yo—masi cuaha ndatiñu yo cua coo. Tu ña cuaha ndatiñu yo iyo, ta ña satiñu vaha yo, chito yo ti ña cua satiñu vaha tahan yo—masi cuaha ndatiñu yo cua coo.

¹¹ Chacan cuu cha cati yu ti tu ña cua savaha ndo cha vaha chi ndatiñu ndo nu ñuhun ñuñivi ya, yoni cua cuinu ini ti cua savaha ndo cha vaha iti siqui andivi. ¹² Tu ña cua savaha ndo cha vaha, ta chi inga ñivi cuu chi, ña cua nihin ndo cha cua cuu chi maan ndo.

¹³ Ña cuu satiñu ra musu chi uvi ra cuu chitoho ra, vati cua cuni mani ra chi iin ra, ta xaan xaan cua cuni ra chi inga ra. Chacan cuu cha ña cua cuu

satiñu ndo chi ra Ndioo, ta cua cuni tahan ndo cha iyo nu ñuhun ñuñivi —cati ra Jesuu.

¹⁴ Chini ra fariseo can ndihi tuhun can, ta quechaha cahan cateni ra ta ra chi ra Jesuu, vati xuhun cuni xaan ra ta ra. ¹⁵ Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Iti nuun ñivi cati ndo ti ñivi vaha cuu ndo, soco chito ra Ndioo yoso cuhva saxini ndo chi anima ndo. Tacan ni cati yu, vati xaan xaan cuni ra Ndioo ndehe ra cha cuu cha vaha xaan cuenda ñivi ñuñivi.

Cua coo ñivi chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra

¹⁶ [Ni vii cahan ra Jesuu:]

'Tutu chahnu cuenda ley chi tutu chahnu cuenda ra ni cahan cuenda ra Ndioo sacahnu yo nda cua nda ni quichi ra Juaan, ta nda quivi ni quichi ra cati tuhun ndi tuhun vaha yoso cuhva cua coo ndo chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra, soco chi tu ndoho cua coo ndo nu cua cundaca ñahan ra.

¹⁷ 'Ña ni ndoyo ñuhun ñuhun ñuñivi, ta ni ña ni ndoyo ñuhun iti sigui andivi. Ta ni cuhva ña cua cuu ndoyo ñuhun ni iin tuhun cha iyo cuenda ley chahnu.

Cati tuhun ra Jesuu yoso cuhva cua coo ñivi, tu cua saña ndaha ra rai chi ñasihi ra

(Mt. 19.1-12; Mr. 10.1-12)

¹⁸ [Ni vii cahan ra Jesuu:]

'Tu cua saña ndaha ndo chi ñasihi ndo cuenda ley, ta cua coo ndico tucu ndo chi inga ñahan, cua savaha ndo cuati chi ña cuenda ra Ndioo, vati cuu chi sava ni ta cua coo ndo ndavaha ni chi ñi ñahan inga chiyo. Tu cua tandaha ndo chi iin ñahan ni

chacoo chi inga rai, ta ni cuhva cua savaha ndo cuati cuenda ra Ndioo.

Tuhun cuenda ra ricu chi ra Lázaro

¹⁹ [Ni vii cahan ra Jesuu iin cuhva:]

'Iyo iin ra ricu, ta taqui xaan sahma tixinda ndichin ra, ta cuaha xaan chachi ra ndihi ni quivi.

²⁰ Iyo tahan iin ra ndahvi nani Lázaro, ta cahvi

xaan niniin ra. Caa ra yu vehe ra ricu can, ²¹ ta

cuni xaan ra cachi ra ñaan cha cuu cha quehni xuu

mesa ra. Quichi tahan ri ina nu caa ra, ta yuvi

ri nu cahvi ra. ²² Tacan cuu, ta queta quivi chihi

ra ndahvi can, ta quichi quihin ra tatun Ndioo

chi ra, ta chanaan ra chi ra nu iyo ra Abraham.

Tacan cuu, ta chihi tahan ra ricu can, ta cuchi

ra. ²³ Nu iyo ñivi ndii can iyo ra, ta iyo xaan ra

chi tu ndoho. Ndehe ndaa ra nu iyo ra Lázaro, ta

ndehe ra chi ra Abraham, ta icaa ni iyo ra Lázaro

chi racan. Cani xaan iyo ra ta ra. ²⁴ Tacan cuu, ta

cana ra ricu can chi ra Abraham, ta quechaha cati

ra ti: “Tata Abraham, na cua cundahvi ini cun, ta

tachi cun chi ra Lázaro, vati cua tihí ra nundaha ra

tichi nduta, ta cua quichi ra, ta cua cuhva ra cha

cua nduvichin yai, vati iyo xain chi tu ndoho nu

cayu ñuhun ya,” cati ra ricu can, ²⁵ ta cati ndico ra

Abraham chi ra ti: “Sehu, ña cua naan ini cun ti

vaha xaan ni chacoun nu ñuhun ñuñivi, ta ndahvi

xaan ni chacoo ra Lázaro. Vitin cusii ini ra ihya,

ta iyo maun chi tu ndoho. ²⁶ Iyo tahan iin xahva

cunu xaan mahñu nu iyo yo. Chacan cuu cha ña

cuu yaha ndi nda ndacan—masi cuni ndi. Ta ni

cuhva ña cuu yaha maan ndo nda ndehe,” cati ra.

²⁷ Cati ndico ra ricu can ti: “Tata, na cua savahun

tu manini, ta cua tachi cun chi ra vehe suti, ²⁸ vati

uhun tahan ra yani yu iyo. Tacan, ta cha ña cua quichi tahan ra ihya nu iyo ndi chi tu ndoho,” cati ra, ²⁹ ta cati ra Abraham ti: “Iyo tutu Ndioo chi ra cuhva ni cati tuhun ra Moisee cuhva ni cati ra ni cahan cuenda ra Ndioo. Na cua sacuaha ra chacan,” cati ra. ³⁰ Cati ra ricu can ti: “Tata Abraham, ña vaha cha tacan, soco tu cua cuhun ndico iin ñivi ndii nu iyo ra, cua saña ihni ra cuati ndacu ra,” cati ra, ³¹ ta cati ndico ra Abraham chi ra ti: “Tu ña cua sacuinu ra cuhva cati ra Moisee cuhva cati ra ni cahan cuenda ra Ndioo, ña cua cuinu ini ra—masi cua cuhun iin ñivi ndii,” cati ra —cati ra Jesuu.

17

*Tu cua sanahan yo yoso cuhva cua savaha ñivi cuati, cua ndoyo ñuhun cuii yo
(Mt. 18.6-7, 21-22; Mr. 9.42)*

¹ Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi ra sacuaha chi ra ti:

—Ndihi ni quivi cua queta cha cua cuni ndo savaha ndo cuati, soco cua coo tu ndoho chi ñivi sanahan chi ndo yoso cuhva cua savaha ndo cuati can. ² Vaha xaan ca tu ni chacunuhni iin yoso sucun ñi, ta quehni ñi tichi nduta tañuhun, [ta chihi ñi nu quichi quivi]. Tacan, ta ña cua cuu sanahan ñi yoso cuhva cua savaha ndo cuati. ³ Na cua saha vaha ndo cuenda chi ndo.

’Tu cua savaha iin ñivi tahan ndo cuati chi ndo, cua cati cachin ndo chi ñi ti ña vaha cha savaha ñi. Tu cua cahan ndahvi ndico ñi chihin ndo, ta cua saña ihni ñi cuati can, cua cucahnu ini maan ndo chi ñi. ⁴ Tu cua queta ucha chaha cua savaha ñi cuati chi ndo tichi iin nduvi, ta suvi ni ucha

chaha cua cati ndico ñi chihin ndo ti cha saña ihni ñi chacan, na cua cucahnu ini ndo chi ñi.

Tu cua cuinu ini yo chi ra Ndioo, cua coo tu ndee ini chi yo

⁵ Cati ndico tucu ra tatun Jesuu chi ra ti:

—Na cua tindeun chi ndi, ta cua cuinu ca ini ndi chi ra Ndioo —cati ra ta ra.

⁶ Ta cati ndico ra Jesuu iin kuhva chi ra ta ra ti:

—Tu cua cuinu ini ndo—masi kuhva ni, cua cuu savaha ndo ndihi cuii cha cua cuni ndo. Cua cuu cati ndo chi yutun ya ti cua cuachiyo chi, ta cua coo ndico chi tichi tañuhun, ta cua savaha chi kuhva cua cati ndo chi chi.

Tuhun yoso kuhva iyo ra cuu musu

⁷ [Cahan ndico tucu ra Jesuu:]

’Quichi nuhun ra musu ndo iti nu satíñu ra chiqui iti nu sacuenda ra chi ri mbee, soco ña tuhva ndo cati ndo chi ra ti: “Nahan ti cua cachi cun.” ⁸ Cua cati ndo chi ra ti: “Cua tiso vaha xihna cun cha cua cachi ndi, ta cua sayahun chi chi nu mesa, vati cua cachi xihna ndi. Tacan, ta sa cua cuu cachi tahan,” cua cati ndo. ⁹ Ña cua kuhva ndo tiahvi ndioo chi ra musu ndo, vati savaha ra kuhva cati tuhun ndo cha cua satíñu ra. ¹⁰ Kuhva iyo ra musu can cua coo maan ndo. Cua savaha xihna ndo ndihi cha cati tuhun ra Ndioo chi ndo, ta sa cua cati ndo ti: “Ña cua sacahnu cun chi ndi, vati cha savaha ndi kuhva ni chahun tíñu chi ndi,” cua cati ndo —cati ra Jesuu.

Sanduvaha ra Jesuu chi uchi ra kuhvi cuehe tahyu xaan

¹¹ Ni cuahan ra Jesuu iti ñuun Jerusalén, ta queta ra yu ñuhun Samaria nu nihin tahan ñuhun can chi

ñuhun Galilea. ¹² Tacan cuu, ta queta ra iin ñuun. Quihvi ra, ta ni natahan ra chi uchi rai, ta cuhvi ra ta ra cuehe tahyu xaan. Ni vii cani ni chacuinda ra ta ra, ¹³ ta cana chaa ra ta ra chi ra, ta cati ra ta ra ti:

—Yoho tata Jesuu, [na cua savahun tu manini chi ndi,] ta cua cundahvi ini cun chihin ndi —cati ra.

¹⁴ Tacan cuu, ta ndehe ra Jesuu chi ra ta ra, ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:

—Cuahan ndo, ta cua sanahan ndo chi ra sutu yoso cuhva iyo ndo —cati ra.

Tacan cuu, ta quee ra ta ra cuahan ra, ta ni nduvaha ra iti cuahan ra. ¹⁵ Iin ra ndehe ra ti ni nduvaha ra. Chacan cuu cha cuahan ndico ra nu iyo ra Jesuu. Nihin xaan cana chaa ra, ta sacahnu xaan ra chi ra Ndioo. ¹⁶ Queta ra nu inda ra Jesuu, ta chahnu chiti ra iti nuun ra, ta chaha ra iin tiahvi ndioo chi ra, ta iin ra ñuhun Samaria cuu racan. ¹⁷ Tacan cuu, ta quechaha cati ra Jesuu chi ñivi can ti:

—¿Atu ñavi uchi ra cuu ra ni nduvaha? ¿Ndaa iyo inga iin tahan ra? ¹⁸ ¿Ñacu ña vachi tahan ndihi ca racan ta ra, ta sacahnu tahan ra chi ra Ndioo? Iin tuhun ni rahya quichi ndico, ta ñavi ra judío cuu ra —cati ra.

¹⁹ Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi ra ti:

—Cuinda, ta cuahan. Ni nduvahun, vati chinu ini cun chi ra Ndioo —cati ra.

*Tuhun cuenda cha cua cundaca ñahan ra Ndioo
(Mt. 24.23-28, 36-41)*

²⁰ Tacan cuu, ta nducu tuhun ra fariseo chi ra Jesuu ndaa quivi cua quechaha cundaca ñahan ra Ndioo, ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—Ñã cua ndehe ndo ndaa quivi cua quechaha cundaca ñahan ra Ndioo. ²¹ Ñã cua cuu cati ndo ti ihya ndaca ñahan ra, ta ni ñã cua cuu cati ndo ti ican ndaca ñahan ra. Ñã cua cuu cati ndo chacan, vati cha ndaca ñahan ra Ndioo chi ñivi ra nu iyo ndo vitin —cati ra.

²² Tacan cuu, ta cati ra chi ra sacuaaha chi ra ti:

—Cua queta quivi cua cuni ndo cha cua quichi ndico ra cuu sehe ñivi, soco ñã cua quichi ra. ²³ Cua cati ñivi ti ihya vachi ra, ta cua cati ñi ican vachi ra, soco ñã cua cundicu ndo chi ñi. Ñã cua tasoho ndo cha cahan ñi, ²⁴ vati quivi cua quichi ndico ra cuu sehe ñivi cua quichi ra cuhva quehni tachan, vati nda iin chiyo iti siqui andivi nda inga chiyo ndundichin nu quehni tachan can. ²⁵ Iyo cha cua coo xihne chi tu ndoho. Cuaha xaan tu ndoho cua coo chihin yu, ta cua tava ndaa ñivi iyo vitin chihin yu. ²⁶ Quivi cua quichi ndico ra cuu sehe ñivi cua savaha ñivi cuhva ni savaha ñi quivi cha ni chacoo ra Noé iti chata. ²⁷ [Mani cha cua cusii ini ñi cuni ñi.] Chacan cuu cha chachi ñi, ta chihi ñi, ta tandaha ñi. Tacan ni savaha ñi nda cua nda quivi ni quihvi ra Noé tichi tundoo, ta cuun savi, ta chihi ndihi ñican. ²⁸ Ta ni cuhva ni savaha ñivi quivi cha ni chacoo ra Lot iti chata. [Mani cha cua cusii ini ñi cuni ñi.] Chacan cuu cha chachi ñi. Chihi ñi. Sata ñi. Xico ñi. Tachi ñi tata. Sandaa ñi vehe. ²⁹ Tacan ni savaha ñi, soco queta quivi quee ra Lot ñuun Sodoma can, ta cuahan ra. Tacan ni cuu, ta iti siqui andivi saquehni ra Ndioo ñuhun cayu ñi, ta ndoyo ñuhun ndihi ñi. ³⁰ Cuhva can cua coo chi quivi cua quichi ndico ra cuu sehe ñivi.

³¹ 'Tu cua cuinda ndo xini vehe ndo quivi can,

ña cua nuun ndo tichi vehe, vati cua quihin ndo ndatiñu ndo. Tu cua satiñu ndo nu iyo itu ndo, ta ni cuhva ña cua cuhun ndico ndo vehe ndo. ³² Ña cua naan ini ndo cha ni tahan ñasihi ra Lot, [vati chico coo ña ndehe ña]. ³³ Tu cua nducu ndo cuhva cha cua cacu ndo, cua ndoyo ñuhun ndo. Tu cua cuvi ndo cha cuenda ra Ndioo, cua coo ndito ndo chi ra.

³⁴ Cati yu chihin ndo ti suvi ni quivi can caa uvi ñivi nu quixi ñi, ta cua canihin ra Ndioo chi iin ñi, ta inga ñi cua ndoo ihni. ³⁵ Uvi ñi ñahan ndico ñi chaha icaa ni, ta cua canihin ra Ndioo chi iin ña, ta cua ndoo ihni inga ña. ³⁶ Satiñu uvi rai nu iyo itu ra, ta cua canihin ra Ndioo chi iin ra, ta cua ndoo ihni inga ra. [Tacan ni cati ra, vati cuhva can cua canihin ra Ndioo chi ñivi ra.]

³⁷ Tacan cuu, ta quechaha nducu tuhun ra ta ra chi ra ti:

—¿Ndaa cua coo chacan, ta ra chahnu? —cati ra ta ra.

Ta cati ndico ra Jesuu ti:

—Nu chihi ri quitu cuhu nducuiti ri tachii. [Tacan cati ra, vati tu cua ndoyo ñuhun ñivi cuenda ra Ndioo, cua cutuni ñi.]

18

Tuhun yoso cuhva ni yaha iin ña ndahvi nuun ra juee

¹ Cati ra Jesuu iin cuhva chi ra ta ra, vati iyo cha cua cahan ra ta ra chi ra Ndioo ndihi ni hora, ta sa cua cundee ini ra ta ra. ² Cati ra Jesuu ti:

—Iin ñuun iyo iin rai. Juee cuu ra, ta ña yuhvi ra chi ra Ndioo, ta ni ña sacahnu ra chi ñivi. ³ Iyo tahan iin ña ndahvi ñuun can, ta chahan xaan ña

nu ra juee can, ta cati ña chi ra ti: “Na cua tachi tuni cun chi iin ñivi cuxaan ini chihin yu,” cati ña, ⁴ ta xihna ca ña cuni ra tiso vaha ra tiñu can, soco queta quivi quechaha cati ra chi anima ra ti: “Ña yuhvi yu chi ra Ndioo, ta ni ña sacahnu yu chi ñivi, ⁵ soco cua tiso vahi tiñu ña, vati satañu xaan ña xini yu. Cua tiso vahi tiñu can, coto cua quichi xaan ca ña, ta cua cahan xaan ña chihin yu,” saxini ra —cati ra Jesuu, [vati iin cuhva cuu chi cuhva cha cua cahan ñivi chi ra Ndioo].

⁶ Ni vii cahan ra chahnu chi ra ta ra ti:

—Na cua taa vaha ndo soho ndo tuhun cahan ra juee can, ta rai ndavaha ni cuu ra. ⁷ Chacan cuu cha chito ndo ti cua tiso vaha ra Ndioo tiñu ñivi ra, tu cua cahan ndahvi ñi chi ra nduvi ta niñu, ta cua cundee ini ra chi ñi. ⁸ Yuhu cati ti ña cua nducuee ra, ta cua tiso vaha ra tiñu. Na cua cuinu ca ini ndo chi ra Ndioo, vati tacan sa cua cuinu ini ñivi chi ra cuu sehe Ndioo quivi cua quichi ndico ra —cati ra Jesuu.

Tuhun cuenda ra fariseo chi ra satiahvi

⁹ Tacan cuu, ta cahan ndico tucu ra Jesuu inga cuhva. Iyo ra saxini ti vaha xaan iyo ra, ta ña chaa ini ra chi inga ñivi. Chi racan cati ra Jesuu cuhva ya ti:

¹⁰ —Iyo uvi rai, ta cuahan ra ta ra ve ñuhun, vati cua cahan ra chi ra Ndioo. Iin ra cuu iin ra fariseo, ta ra satiahvi cuenda ra cumi tiñu cuu inga ra. ¹¹ Ni chacuinda ra fariseo can, ta quechaha cahan ra chi ra Ndioo. [Ndurai ra,] ta cati ra ti: “Ra chahnu Ndioo, chahi tiahvi ndioo chihun ti ña iye cuhva iyo ndihi ca ñivi. Ña tuhve suhu. Ña tuhve savaha ndavaha ni. Ña tuhve coo ndavaha ni chi

ñi ñahan inga chiyo, ta ni ña tuhve savaha ndavaha ni cuhva ndacu rahya. ¹² Uvi chaha chacoo ndita yu tichi iin vita, ta samani yu iin cuhva cha cuu iin diezmo chihun,” cati ra fariseo can, ¹³ soco ra satiahvi can—cani vihi ni chacuinda ra. Ña cuni ra ndehe ndaa ra iti siqui andivi, soco cani ra pechu ra, [vati ndahvi xaan cuni anima ra,] ta quechaha cati ra chi ra Ndioo ti: “Tata Ndioo, na cua cundahvi ini cun chihin yu, vati cuaha xaan cuati ndacu i,” cati ra. ¹⁴ Cati yu chi ndo ti cha chacoso vaha tiñu chi ra Ndioo cuenda racan, ta cuahan ra iti vehe ra. Ta inga ra fariseo can—ña ni chacoso vaha tiñu cuenda ra, vati tu cua saxini ñivi ti cahnu xaan ñivi cuu ñi, cua coo tu ca nuun chi ñi, soco tu cua saxini ñi ti ñivi ndahvi cuu ñi, cua savaha ra Ndioo ti ñivi cahnu ndicha cua cuu ñi —cati ra Jesuu.

Tiso ra Jesuu ndaha ra chi ve cuati
(Mt. 19.13-15; Mr. 10.13-16)

¹⁵ Quivi can quichi ndaca ñivi chi ve cuati nu iyo ra Jesuu, vati cua tiso ra ndaha ra chi ve. Ndehe ra sacuahachi ra yoso savaha ñi, ta cati ra ta ra ti ña vaha. ¹⁶ Chacan cuu cha cana ra Jesuu chi ra ta ra, ta cati ra ti:

—Cua cuhva ndo cha cua quichi ve cuati nu iye. Ña cua casi ndo nu vachi ve, vati ñivi cuu sava ni ta cua ve cuati ya—ñican cuu ñi cua coo chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra. ¹⁷ Cati ndicha yu chihin ndo ti tu ña cua cuinu ini ndo chi ra Ndioo cuhva chinu ini ve cuati, ña cua coo ndo chi ra nu cua cundaca ñahan ra —cati ra Jesuu.

Cahan iin ra ricu chi ra Jesuu
(Mt. 19.16-30; Mr. 10.17-31)

¹⁸ Queta iin ra cuu xini cuenda ñivi judío can, ta quechaha cati ra chi ra Jesuu ti:

—Maestru, vaha xaan rai cuu cun. ¿Ñaan cha cuu cha cua savahi, ta cua coo ndito yu chi ra Ndioo ndihi ni quivi ndihi ni tiempu? —cati ra.

¹⁹ Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—Ña vaha cha cati cun ti rai vaha cui. Iin tuhun ni ra Ndioo cuu ra cuu ra vaha. Ñahni ni iin ñivi ñuñivi cuu ñivi vaha. ²⁰ Chito cun tuhun cha ni cati tuhun ra Ndioo iti chata, vati cati ra ti ña cua coo yo ndavaha ni chi ñivi tahan yo inga chiyo. Ña cua cahni yo chi tahan yo. Ña cua suhu yo. Ña cua sandahyu ñahan yo cuenda ñivi tahan yo. Cua sacahnu yo chi sutu yo chi sihi yo, cati ra Ndioo —cati ra Jesuu.

²¹ Cati ndico racan ti:

—Cha sacuinu yu ndihi chacan nda ni chacui ra luhu —cati ra.

²² Nu ni chini ra Jesuu cha cahan ra tacan, ta cati ra ti:

—Ni vii iyo iin cha cumani cun. Cua xico cun ndihi cha iyo chihun, ta cua sacha cun xuhun can chi ñivi ndahvi, ta cua cunda yahvi cun chi ra Ndioo iti siqui andivi. Tacan cua savahun, ta cua quichi coo cun chihin yu —cati ra.

²³ Chini ra tuhun can, ta ndahvi xaan quechaha cuni anima ra, vati iyo xaan xuhun ra. ²⁴ Ndehe ra Jesuu ti ndahvi cuni ra, ta cati ra ti:

—Ii xaan, ta cua sacuinu ñivi ricu cuhva cuni ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra. ²⁵ Ña cuu yaha ri camellu yavi xuu quiticu, ta ii ca cua coo ñivi ricu chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra —cati ra.

26 Chini ñivi can tuhun cahan ra, ta quechaha nducu tuhun ñi ti:

—¿Yoo cua cundee cacu, tu tacan? —cati ñi.

27 Tacan cuu, ta cati ndico ra Jesuu ti:

—Ña cuu chi ñivi, soco cuu chi ra Ndioo —cati ra.

28 Tacan cuu, ta quechaha cati ra Pedro chi ra ti:

—Cha ni nacao ihni ndi ndihi cha iyo chi ndi, ta chica ndi chihun —cati ra.

29 Cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Cati ndicha yu chihin ndo ti tu cua nacao ihni ndo vehe ndo, tu cua nacao ihni ndo ñasihi ndo chi yani ndo chi sutu ndo chi sihi ndo chi sehe ndo, ta cua cati tuhun ndo yoso cuhva cua coo ñivi chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra, ³⁰ cua coo ca yahvi ndo tichi quivi ya, ta cua coo tahan yahvi ndo chi ra Ndioo iti nuun, vati cua coo ndito ndo chi ra Ndioo ndihi ni quivi ndihi ni tiempu —cati ra.

Inga chaha cati ndico tucu ra Jesuu ti cua cuvi ra (Mt. 20.17-19; Mr. 10.32-34)

31 Quee siin ra Jesuu chi ndihi uchi uvi tatun ra, ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:

—Vitin cuahan yo iti ñuun Jerusalén, ta cua tahan ra cuu sehe ñivi ndihi cha ni taa ra ni cahan cuenda ra Ndioo cuenda ra tiempu chahnu. ³² Chi ñivi quichi inga ñuhun cua cuhva cuenda ñivi judío ñivi yo chihin ra, ta cua sacateni ñican chi ra. Cua savaha ñi ndavaha ni chi ra, ta cua tivi sivi ñi chi ra. ³³ Cua cani ñi chi ra chi yoho, ta cua cahni ñi chi ra, soco cua yaha uni quivi, ta sa cua nandoto ndico ra —cati ra Jesuu.

34 Ña nituni ini ra tatun ra tuhun can. Ña chito ra ta ra tuhun ni cahan ra, vati ña chaha ra Ndioo cha cua cutuni ini ra ta ra chi chi.

*Sanduvaha ra Jesuu chi iin ra cuaa iti ñuun Jericó
(Mt. 20.29-34; Mr. 10.46-52)*

³⁵ Yatin ñuun Jericó quichi ra Jesuu, ta ndaa iin ra cuaa xiin iti. Caya ra. ³⁶ Chini ra ndahvi can cha tuvi ñivi yaha, ta nducu tuhun ra ñaan cha cuu chi. ³⁷ Chacan cuu cha chaha ñivi can cuenda ti cha vachi ra Jesuu ñuun Nazaret. ³⁸ Tacan cuu, ta quechaha cana chaa ra ndahvi can, ta cati ra ti:

—Yoho Jesuu, na cua cundahvi ini cun chihin yu, yoho cuu ñivi ra David —cati ra.

³⁹ Tacan cuu, ta nduxaan ñivi vachi iti nuun chi ra, ta cati ñi ti na cunda taxin ra, soco nihin ca cana chaa ra, ta cati ndico tucu ra ti:

—Yoho Jesuu, na cua cundahvi ini cun chihin yu —cati ra.

⁴⁰ Tacan cuu, ta ni chacuinda ra Jesuu, ta cati ra chi ñivi ti na quichi ndaca ñi chi ra. Chacan cuu cha tuhva ra ndahvi can nu inda ra Jesuu, ta quechaha nducu tuhun ra Jesuu chi ra ti:

⁴¹ —¿Ñaan cha cuu cha cua savahi cuni cun? —cati ra.

Ta cati ndico ra cuaa can ti:

—Ra chahnu, cha cua ndundichin vaha ndehi cuni yu —cati ra.

⁴² Ta cati ra Jesuu chi ra ti:

—Na cua ndundichin vaha ndehun. Cha ni nduvaha nuun cun, vati chinu ini cun —cati ra.

⁴³ Suvi ni hora can ni ndundichin vaha ndehe ra, ta cuandicu ra chi ra nu cuahan ra, ta sacahnu xaan ra chi ra Ndioo. Ndehe ndihi ñivi can cha ni nduvaha nuun ra, ta sacahnu tahan ñi chi ra Ndioo.

19

Cahan ra Jesuu chi ra Zaqueo

¹ Tacan cuu, ta queta ra Jesuu ñuun Jericó, ta cha cua yaha ra. ² Iyo iin ra nani Zaqueo ñuun can. Xini cuu ra chi ndihi ra satiahvi chi ñivi can cuenda ra cumi tiñu, ta ricu xaan ra. ³ Cuni ra ndehe ra chi ra Jesuu, soco ña cuu, vati tuvi xaan ñivi iyo, ta iin rai ndiqui luhu cuu ra. ⁴ Chacan cuu cha chinu ra cuahan ra iti nuun, ta ndaa ra iin nu yutun, vati tacan sa cua cuu ndehe ra chi ra, vati cua yaha ra tican. ⁵ Cha cua queta ra Jesuu nu ndaa ra Zaqueo nu yutun can, ta ndehe ndaa ra Jesuu, ta quechaha cati ra chi ra ti:

—Yoho Zaqueo, cua nuun cun, ta cua sanumi cun, vati vitin cua ndoo nuin vehun —cati ra.

⁶ Tacan cuu, ta nuun ra Zaqueo nu yutun can, ta sanumi ra cuahan ra. Sii xaan cuni ra, ta quihin cuenda ra chi ra Jesuu vehe ra. ⁷ Ndehe ndihi ñivi nu cuahan ra Jesuu, ta ña vaha cuni ñi, ta cati ñi ti:

—Cha quihvi ra vehe iin ra ndacu cuati, ta ndoo nuun ra chi ra —cati ñi.

⁸ Ni chacuinda ra Zaqueo can, ta quechaha cati ra chi ra chahnu ti:

—Ra chahnu, sava cha iyo chihin yu cua cuhve chi ñivi ndahvi. Cha ni sandahyu ñahan yu chi ñivi, ta ni quihin yu xuhun ñi. Cumi cuhva cuu siqui xuhun ñi cua tiahvi ndique chi ñi —cati ra.

⁹ Ta cati ra Jesuu chi ra ti:

—Vitin quivi ya cha ni nduvaha anima ñivi iyo vehe ya, ta ñivi ra Abraham chahnu chi ñi. ¹⁰ Chacan cuu cha quichi ra cuu sehe ñivi, vati nanducu ra chi ñivi ndoyo ñuhun, ta sanduvaha ra anima ñi —cati ra.

Tuhun yoso cuhva chaha iin rai xuhun chi uchi musu ra

¹¹ Chini ñivi can tuhun ni cahan ra Jesuu. Tacan cuu, ta cahan ndico tucu ra inga cuhva chi ñi, vati yatin xaan quichi ñi iti ñuun Jerusalén, ta saxini ñi ti yatin xaan cua quechaha cundaca ñahan ra Ndioo chi ñi. ¹² Chacan cuu cha quechaha cati ra Jesuu chi ñi ti:

—Iyo iin rai, ta cahnu xaan ñivi cuu ñivi ra. Cuni cuhun ra iin ñuun cani, vati cua cuu ra tiñu ñuun can, ta sa cua quichi ndico ra. ¹³ Chacan cuu cha cana xihna ra chi uchi ra cuu musu ra, ta chaha ra iin iin xuhun chi ta iin ta iin ra, ta cuaha suhva xuhun cuu chi. Tacan cuu, ta cati ra chi ra ta ra ti: “Cua satiñu ndo chi xuhun ya nda cua nda quivi cua quichi ndique,” cati ra. ¹⁴ Tacan cuu, ta cuahan ra ñuun can, soco quechaha cuxaan ini ñivi ñuun can chi ra cha vaha can. Tachi ñi tuhun chi ra cumi tiñu cahnu, ta cahan ñi siqui ra. Cati ñi ti: “Ña cuni ndi cha cua cundaca ñahan rahya chi ndi,” cati ñi. ¹⁵ Tacan cuu, ta cuahan ndico ra cha vaha can, ta cha cuu ra tiñu. Cati ra ti cua quichi ra musu cumi xuhun can, vati cuni ra coto ra yoso xuhun sacanaan ra ta ra nu satiñu ra chi xuhun can. ¹⁶ Chacan cuu cha quichi iin ra, ta quechaha cati ra ti: “Ra chahnu, ni chaha nuun cun iin xuhun can chihin yu, ta sacanain inga uchi chi siqui chi,” cati ra. ¹⁷ Cati ndico ra cha vaha can ti: “Vaha xaan ni savahun. Vaha xaan musu cuu cun. Vitin cua cuhve ndatu chihun, ta cua cundaca ñahun chi ñivi iyo uchi ñuun, vati cha satiñu vaha cun—masi ña cahnu tiñu cuu chi,” cati ra. ¹⁸ Tacan cuu, ta quichi inga ra musu ra. Cati ra chi ra chitoho ra ti: “Ra chahnu, cha chahun iin

xuhun can chihin yu, ta inga uhun chi siqui chi cha sacanain,” cati ra, ¹⁹ ta cati ndico ra cha vaha can ti: “Cua cundaca ñahun chi ñivi iyo uhun ñuun,” cati ra. ²⁰ Tacan cuu, ta quichi inga ra. Cati ra chi ra chitoho ra ti: “Juhun, xuhun cun, ra chahnu. Cua quihun xuhun cun, vati cha tixehi chi chi tichi pañitu. ²¹ Chacan ni savahi, vati yuhvi xain ndehi chihun. Chite ti rai xaan xaan cuu cun. [Chacan cuu cha cumi vahi xuhun cun,] coto cuanaan chi, ta cua satiahvi cun chihin yu,” cati ra, ²² ta cati ndico ra cha vaha can ti: “Ña vaha musu cuun. Cua sayahi chihun nu ra cumi tiñu, vati suvi ni maun chaha cuenda ti ña vaha ni savahun. Chito cun ti rai xaan cui, ta quihin yu xuhun—masi ñahni nu satiañu i. ²³ ¿Ñacu ña chaha nuun cun xuhin chi ra nu satiañu ra chi xuhun? Tacan, ta sa cua cuhin, ta cua nihin ndico yu xuhin, ta cua coo siqui chi,” cati ra chi ra musu can, ²⁴ ta cati ra chi ñivi iyo chihin ra ti: “Cua quihin ndo xuhun can cha cumi nuun ra, ta cua cuhva ndo chi chi chi ra cumi uchi xuhun can,” cati ra, ²⁵ ta cati ndico ñi ti: “Ra chahnu, cha iyo uchi chi chihin ra,” cati ñi, ²⁶ ta cati ndico ra ti: “Cati yu chihin ndo ti cua coo ca chi ñivi satiañu vaha, ta cua naan cha iyo chi ñivi ña satiañu vaha. ²⁷ Ta ñivi cuxaan ini chihin yu, ta ña cuni ñi cha cua cundaca ñahin chi ñi—chi ñican cua quichi ndaca ndo ihya, ta cua cahni ndo chi ñi iti nuin.” [Tuhun can cahan ra Jesuu cuenda maan ra, vati cuxaan ini ra fariseo chi ra.]

Quihvi ra Jesuu tichi ñuun Jerusalén
(Mt. 21.1-11; Mr. 11.1-11; Jn. 12.12-19)

²⁸ Ni vii cahan ra Jesuu tuhun can, ta cuahan ra iti nuun, vati ni cuahan ra iti ñuun Jerusalén. ²⁹ Cha

cua queta ra yucu Olivo can, vati ña cani ca iyo ñuun Betfagé chi ñuun Betania. Tacan cuu, ta tachi ra chi uvi ra sacuaha chi ra, ³⁰ ta cati ra chi ra ta ra ti:

—Cuahan ndo tican ñuun can. Sa cua quihvi ndo, ta cua ndehe ndo ti nuhni iin buru, ta ña ta coso ñivi chi ri. Cua ndachi ndo chi ri, ta cua quichi ndaca ndo chi ri ihya. ³¹ Tu cua nducu tuhun ñivi chi ndo ñacu ndachi ndo chi ri, cua cati ndo ti chini ñuhun ra chahnu chi ri —cati ra.

³² Tacan cuu, ta quee ra ta ra cuahan ra, ta ni nihin ra chi ri cuhva cati ra. ³³ Nu ni ndachi ra chi ri buru can, ta quechaha nducu tuhun ra chitoho ri chi ra ti:

—¿Ñacu ndachi ndo chi ri buru ya? —cati ra.

³⁴ Ta cati ndico ra ta ra ti:

—Ndachi ndi chi ri, vati chini ñuhun ra chahnu chi ri —cati ra.

³⁵ Tacan cuu, ta ni chandaca ra chi ri nu iyo ra Jesuu. Tiso ra ta ra sahma ra chata ri, ta sa ni tiso ra chi ra Jesuu siqui ri. ³⁶ Tacan ni cuahan ra, ta chaqui ra ta ra sahma ra nu iti nu yaha ra.

³⁷ Cha cua queta ra nu cha ni nuun chi yucu Olivo can, ta ndihi ñivi chica chi ra quechaha cusii ini ñi. Nihin xaan cana chaa ñi, ta sacahnu xaan ñi chi ra Ndioo, vati cuaha xaan cuhva cha ni savaha ra Ndioo ndehe ñi, ³⁸ ta cati ñi ti:

—¡Cahnu xaan rai cuu ra quichi cuenda ra chahnu Ndioo, ta cua cundaca ñahan ra chi yo! ¡Na cua coo vii ra iyo iti siqui andivi! ¡Cahnu xaan rai cuu ra iyo iti siqui! —cati ñi.

³⁹ Tacan cuu, ta quechaha cahan uvi uni ra fariseo cha iyo tahan chi ñivi can. Cati ra ta ra chi ra Jesuu ti:

—Maestru, cati cun chi amigu cun ti na cutaxin ñi —cати ra.

⁴⁰ Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Cati yu ti tu cua cutaxin ñihya, cua cana chaa maan yuu ya —cати ra.

⁴¹ Tacan cuu, ta yatin ñuun Jerusalén queta ra Jesuu. Sa ndehe ra ñuun, ta quechaha chacu ra cuenda ñivi can, ⁴² ta cati ra ti:

—Cha cua cutuni ini ndo vitin yoso cuhva cua coo mani ndo chi ra Ndioo cuni yu, soco nda vitin ta nda cua nda iti nuun ña cua cuu ca cutuni ini ndo chacan. ⁴³ Cua queta quivi cua quichi ñivi cuxaan ini chi ndo ñuun ndo. Cua ticora ñi ñuun ndo, ta cua samondo ñi ñuhun yuhu ñuun, ta ndihi chiyo yu ñuun ndo cua cani tahan ñi chi ndo. ⁴⁴ Cua cani ñi ñuun ndo, ta cua ndoyo ñuhun ndihi ndo. Ni iin ca yuu vehe ndo—ña cua ndoo siqui tahan chi tichi ñuun ndo cua savaha ñi, vati ña chito ndo ti ni quichi ra Ndioo ñuun ndo —cати ra Jesuu cuenda ñivi ñuun Jerusalén can.

Tava ndaa ra Jesuu chi ñivi ndacu ndavaha ni ve ñuhun

(Mt. 21.12-17; Mr. 11.15-19; Jn. 2.13-22)

⁴⁵ [Tacan cuu, ta queta ra Jesuu ñuun Jerusalén.] Quihvi ra tichi soco ndavi ve ñuhun, ta quechaha tava ndaa ra chi ñivi xico cuati suhva chi ñivi sata chi chi, ⁴⁶ ta cati ra chi ñi ti:

—Cha cati tutu Ndioo ti vehe ra Ndioo cuu iin vehe nu cua cahan ñivi chihin ra, cati chi, soco cha ni savaha maan ndo cha cuu chi iin vehe nu nducuiti run ñasuhu —cати ra.

⁴⁷ Ndihi ni quivi chahan ra Jesuu ve ñuhun can, ta sacuahra ra chi ñivi can, ta ra sutu chahnu

chi ra sacuaha ley chahnu chi ndihi ra chanihin—nanducu ra cuhva cha cua cahni ra ta ra chi ra, ⁴⁸ soco ña chito ra ta ra cha cua savaha ra, vati tasoho xaan ndihi ñivi can cha cahan ra Jesuu.

20

Iyo ndatu chi ra Jesuu

(Mt. 21.23-27; Mr. 11.27-33)

¹ Iin quivi iyo ra Jesuu ve ñuhun, ta sacuaha ra chi ñivi can. Cati tuhun ra tuhun Ndioo chi ñi, ta quichi ra sutu chahnu chi ra sacuaha ley chahnu chi ra chanihin, ² ta quechaha cati ra ta ra chi ra ti:

—Cua cati cun chi ndi ndaa cuu nu ni nihun ndatu cha ni savahun ndihi cuhva can. ¿Yoo chaha ndatu can chihun? —cati ra ta ra.

³⁻⁴ Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Iyo iin tuhun cua nducu tuhun xihne chihin ndo. Cua cati ndico ndo chihin yu a ni sacuanduta ra Juaan chi ñivi cuenda ra Ndioo iyo iti siqui andivi a sacuanduta ra chi ñi cuenda ñivi ñuñivi —cati ra.

⁵ Tacan cuu, ta quechaha ndatuhun ra ta ra chi tahan ra, ta cati ra ta ra ti:

—Tu cua cati yo ti cuenda ra Ndioo ni sacuanduta ra, cua nducu tuhun ra ñacu ña chinu ini yo chi ra. ⁶ Tu cua cati yo ti cuenda ñivi ñuñivi, cua cani ndihi ñivi ya yuu chi yo, vati saxini ñi ti cahan ra cuenda ra Ndioo —cati ra chi tahan ra.

⁷ Chacan cuu cha cati ndico ra ta ra ti ña chito ra yoo chaha ndatu chi ra Juaan can. ⁸ Tacan cuu, ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Ta ni cuhva ña cua cati yu chihin ndo yoo chaha ndatu chihin yu cha ni savahi cuhva can —cati ra.

Tuhun cuenda ra savaha ndavaha ni chi ra tachi yava

(Mt. 21.33-44; Mr. 12.1-11)

⁹Tacan cuu, ta quechaha cati ra Jesuu cuhva ya chi ñivi can ti:

—Iyo iin rai, ta ni tachi ra yava nu iyo chiqui ra. Chaha ra tiñu chi ra cua satiñu tatun, ta quee iti ra. Nahan xaan ndoo ra nu cuahan ra, ¹⁰ta queta quivi tachi ndico ra musu ra nu iyo ra satiñu tatun chi itu can, vati cua cuhva racan suhva chiti can chi ra musu can, soco cani ra ta ra chi ra. Ñahni cha ni chaha ra chi ra, ta tachi ndico ra chi ra. ¹¹Tacan cuu, ta tachi ra cha vaha can inga musu ra. Ta ni cuhva cani ra ta ra chi ra musu can. Savaha ra ta ra ndavaha ni chi ra, ta tachi ndico ra chi ra, ta ñahni chiti chaha ra chi ra. ¹²Tacan cuu, ta inga ndico tucu musu ra tachi ndico ra cha vaha can, soco sanicuehe ra satiñu tatun can chi ra, ta tava ndaa ra chi ra.

¹³’Tacan cuu, ta cati ra cha vaha can ti: “Chite ñaan cha cuu cha cua savahi. Cua tachi yu chi ra cuu sehi. Vasi cua sacahnu ra satiñu tatun can chihin ra,” cati ra. ¹⁴Tacan cuu, ta ndehe ra satiñu can ti vachi ra cuu sehe ra, ta quechaha ndatuhun ra chi tahan ra. Cati ra ti: “Sehe ra cuu rahya. Na cua cahni yo chi ra, vati tacan ni cua ndoo ndihi ndatiñu ra chi yo,” cati ra chi tahan ra. ¹⁵Tacan cuu, ta chahni ra ta ra chi ra, ta tava ndaa ra iquin cuñu ra iti chata cora nu satiñu ra.

’Cua cati yu ñaan cha cuu cha cua savaha ra chitoho can. ¹⁶Cua cuhun ndico ra, ta cua cahni ra chi ra satiñu tatun can, ta cua cuhva ra tiñu can chi inga ra —cati ra.

Sa chini ra fariseo can tuhun ya, ta quechaha cati ra ta ra ti:

—Ña vaha cha tacan —cati ra ta ra.

¹⁷ Ta ndehe ra Jesuu chi ra ta ra, ta cati ra ti:

—Cha cati tutu Ndioo cuenda yu ti:

Iyo iin yuu,

ta cati ra sandaa vehe ti ña vaha chi,
soco yuu can cha cuu yuu cahnu tutu vehe.

Chacan ni savaha ra chahnu, cati tutu Ndioo.

¹⁸ Tu cua nduva ñivi chata yuu can, cua ndoyo ñuhun ñi. Ta ni cuhva tu cua quehni chi siqui ñivi, cua ndoyo ñuhun ñi. [Tacan ni cati ra Jesuu, vati tu ña cua cuinu ini ñivi chi ra, cua ndoyo ñuhun ñi.]

Tuhun yoso cuhva cua tiahviyo xuhun yoo chi ra cumi tiñu

(Mt. 21.45-46; 22.15-22; Mr. 12.12-17)

¹⁹ Suvi ni hora can cuni ra sacuahale ley chi ra sutu chahnu tiin ra chi ra Jesuu, soco yuhvi ra ta ra chi ñivi can. Cuni ra tiin ra chi ra, vati chito ra ti cuenda ra cahan ra Jesuu tuhun can. ²⁰ Cuni ndehe ra ta ra yoso cuhva cua savaha ra. Chacan cuu cha tachi ra ta ra chi ra cua ndehe chi ra Jesuu nu iyo ra. Cuhva ndacu rai vaha savaha ra ta ra, vati cuni ra cuni soho ra cha cua cahan ra Jesuu, soco cuni ra cha cua cahan ra iin cha ndavaha ni, vati tacan, ta sa cua cuhva cuenda ra chi ra chi ra cumi tiñu. ²¹ Chacan cuu cha cati ra ta ra chi ra ti:

—Maestru, chito ndi ti vaha xaan cahun. Vaha xaan sacuahun chi ñivi, ta quihin cuenda cun chi ndihi cuii ñivi. Chito ndi ti iin cha ndicha ndicha cati tuhun cun yoso cuhva iyo ra Ndioo. ²² ¿Atu vaha cha cua cuhva ndi xuhun yoo chi ra César ra cumi tiñu ñuun Roma a ña vaha? —cati ra.

²³ Tacan cuu, ta nihin ra Jesuu cuhva ti ña vaha ndacu ra ta ra. Chacan cuu cha cati ra chi ra ta ra ti:

²⁴ —Cua cuhva ndo iin xuhun chihin yu. ¿Yochi xini ndiso chi? ¿Yochi sivi ndiso chi? —cati ra.

Ta cati ndico ra ta ra ti:

—Xini ra cumi tiñu cahnu ñuun Roma ndiso chi chi sivi ra —cati ra ta ra.

²⁵ Tacan cuu, ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Na cua cuhva ndo cha cuu chi ra cumi tiñu can chi ra, ta chi ra Ndioo cua cuhva ndo cha cuu chi maan ra —cati ra.

²⁶ Chacan cuu cha ña ni cuu sandoyo ñuhun ra ta ra chi ra Jesuu cuhva cati ndico ra nu iyo ñivi can. Iyo xaan cuni ra ta ra cha cahan ndico ra Jesuu, ta ndoo taxin ra ta ra.

Nducu tuhun ra ta ra chi ra Jesuuyoso cuhva cua natacu ndico ñivi tañu ñivi ndii
(Mt. 22.23-33; Mr. 12.18-27)

²⁷ Inga chaha, ta quichi ra saduceo nu iyo ra Jesuu. Suvi ra saduceo can cuu ra cati ti ñahni cha cua natacu ndico ñivi ndii. Quichi racan, ta quechaha cati ra chi ra Jesuu ti:

²⁸ —Maestru, nu ni taa ra Moisee tutu cuenda yo iti chata, ta cati ra ti tu cua cuvi iin rai, ta ña ta coo sehe ra chi ñasihi ra, cua quihin yani ra chi ña, ta cua coo ra chi ña, vati tacan sa cua coo sehe ra cha ni chihi, cati ra Moisee. ²⁹ Vitin cha iyo ucha ra yani ra ta ra. Tandaha ra chanihin chi ñasihi ra, ta chihi ra. Ñahni sehe ñi ni chacoo, ta chihi ra. ³⁰ Tacan, ta quihin inga ra yani ra chi ña, ta tandaha ra chi ña. Ni chihi tahan ra, ta ñahni sehe ñi ni chacoo. ³¹ Tacan ni savaha tahan inga ra, ta chihi tahan ra, ta ñahni sehe ra chacoo. Ta ni cuhva

tandaha ndihi ra yani ra ta ra chi ña. Chihi ra ta ra, soco ñahni sehe ra ta ra ni chacoo. ³² Tacan cuu, ta queta quivi chihi tahan maan ña ñahan can. ³³ ¿Yochi ñasihi cua cuu ña quivi cua natacu ndico ñivi ndii? Ña chito maan ndi, vati ucha rai cuu ra ni tandaha chi ña —cati ra saduceo can.

³⁴ Tacan cuu, ta cati ndico ra Jesuu chi ra ta ra ti:
—Vitin tichi quivi ya tandaha ra rai chi ñi ñahan,

³⁵ soco ñahni cha cua saxini ñivi cuenda chacan quivi cua natacu ndico ñivi ndii, ta cua coo ñivi chi ra Ndioo. Tacan ni cua coo ñivi cha iyo vaha cuenda ra Ndioo. ³⁶ Quivi can ña cua cuu ca cuvi ñi, vati cua cuu ñi kuhva iyo ra tatun Ndioo. Sehe Ndioo cua cuu ñi, vati cua natacu ndico ñi tañu ñivi ndii. ³⁷ Sanahan tahan ra Moisee chi yo ti natacu ndico ñivi ndii. Nu ni taa ra yoso kuhva cha ni cayu iin huhu can cati ra ti ra chahnu Ndioo cuu ra ni sacahnu ra Abraham chi ra Isaac chi ra Jacob. Ndihi nduni tahan ra sacahnu chi ra Ndioo, cati ra.

³⁸ Ña cuu sacahnu ñivi ndii chi ra Ndioo, soco ñivi ni iyo ndito sacahnu chi ra, vati ndihi ñivi cua coo ndito ndico ñi —cati ra.

³⁹ Tacan cuu, ta cati ndico ra sacuaha ley ti:

—Vaha xaan cahun, maestru.

Tacan ni cati ra, ⁴⁰ vati yuhvi ra ta ra nducu tuhun ca ra chi ra Jesuu.

Yoso kuhva iyo tata ra Cristo

(Mt. 22.41-46; Mr. 12.35-37)

⁴¹ Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Cati ñivi ti tata ra David cua cuu ra Cristo iti nuun, ⁴² soco cha ni cati suvi ni ra David cuenda ra Cristo nu tutu Salmo ti:

Cati ra chahnu Ndioo chi ra cuu chitoho ra David
ti

[cua cuhva ra ndatu chi ra],
 vati cua cunda ra chiyo ndaha cuaha ra Ndioo,
 [ta cua cuhva ra tu ndee ini chihin ra,]
⁴³ ta cua sacanaan ra chi ndihi ñivi cuxaan ini
 chihin ra,
 cati ra David iti chata. ⁴⁴ Cati ra David ti chitoho ra
 chi ra Cristo. Ña cati ra ti ra Cristo can cuu tata ra
 cha cua quichi iti nuun. Iyo cha cua cati tahan ñivi
 ti chitoho ra David chi ra —cati ra Jesuu.

*Cati ra Jesuu ti ña vaha ndacu ra sacuaaha ley
 chahnu*

(Mt. 23.1-36; Mr. 12.38-40; Lc. 11.37-54)

⁴⁵ Nu ni chini ndihi ñivi can, ta quechaha cati ra
 Jesuu chi ra sacuaaha chi ra ti:

⁴⁶ —Na cua saha vaha ndo cuenda yoso cuhva ni
 ndacu ra sacuaaha ley chahnu. Cuni xaan ra caca
 cuu ra, ta ndichin ra sahma vaha. Cuni xaan ra
 cha cua sacahnu ñivi chi ra nu chica ra iti nuyahvi.
 Cuni xaan ra cunda ra tayu vaha ve ñuhun. Ta ni
 cuhva cuni ra cunda ra tayu vaha nu chachi ñivi, ta
 sacahnu ñi vico. ⁴⁷ Suhu xaan ra ndatiñu ñi ñahan
 ndahvi, ta nahan xaan cahan ra chi ra Ndioo, soco
 vata ra cuhva cahan ra. Cuaha xaan ca cua cutuni
 ra sacuaaha ley can —cati ra.

21

*Cuhva samani iin ña ndahvi xuhun ña chi ra
 Ndioo*

(Mr. 12.41-44)

¹ Tacan cuu, ta ndehe ra Jesuu ti tihi ñivi ricu
 xuhun ñi nu samani ñi chi ra Ndioo. ² Ndehe tahan
 ra ti tihi tahan iin ña ndahvi uvi xuhun cuati, ³ ta
 quechaha cati ra chi ra ta ra ti:

—Cati yu iin cha ndicha chi ndo, vati tihi ndihi ñican xuhun ñi, soco cuaha xaan ca tihi ña ndahvi can [cuenda ra Ndioo]. ⁴Tacan cati yu, vati maan ñi samani ñi, ta cuaha xaan ca xuhun ñi iyo, soco maan ña—ñahni cha iyo chi ña, ta chaha ña ndihi cuii xuhun ña —cati ra.

*Chaha ra Jesuu cuenda ti cua tani ve ñuhun can
(Mt. 24.1-2; Mr. 13.1-2)*

⁵Ni vii cati ra sacuaha chi ra Jesuu ti taqui xaan iyo yuu ve ñuhun, ta taqui xaan savaha ñivi nu samani ñi chi ra Ndioo. Ni vii cahan racan, ta quechaha cati ra Jesuu chi ra ti:

⁶—Ndehe ndo yuu can. Ndehe ndo ve ñuhun can, soco cua queta quivi cua ndoyo ñuhun chi. Cua tani ndihi yuu chi, vati ña cua ndoo ni iin yuu siqui tahan chi —cati ra.

*Cuhva cua coo nu cua cundihi quivi ya
(Mt. 24.3-28; Mr. 13.3-23)*

⁷Tacan cuu, ta quechaha nducu tuhun ra ta ra chi ra ti:

—¿Ndaa quivi cua coo chacan, ta maestru? ¿Ñaan cuhva cua coo, ta sa cua coto ndi ti cha queta quivi cati cun tuhun ya? —cati ra ta ra.

⁸Ta cati ndico ra Jesuu ti:

—Cua saha ndo cuenda, coto cua sandahyu ñahan ñivi chi ndo. Tuvi ñivi cua quichi, ta cua cahan ñi sivi yu, ta cua cati ñi ti ra Cristo cuu ñi, ta cua cati ñi ti cha ni queta quivi cha cua cundihi quivi ya, cua cati ñi. Ña cua cundicu ndo chi ñican.

⁹Cua cuni soho ndo cha cua cati ñivi ti cua coo cuati. Cua cani tahan ñivi, cua cati ñi, soco ña cua

cuyuhvi ndo. Iyo cha cua coo xihna chacan. Ni cua nducuee ca, ta sa cua cundihi quivi ya.

¹⁰ 'Cua cani tahan ñivi iyo iin ñuhun chi ñivi iyo inga ñuhun. ¹¹ Nihin xaan cua taan, ta iyo nu cua coo tama. Iyo nu cua coo cuehe. Yuhvi xaan cua coo ñivi, vati iyo xaan cua coo cuhva iti siqui.

¹² 'Ni cua cumani ndihi chacan, ta cua tiin xihna ñivi chi ndo, ta cua cani tahan ñi chi ndo. Cua cuhva cuenda ñivi chi ndo chi ra iyo ve ñuhun nu sacahnu ñivi judío. Cua taa ñi chi ndo ve caa. Cua cundaca ñi chi ndo iti nuun ndihi ra cuu cumi tiñu, vati chica ndo cuenda yu. ¹³ Chacan cuu cha cua cuhva ndo cuenda yoso cuhva iyo ndo chihin yu.

¹⁴ Ña cua saxini xihna ndo ñaan tuhun cua cati ndico ndo. Ña cua saxini ndo chi anima ndo, ¹⁵ vati yuhu cua cuhve cha chini tuni chi ndo. Yuhu cua cuhve ñaan cha cuu cha cua cati ndico ndo, ta ña cua cuu cati ñivi cuni cuati chi ndo ti ña ndicha. Ña cua cuu cahan ca ñi siqui ndo. ¹⁶ Cua cuhva cuenda ñivi ndo chi ndo chi ra cumi tiñu. Cua cuhva cuenda sutu ndo, sihi ndo, yani ndo, cuhva ndo, amigu ndo chi ndo chi ra, ta iyo ndo—cua cahni ñi chi ndo. ¹⁷ Cua cuxaan ini ndihi ñivi chi ndo, vati iyo ndo chihin yu, ¹⁸ soco ña cua cuu sandoyo ñuhun ñi anima ndo. ¹⁹ Tu cua cundee ini ndo, cua coo ndito ndo chi ra Ndioo.

²⁰ 'Cua ndehe ndo ti cua ticora ra sandaru ñuun Jerusalén, ta cua coto ndo ti yatin xaan cua ndoyo ñuhun ñuun can. ²¹ Quivi can na cua cunu ndo—ndaa ndo iyo ñuhun Judea. Na cua cunu ndo iti yucu. Cua quee ndo—ndaa ndo iyo ñuun Jerusalén, ta cua cunu ndo, ta ñivi iyo tichi cuhu—cua quihvi ñi tichi ñuun can. ²² Tacan ni

cua savaha ndo, vati quivi can cua tachi tuni ra Ndioo chi ñivi ñuun Jerusalén can. Tacan ni cua tahan ñuun can cuhva ni taa ra ta ra nu tutu Ndioo nu ni quichi quivi. ²³ Quivi can cua coo tu ndoho chi ñi ñahan ñuhun sehe. Cua coo tu ndoho chi ñi ñahan iyo ve ni chaxi, vati cahnu xaan tu ndoho cua ndehe ñivi judío iyo ñuhun can, ta xaan xaan cua nduxaan ra Ndioo chi ñi quivi can. ²⁴ Cua cuvi ñi chi machete. Cua tiin ra sandaru can chi ñi, ta cua tava ndaa ra chi ñi. Nda cua nda ndihi ñuhun iyo nu ñuhun ñuñivi cua sacahun ra chi ñi. Cua sandoyo ñuhun cuii ra ñuun Jerusalén can, ta rai cuu inga tucu ñivi iyo inga ñuhun cuu ra sandaru can. Tacan ni cua coo ra nda cua nda cua queta quivi cua quee ndico ra cuhva ni cati ra Ndioo.

*Cua quichi ndico ra cuu sehe ñivi
(Mt. 24.29-35, 42-44; Mr. 13.24-37)*

²⁵ [Ni vii cahan ra Jesuu chi ra:]

'Cahnu xaan cuhva cua coo iti siqui andivi, vati cua sama ri nicandi, cua sama ri yoo, cua sama ri tiñu cuhva iyo ri. Nu ñuhun ñuñivi ya cua coo xaan tu ndoho chi ndihi ñivi. Cua saxini xaan ñi, vati nihin xaan cua tahnu nu nduta, ta iyo xaan cua sacatin chi. ²⁶ Cua cuni ñivi cuvi ñi, vati yuhvi xaan ñi. Cua saxini xaan ñi ñaan cha cuu cha cua coo nu ñuhun ñuñivi ya, vati cua tuñu ri nicandi chi ri yoo chi ndihi ri tiñu. ²⁷ Tacan, ta cua ndehe ñivi ti vachi ra cuu sehe ñivi tichi vico iti siqui andivi, ta cua coo ndihi cuii tu ndee ini chi ra, ta taqui ndicha ra cua cuu. ²⁸ Quivi cua quechaha coo ndihi chacan na cua saxini vaha ndo, vati yatin xaan cua queta quivi cua cacu ndo chi ra Ndioo —cati ra.

²⁹ Cati ndico ra Jesuu cuhva ya chi ra ta ra ti:

—Cua saxini ndo yoso cuhva iyo yutun tusihva tiñi chi ndihi ca yutun. ³⁰ Ndehe ndo ti cana ndaha chi, ta chito ndo ti cha yatin xaan cua coo cha ihni. ³¹ Ta ni cuhva cua ndehe ndo ti cua coo chi cuhva cati yu, ta cua coto ndo ti yatin xaan cua coo ñivi chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra.

³² Cati ndicha yu chihin ndo ti ña cua cuvi ñivi iyo vitin, ta sa cua quechaha cundaca ñahan ra Ndioo. ³³ Cua queta quivi cua naan ñuhun ñuñivi ya chi andivi ya, soco ña cua naan tuhun cha cahin.

³⁴ Cua saha vaha ndo cuenda chi ndo, coto cua saxini xaan ndo, ta cua coho ndo, ta cua cuni xini ndo, ta cua saxini xaan ndo yoso cuhva iyo ndo nu ñuhun ñuñivi ya. Cua saha vaha ndo cuenda chi ndo, coto quii xaan cua quichi quivi cua quichi ndico ra cuu sehe ñivi, ³⁵ ta ña iyo vaha ndo, vati cuenda ndihi ñivi iyo nini cahnu nu ñuhun ñuñivi ya cua quichi ra. ³⁶ Cua saxini vaha ndo ndihi ni quivi. Cua cahan ndo chi ra Ndioo ti cua coo tu ndee ini chi ndo, ta cua cacu ndo nu cua coo ndihi tu ndoho can, ta cua queta vaha ndo iti nuun ra cuu sehe ñivi —cati ra Jesuu.

³⁷ Chinucahni sacuaha ra Jesuu chi ñivi ve ñuhun, ta cha cuaa quee ra cuahan ra iti yucu Olivo. ³⁸ Nahan xaan cuahan ndihi ñivi nu iyo ra ve ñuhun, vati cuni ñi tasoho ñi tuhun cahan ra.

22

Saxini ra ta ra ti cua tiin ra chi ra Jesuu

(Mt. 26.1-5, 14-16; Mr. 14.1-2, 10-11; Jn. 11.45-53)

¹ Yatin xaan cua coo vico paan ña ndaa. Suvi ni vico can cuu vico pascua, cati ñivi, [vati quivi can ni cacu ñivi ñi ñuhun Egipto tiempu chahnu cuu

chi]. ² Tacan cuu, ta nanducu ra sutu chahnu chi ra sacuaha ley chahnu cuhva cha cua cahni ra ta ra chi ra Jesuu, soco yuhvi xaan ra ta ra chi ñivi.

³ Tacan cuu, ta quichi coo run Satanaa chi ra Juda Iscariote can, ta iin ra tatun Jesuu cuu ra.

⁴ Chacan cuu cha quee ra cuahan ra, ta quechaha cahan ra chi ra sutu chahnu chi ra cuu xini chi ra sandaru ve ñuhun. Ndatuhun ra ta ra yoso cuhva cua xico tuhun ra Juda can chi ra Jesuu. ⁵ Chacan cuu cha quechaha cusii ini ra ta ra, ta cati ra ta ra ti cua cuhva ra xuhun chi ra. ⁶ Ndo ra Juda can vaha, ta quechaha nducu ra cuhva cha cua cuhva cuenda ra chi ra Jesuu chi ra ta ra, ta cuni ra cuhva cuenda ra chi ra nu ña cua ndehe ñivi.

Sacahnu ra Jesuu vico nu ni cuxini ra chi tatun ra

(Mt. 26.17-29; Mr. 14.12-25; Jn. 13.21-30; 1 Co. 11.23-26)

⁷ Tacan cuu, ta queta quivi cha sacahnu ñivi vico paan ña ndaa can, ta chahni ñi ta ñi iin ri mbee cuenda cha ni cacu ñivi ñi tiempu chahnu. ⁸ Tacan cuu, ta tachi ra Jesuu chi ra Pedro chi ra Juaan [nu cua sacahnu ra vico can], ta cati ra chi ra ta ra ti:

—Cuahan ndo, vati cua tiso vaha ndo nu cua cachi yo, ta cua sacahnu yo vico ya —cati ra.

⁹ Ta nducu tuhun ra ta ra chi ra ti:

—¿Ndaa cuu nu cuni cun cha cua tiso vaha ndi? —cati ra.

¹⁰ Ta cati ndico ra Jesuu ti:

—Cua quihvi ndo ñuun, ta sa cua natahan ndo chi iin rai ndiso quii nduta. Cua cu ndicu ndo chi ra, ta vehe nu cua quihvi ra cua tiso vaha ndo.

¹¹ Cua cati ndo chi ra xu vehe can ti cha nducu tuhun ra maestru ndaa iyo nu cua sacahnu ra vico

ya chi ra sacuaha chihin ra, cua cati ndo. ¹² Tacan, ta sa cua sanahan ra iin vehe cahnu iyo nda siqui nu iyo mesa nu iyo tayu. Tican cua tiso vaha ndo —cati ra.

¹³ Tacan cuu, ta quee ra Pedro chi ra Juaan, ta cuahan ra ta ra. Ni tahan ra ta ra cuhva cati ra Jesuu, ta ni tiso vaha ra ta ra nu cua sacahnu ra vico can.

¹⁴ Tacan cuu, ta queta hora cha cua cachi ra ta ra, ta tuhva ra Jesuu chi ndihi ra tatun ra yu mesa, ¹⁵ ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:

—Cuni xain sacahnu yu vico ya chihin ndo, ta cua cachi yo icaa ni, ta sa cua cu ndehi tu ndoho, ta cua cuvi yu. ¹⁶ Chahi cuenda chi ndo ti ña cua sacahnu que vico ya nda cua nda quivi cua coo yo icaa ni nu cua cundaca ñahan ra Ndioo —cati ra.

¹⁷ Tacan cuu, ta quihin ra iin copa, ta chaha ra iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo, ta cati ra ti:

—Quihin ndo copa ya, ta cua coho ndihi ndo chi chi. ¹⁸ Chahi cuenda chi ndo ti ña cua coho que nduxi chiti uva ya nda vitin ta nda cua nda quivi cua cundaca ñahan ra Ndioo —cati ra.

¹⁹ Tacan cuu, ta quihin ra iin paan. Chaha ndico tucu ra inga tiahvi ndioo chi ra Ndioo, ta natahvi ra paan can, ta chaha ra chi chi chi ra ta ra, ta cati ra ti:

—Paan ya cuu cuñu yu, vati cua cuvi yu cuenda ndo. Tehen ni cua savaha ndo, ta ña cua naan ini ndo chihin yu —cati ra.

²⁰ Cha ndihi chachi ra ta ra, ta tacan ni savaha tahan ra chi copa can, ta cati ra ti:

—Copa ya cua coho ndo, vati cha iyo vaha iin tuhun chaa chi ra Ndioo, vati cua cati yu niñi yu, ta cua cuvi yu cuenda ndo.

²¹ 'Iyo ra cua xico tuhun chihin yu, ta icaa ni chachi ra chihin yu mesa ya. ²² Cua tahan ra cuu sehe ñivi kuhva ni cati ra Ndioo, soco cua coo tu ndoho chi ra cua xico tuhun chihin yu —cати ra.

²³ Tacan cuu, ta quechaha nducu tuhun ra ta ra chi tahan ra ndaa ra cuu ra cua xico tuhun chi ra.

Ndatuhun tahan ra ta ra ndaa ra cuu rai cahnu ca

²⁴ Inga hora, ta quechaha cahan yuhu ra tatun ra chi tahan ra ndaa ra cuu rai cahnu ca. ²⁵ Tacan cuu, ta quechaha cati ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Ndurai xaan ra cumi tiñu cha ndaca ñahan ra chi ñivi nu ñuhun ñuñivi ya, ta cati ñivi ti vaha xaan tindee ra chi ñi, ²⁶ soco ñavi tacan cua coo maan ndo. Ndaa ndo cuu rai cahnu ca—cua tindee ndo chi ra luhu ca. Ndaa ndo cuu xini—cua tindee ndo chi ra cuu musu. ²⁷ Rai cha cuu cha cahnu ca—racan cuu ra ndaa yu mesa, ta ra luhu ca cuu ra sayaha xita. Tacan ni iyo ñivi ñuñivi, soco iye chi ndo, ta cui sava ni ta cua iin ra sayaha xita, [vati tindei chi ndo].

²⁸ 'Cha inda naan ndo chihin yu, ta ndehi tu ndoho nu quichi quivi ya. ²⁹ Cua kuhve tiñu chi ndo kuhva cha ni chaha ra suti tiñu chihin yu. ³⁰ Chacan cuu cha cua coo ndo chihin yu icaa ni nu cua cundaca ñahin, ta cua cuiso tahan ndo tiñu, vati cua cundaca ñahan tahan ndo chi ñivi Ndioo —cати ra.

Chaha ra Jesuu cuenda ti cua cati ra Pedro ti ña nacoto ra chi ra

(Mt. 26.31-35; Mr. 14.27-31; Jn. 13.36-38)

³¹ Tacan cuu, ta quechaha cati ra Jesuu chi ra Pedro ti:

—Moon, cha nducu tuhun run Satanaa chi ndo, vati cuni ndehe run a ña cua savaha ndo cuati.
³² Cha cahin chi ra Ndioo cuenda maun, vati ña cua saña cun cha chinu ini cun chi ra. Cua saña ihni ndico cun ndavaha ni cua savahun, ta sa cua cuhva cun tu ndee ini chi ra yani cun —cati ra.

³³ Ta cati ra Pedro chi ra ti:

—Ra chahnu, cha iyo ini yu cha cua cuhin chihun ve caa, ta cua cuvi tahin chihun —cati ra.

³⁴ Ta cati ndico ra Jesuu chi ra ti:

—Pedro, cati yu chihun ti ña cua ndahyu nahan ri chitoho vitin nda cua nda cua cati cun uni hora ti ña nacoto cun chihin yu, ta sa cua ndahyu ri —cati ra.

Cua queta hora cha cua ndehe ra Jesuu tu ndoho

³⁵ Tacan cuu, ta quechaha nducu tuhun ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Nu ni quichi quivi ni tava tiñu yu chihin ndo, ta ña chahi cha cua cuiso ndo xuhun. Ña chahi cha cua cuiso ndo yunu. Ña chahi cha cua cunda chaha ndo. Ña chahi. ¿Atu iyo cha ni cumani chi ndo quivi can? —cati ra.

Ta cati ndico ra ta ra ti:

—Ñahni cha ni cumani chi ndi —cati ra.

³⁶ Ta cati ndico tucu ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Vitin cua cuiso ndo xuhun. Cua cuiso ndo yunu. Tu ñahni machete ndo iyo, na cua xico ndo sahna ndo, ta cua sata ndo iin chi. ³⁷ Cati yu chi ndo ti cua coi cuhva ni cati tutu Ndioo cuenda yu, vati cati chi ti icaa ni cua coo ra chi ra savaha ndavaha ni, cati chi, vati tacan ni cua tahin cuhva cha iyo tuhun cuenda yu —cati ra.

³⁸ Ta cati ndico ra ta ra ti:

—Ra chahnu, jihinna! Ihya cha iyo uvi machete
—cati ra.

Ta cati ndico ra Jesuu ti:

—Cha iyo vaha cha tacan —cati ra.

*Nu cuu chi Getsemaní cahan ra Jesuu chi ra
Ndioo*

(Mt. 26.36-46; Mr. 14.32-42)

³⁹ Tacan cuu, ta quee ra Jesuu cuahan ra. Cuhva iyo costumbre ra cuahan ra iti yucu Olivo, ta cuahan tahan ra sacuaha chi ra. ⁴⁰ Tacan cuu, ta queta ra nu cuahan ra, ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:

—Cua cahan ndo chi ra Ndioo, vati ña cua quehni cava ndo nu cua savaha ndo ndavaha ni —cati ra.

⁴¹ Tacan cuu, ta quee siin ra iin chiyo. Ña cani cuahan ra, ta chahnu chiti ra, ta quechaha cahan ra chi ra Ndioo. ⁴² Cati ra ti:

—Tata, tu cua cuni cun, cua sanaun tu ndoho cua tahin vitin, soco cua savahun cuhva cuni maun. Ña cua savahun cuhva cuni yu —cati ra.

⁴³ Tacan cuu, ta quichi iin ra tatun Ndioo iti siqui andivi, ta chaha ra tu ndee ini chi ra Jesuu. ⁴⁴ Iyo ra Jesuu chi tu ndoho. Chacan cuu cha nihin xaan ca cahan ra chi ra Ndioo. Quee xaan tiin ra, ta quehni chi nu ñuhun. Cuhva too niñi too chi, vati tiin xaan ra.

⁴⁵ Tacan cuu, ta ni chacuinda ra nu ni cahan ra chi ra Ndioo, ta cuahan ndico ra nu iyo ra sacuaha chi ra. Ndehe ra ti quixi ra ta ra, vati cuihya xaan cuni anima ra ta ra, ⁴⁶ ta quechaha cati ra chi ra ta ra ti:

—Ñãa cua cusu ndo. Ndoyo ndo, ta cahan ndo chi ra Ndioo. Chacan cuu cha ñãa cua quehni cava ndo nu cua savaha ndo ndavaha ni.

Tiin ñivi chi ra Jesuu

(Mt. 26.47-56; Mr. 14.43-50; Jn. 18.2-11)

⁴⁷ Ni vii cahan ra Jesuu, ta quichi ñivi. Tuvi ñivi cuu ñi, ta quichi ndaca ra Juda ra cuu tatun Jesuu chi ñi, ta tuhva ra nu inda ra Jesuu, ta taa yuhu ra chi ra. ⁴⁸ Tacan cuu, ta quechaha cati ra Jesuu chi ra ti:

—Juda, taa yuhu cun chihin yu ra cuu sehe ñivi, ta xico tuhun cun chihin yu —cati ra.

⁴⁹ Ndehe ra inda naan chi ra Jesuu ñaan cha cuu cha cua savaha ñivi can, ta quechaha nducu tuhun ra ta ra chi ra ti:

—¿Atu cua cani ndi chi ñi chi machete ndi, ta ra chahnu? —cati ra.

⁵⁰ Tacan cuu, ta cani iin ra chi ra cuu musu ra sutu chahnu, ta laxin cuii chahnda ra soho chiyo cuaha ra, ⁵¹ ta cati ra Jesuu ti:

—Saña ndo. Cha iyo vaha —cati ra.

Tacan cuu, ta tiso ra Jesuu ndaha ra soho ra musu can, ta sanduvaha ra chi ra, ⁵² ta quechaha cahan ra Jesuu chi ndihi ñi quichi nu iyo ra. Cahan ra chi ra sutu chahnu chi ra sandaru ve ñuhun chi ra chanihin ta ra. Cati ra chi ra ta ra ti:

—Vachi ndo, ta naan ndo machete. Naan ndo garote. Naan ndo, ta cua tiin ndo chihin yu cuhva tiin ndo chi rai cuni cahni suhu. ⁵³ Ndihi ni quivi iye chi ndo ve ñuhun, ta ñãa tiin ndo chihin yu, soco cuu vitin. Iyo tu ndee ini chi ndo, vati naan xaan vitin —cati ra.

Cati ra Pedro ti ña nacoto ra chi ra Jesuu
(Mt. 26.57-58, 69-75; Mr. 14.53-54, 66-72;
Jn. 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Tacan cuu, ta tiin ra ta ra chi ra Jesuu, ta quee ra cuahan ra. Chandaca ra ta ra chi ra vehe ra sutu chahnu, ta cuahan tahan ra Pedro ndicu chica ni ra. ⁵⁵ Tacan cuu, ta satahan tahan ra ta ra ñuhun nda mahñu tihyo ra sutu chahnu can, ta ndaa tahan ra ta ra. Tacan cuu, [ta tuhva ra Pedro,] ta ni chacunda tahan ra nu iyo ra ta ra. ⁵⁶ Ndaa ra Pedro nu cayu ñuhun can, ta ndehe iin ña musu chi ra. Nihin xaan ndehe ña chi ra, ta quechaha cati ña ti:

—Chica tahan rahya chi ra —cati ña.

⁵⁷ Ta cati ndico ra Pedro ti:

—Ña nacote chi ra, sihi —cati ra.

⁵⁸ Ña nahan, ta ndehe iin rai chi ra, ta cati ra chi ra ti:

—Cha chica tahun chi ra ta ra —cati ra.

Ta cati ndico ra Pedro ti:

—Ña ndicha, xaa —cati ra.

⁵⁹ Cha yaha inga hora, ta cati ndico tucu inga ra chi ra ti:

—Ndicha ndicha chica rahya chi ra, vati rai ñuhun Galilea cuu tahan ra —cati ra.

⁶⁰ Ta cati ndico ra Pedro ti:

—Ña chite ñaan cha cahun, xaa.

Ni vii cahan ra Pedro tuhun can, ta quechaha ni ndahyu ri chitoho. ⁶¹ Tacan cuu, ta ndico coo ra chahnu Jesuu, ta ndehe ra chi ra Pedro, ta ni chacuhun ini ra Pedro can tuhun ni cahan ra chahnu chi ra, vati cha cati ra chi ra ti uni hora cua cati ra ti ña nacoto ra chihin ra, ta sa cua ndahyu ri chitoho quivi can, cati ra. ⁶² Tacan, ta quee ra

Pedro cuahan ra. Chacu xaan ra, ta cuihya xaan cuni anima ra.

Sacateni ra ta ra chi ra Jesuu
(Mt. 26.67-68; Mr. 14.65)

⁶³ Iyo ra sacuenta chi ra Jesuu, ta sacateni ra ta ra chi ra. ⁶⁴ Chasi ra ta ra nuun ra, ta cani ra chi ra. Tacan cuu, ta cati ra ta ra chi ra ti:

—Cua cati cun vitin. ¿Yoo cani chihun? —cati ra.

⁶⁵ Tacan cuu, ta cuaha xaan ca ndavaha ni cahan ra ta ra chi ra.

Yaha ra Jesuu nuun nducuiti ra chanihin ta ra
(Mt. 26.59-66; Mr. 14.55-64; Jn. 18.19-24)

⁶⁶ Cha vachi cundichin, ta nducuiti ra chanihin. Nducuiti ndihi ra sutu chahnu chi ra sacuaaha ley chahnu, ta quichi ndaca ra ta ra chi ra Jesuu nu nducuiti ra ta ra, ta cati ra ta ra chi ra ti:

⁶⁷ —Cua cati cun, tu ndicha ti tava tiñu ra Ndioo chihun, ta ra Cristo cuun —cati ra ta ra.

Ta cati ndico ra Jesuu ti:

—Tu cua cati yu chihin ndo, ña cua cuinu ini ndo. ⁶⁸ Tu cua nducu tuhun yu iin tuhun chi ndo, ña cua cahan ndico ndo. ⁶⁹ Nda vitin ta nda cua nda iti nuun cua coo ra cuu sehe ñivi chi ra Ndioo, ta cua cuhva ra Ndioo ndatu chi ra, vati iyo tu ndee ini chi ra —cati ra.

⁷⁰ Tacan cuu, ta quechaha cati ra ta ra chi ra ti:

—Tu tacan, yoho cuu sehe Ndioo —cati ra ta ra.

Ta cati ndico ra Jesuu ti:

—Suvi yu cui cuhva cati ndo —cati ra.

⁷¹ Tacan, ta cati ra ta ra chi tahan ra ti:

—Ña cua cuni ñuhun ca yo testigu, vati cha chini soho yo cuhva ni cati ra —cati ra ta ra.

23

Yaha ra Jesuu iti nuun ra Pilato

(Mt. 27.1-2, 11-14; Mr. 15.1-5; Jn. 18.28-38)

¹ Tacan cuu, ta ni chacuinda ndihi ra ta ra, ta chandaca ra ta ra chi ra Jesuu nuun ra Pilato.

² Tacan, ta quechaha tiso ra ta ra cuati ra Jesuu, ta cati ra ta ra ti:

—Ni ndehe ndi ti sandahyu ñahan rahya chi ñivi ñuun ndi. Ña chaha ra cha cua cuhva ndi xuhun yoo chi ra cumi tiñu ñuun Roma, ta cati ra ti maan ra cuu ra Cristo, ta cua cundaca ñahan ra chi ndi —cati ra ta ra chi ra Pilato.

³ Tacan cuu, ta quechaha nducu tuhun ra Pilato chi ra Jesuu ti:

—¿Atu maun cuu ra ndaca ñahan chi ñivi judío? —cati ra.

Ta cati ndico ra Jesuu ti:

—Cha cati maun —cati ra.

⁴ Tacan cuu, ta cati ra Pilato chi ra sutu chahnu chi ñivi can ti:

—Ñahni cuati savaha rahya —cati ra.

⁵ Tacan cuu, ta nihin xaan ca cati ra ta ra ti:

—Cha sandusaca ra chi ñivi. Nini cahnu ñuhun Judea cha sacuaha ra chi ñivi, ta sandusaca ra chi ñi nda ñuhun Galilea ta nda cua nda ihya —cati ra ta ra.

Yaha ra Jesuu iti nuun ra Herode

⁶ Chini ra Pilato tuhun Galilea can, ta quechaha nducu tuhun ra atu rai ñuhun Galilea cuu ra, cati ra, ⁷ ta cati ndico ra ta ra ti suvi ra cuu ra. Chacan cuu cha tachi ra Pilato chi ra Jesuu nuun ra Herode, vati iyo ra ñuun Jerusalén quivi can, ta tiñu maan ra cuu chi, [vati ndaca ñahan ra ñuhun Galilea can]. ⁸ Tacan cuu, ta yaha ra Jesuu iti

nuun ra Herode can, ta sii xaan cuni ra Herode, vati nahan xaan cuni ra ndehe ra chi ra Jesuu, vati chini xaan ra tuhun yoso cuhva ni savaha ra Jesuu. Saxini ra ti vasi cua savaha ra Jesuu iin cuhva. ⁹ Chacan cuu cha cuaha hora nducu tuhun xaan ra Herode chi ra, soco ñahni cha cahan ndico ra Jesuu. ¹⁰ Inda tahan ra sutu chahnu chi ra sacuaha ley chahnu. Tiso xaan ra ta ra cuati ra Jesuu, ta nihin xaan cahan ra ta ra. ¹¹ Tacan cuu, ta cuaha xaan ndavaha ni savaha ra Herode chi ra Jesuu. Ta ni cuhva savaha ra sandaru iyo chi ra Herode ndavaha ni chi ra. Sacateni xaan ra ta ra chi ra, ta sacundichin ra ta ra sahma taqui vaha chi ra, ta tachi ndico ra Herode chi ra nuun ra Pilato. ¹² Tacan cuu, ta quechaha cuu ra Herode amigu chi ra Pilato quivi can, vati nu ni quichi quivi can xaan ini tahan ra ta ra.

*Cati ra Pilato ti cua cuvi ra Jesuu
(Mt. 27.15-26; Mr. 15.6-15; Jn. 18.39—19.16)*

¹³ Tacan cuu, ta cana ra Pilato chi ra sutu chahnu chi ra chanihin chi ndihi ñivi, ¹⁴ ta quechaha cati ra chi ñi ti:

—Cha quichi ndaca ndo chi rahya iti nuin, ta cati ndo ti cha sandusaca ra chi ñivi. Cha nducu tuhun xain chi ra iti nuun ndo, ta ñahni cuati ra nanihin yu cuhva cati maan ndo. ¹⁵ Ta ni cuhva ñahni cuati ra nanihin ra Herode, vati ni tachi ndico ra chi ra chi ndi. Ñahni cha ni savaha ra, ta cua cuvi ra. ¹⁶ Chacan cuu cha cua cani yu chi ra, ta cua saña chi ra —cati ra.

¹⁷ Cuhva iyo costumbre ra iyo cha cua saña ra cumi tiñu can iin ra indi ve caa tichi vico can. ¹⁸ Sandihi cati ra Pilato tuhun ti cua saña ndico ra

chi ra Jesuu, ta ndihi ñican quechaha cuvaa ñi. Cati ñi ti:

—¡Cua quee ndaa ra Jesuu! ¡Chi ra Barabaa cua saña cun! —cati ñi.

¹⁹ Ta ra Barabaa can—cha sandusaca ra chi ñivi ñuun can, ta cani tahan ra chi ra cumi tiñu can, ta chahni ra chi ñivi. Chacan cuu cha ndaa ra ve caa.

²⁰ Cahan ndico tucu ra Pilato chi ñi inga chaha, vati cuni ra saña ndico ra chi ra Jesuu, ²¹ soco nihin xaan cuvaa ndico ñi, ta cati ñi ti:

—¡Cua cahni cun chi ra nu cruu! —cati ñi.

²² Inga ndico tucu chaha cha cuu uni chaha cati ndico tucu ra Pilato chi ñi ti:

—¿Ñaan cha cuu ndavaha ni cha ni savaha rahya? Ñahni cuati ni savaha ra, ta cua cuvi ra. Chacan cuu cha cua cani yu chi ra, ta sa cua sañe chi ra —cati ra.

²³ Tacan cuu, ta nihin xaan cuvaa ndico ñi, ta cati ñi ti cua cahni ra chi ra nu cruu, ta cundee ñi cuhva cha cahan ñi. ²⁴ Tacan cuu, ta saxini ra Pilato ti cua savaha ra cuhva cati ñi. ²⁵ Chacan cuu cha saña ra chi ra ni chacuindi ve caa—ra ni sandusaca, ta ni chahni ra chi ñivi, vati chi maan ra Barabaa can cuni ñivi, soco chi ra Jesuu savaha ra cuhva cuni ñivi can.

Chahni ra ta ra chi ra Jesuu nu cruu
(Mt. 27.32-44; Mr. 15.21-32; Jn. 19.17-27)

²⁶ Tacan cuu, ta chandaca ra ta ra chi ra Jesuu nu cua cahni ra chi ra. Hora can quichi iin ra nani Simón, ta ra ñuun Cirene cuu ra. Iti chiqui quichi ra, ta tiin ra ta ra chi ra, vati cua cuiso ra cruu savaha ra ta ra, ta iti chata ra Jesuu chica ra Simón can.

²⁷ Tuvi xaan ñivi cuahan ndicu chi ra Jesuu. Cani ñi ñahan can pechu ñi, ta ndahyu chaa ñi, [vati ndahvi xaan cuni anima ñi]. ²⁸ Tacan cuu, ta ndehe ra Jesuu chi ñi, ta cati ra ti:

—Ndioho ñahan ñuun ya, ña cua ndahyu ndo cuenda yu. Cua ndahyu ndo cuenda maan ndo cuenda sehe ndo, ²⁹ vati cua queta quivi cua ndehe ndo tu ndoho chi sehe ndo, ta cua cati ndo ti sii cuni ñi ñahan cha ñahni sehe, cua cati ndo, ³⁰ ta quivi can cua cuni ndihi ndo ti cua quehni yucu can siqui ndo, ta cua cuvi ndo. ³¹ Tacan ni cati yu, vati ndehe ndo cha tahan yuhu, ta ñahni cuati yu iyo. Chacan cuu cha cahnu xaan ca tu ndoho cua coo chi maan ndo —cati ra.

³² Chandaca tahan ra ta ra chi inga uvi ra, vati cua cahni tahan ra ta ra chi ra, vati cahnu xaan cuati cha ni savaha ra ta ra. ³³ Tacan cuu, ta queta ra ta ra nu nani chi nu cuecu iquin xini ndii, ta tican taa ra ta ra chi ra Jesuu nu cruu. Ta ni cuhva taa tahan ra ta ra chi uvi ra ni savaha ndavaha ni can. Iin ra taa ra ta ra chiyo ndaha cuaha ra Jesuu, ta inga ra taa ra ta ra chiyo ndaha satin ra. ³⁴ Tacan cuu, ta quechaha cati ra Jesuu chi ra Ndioo ti:

—Tata, na cua cucahnu ini cun chi ra ta ra, vati ña chito ra ñaan cha cuu cha ndacu ra —cati ra.

Tacan, ta quechaha siqui ra sandaru ta ra chi yuu cuati, vati cua ndehe ra yoo ra cua sacanaan, ta cua quihin ra sahma ra Jesuu. ³⁵ Ta ñivi can—inda ñi. Ndehe ñi, soco cahan cateni ra chanihin ta ra. Cati ra ta ra cuenda ra Jesuu ti:

—Cha ni sacacu ra chi ñivi. Na cua sacacu tahan ra chi maan ra, tu ndicha ti ni tava tiñu ra Ndioo chi ra, ta ra Cristo cuu ra —cati ra ta ra.

³⁶ Sacateni tahan ra sandaru chi ra Jesuu, vati tuhva ra nu ndaa ra nu cruu, ta chaha ra vinu ndahvi chi ra, ³⁷ ta cati ra chi ra ti:

—Tu ndicha ti cua cundaca ñahun chi ñivi judío can, na cua sacacu cun chihun —cati ra.

³⁸ Ndaa iin tutu xini cruu can, ta ndiso chi tuhun ya ti: “Rahya cuu ra ndaca ñahan chi ñivi judío,” cati chi. Uni tuhun ndiso chi, vati iin chi cuu tuhun griego, ta iin chi cuu tuhun latín, ta iin chi cuu tuhun hebreo.

³⁹ Nduni tahan ra ndaa ra nu cruu, ta quechaha cahan iin ra ndavaha ni chi ra Jesuu. Cati ra ti:

—Tu ndicha ti ra Cristo cuun, na cua sacacu cun chihun, ta na cua sacacu tahun chi ndi —cati ra.

⁴⁰ Tacan cuu, ta nduxaan inga ra chi racan, ta cati ra chi ra ti:

—Ña yuhvi cun chi ra Ndioo, ta ini tu ndoho tahun tahan rahya. ⁴¹ Vaha cha tahan yo tu ndoho ya, vati cha ni savaha yo ndavaha ni, soco ñahni ndavaha ni savaha maan ra —cati ra chi ra.

⁴² Tacan cuu, ta cati ra chi ra Jesuu ti:

—Yoho Jesuu, na cua cucuhun ini cun chihin yu hora cua nihun tiñu —cati ra.

⁴³ Ta cati ndico ra Jesuu ti:

—Cati yu iin cha ndicha chihun ti vitin quivi ya cua coun chihin yu iti siqui andivi —cati ra.

Ni chihi ra Jesuu

(Mt. 27.45-56; Mr. 15.33-41; Jn. 19.28-30)

⁴⁴ Cha hora cuu chi, ta naan xaan cuu nini cahnu ñuhun can nda cua nda caa uni cha cua ini, ⁴⁵ vati ndunaan nuun ri nicandi, ta ndata sava sahma ndita caa ve ñuhun. ⁴⁶ Tacan cuu, ta nihin xaan cana chaa ra Jesuu, ta cati ra ti:

—Tata, chaha cuenda yu anima yu chihun.

Tuhun can ni cahan ra Jesuu, ta ni chihi ra.

⁴⁷ Ndehe ra cuu xini chi ra sandaru can ñaan cha cuu cha ni chacoo, ta quechaha sacahnu ra chi ra Ndioo, ta cati ra ti:

—Ndicha ti ñahni cuati savaha rahya —cati ra.

⁴⁸ Ndehe ndihi ñivi nducuiti tican ñaan cha ni tahan ra, ta quee ñi cuahan ñi. Cani ñi pechu ñi, [vati cuihya xaan cuni anima ñi]. ⁴⁹ Cha chica vihi ni chacuinda ndihi amigu ra Jesuu. Suvi ni tican ni chacuinda tahan ñi ñahan ni quichi chi ra iti ñuhun Galilea, ta ndehe tahan ñi cha ni tahan ra.

Cha cuchi ra Jesuu

(Mt. 27.57-61; Mr. 15.42-47; Jn. 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Iyo iin rai nani José, ta ñuun Arimatea cha iyo cuenda ñuhun Judea cuu ñuun ra. Mandoni cuu ra, ta rai vaha ndicha cuu ra. Ña nduinuun ra chi ndihi ca ra chanihin ta ra cuhva ni savaha ra ta ra chi ra Jesuu. Suvi ra José can cuni ra coo ra chi ra Ndioo nu cua cundaca ñahan ra. ⁵² Chahan racan nuun ra Pilato, ta ni chica ra iquin cuñu ra Jesuu chi ra. ⁵³ Tacan cuu, ta ni sanuun ra iquin cuñu ra nuun cruu can, ta ni tituvi ra sahma yaxin vaha chi ra. Tacan cuu, ta tihi ra iquin cuñu ra tichi yavi yuu, ta ña ta cuchi ñivi nu ni cuchi ra chi ra Jesuu. ⁵⁴ Tican tihi ra chi ra, vati cha yatin cua cuu chi quivi sábadu, ta iyo cha cua cunda tatun ñi.

⁵⁵ Chahan tahan ñi ñahan quichi chi ra Jesuu iti ñuhun Galilea. Ndicu ñi chi ra José, ta ndehe ñi nu ni cuchi ra chi ra Jesuu. ⁵⁶ Tacan cuu, ta cuahan ndico ñi tichi ñuun, vati cua tiso vaha ñi cha vixin chahan cha cua cu cuhu ñi iquin cuñu ra. Tacan cuu, ta ni chacunda tatun ñi quivi sábadu can cuhva cati ley chahnu.

24

Natacu ndico ra Jesuu

(Mt. 28.1-10; Mr. 16.1-8; Jn. 20.1-10)

¹ Tuvi inga quivi cha cuu domingu. Ni nahan vihi, ta quee ñi ñahan can cuahan ñi. Nu ni cuchi ra Jesuu cuahan ñi, ta ndiso ñi cha vixin chahan cha ni tiso vaha ñi, ta cuahan tahan inga ñi ñahan. ² Queta ñi tican, ta ndehe ñi ti cha sico tuvi ñivi yuu ndasi yuhu yavi yuu can. ³ Quihvi ñi iti tichi, soco ña ni nihin ñi iquin cuñu ra chahnu Jesuu. ⁴ Ña nihin ñi cuhva ñaan cha cuu chi, ta ndehe ñi ti indi uvi rai iin chiyo xiin ñi, ta nda cua tachan sahma ndichin ra. ⁵ Yuhvi xaan ñi ta ñi, ta ndehe ñi nu ñuhun, ta quechaha cati ra rai can chi ñi ti:

—Ña vaha cha nanducu ndo chi ra Jesuu nu ni cuchi ndii, ta rai ndito cuu ra. Ña iyo ca ra ihya, vati cha ni natacu ndico ra. ⁶ Cua cucuhun ini ndo yoso cuhva ni cati ra chihin ndo, ta ni vii iyo ra iti ñuhun Galilea. ⁷ Quivi can cati ra ti cua xico tuhun ñivi chi ra cuu sehe ñivi, ta cua tiin ñivi ndavaha ni chi ra. Tacan, ta sa cua cuvi ra nu cruu, ta cua yaha uni quivi, ta cua natacu ndico ra, cati ra Jesuu —cati ra ta ra.

⁸ Tacan cuu, ta ni chacuhun ini ñi tuhun ni cahan ra Jesuu. ⁹ Quee ñi tichi yuu can, ta cuahan ñi nu iyo cuiti ndihi uchi iin ra tatun Jesuu chi ndihi ca ñivi can, ta chaha ñi cuenda ndihi cha ni tahan ñi. ¹⁰ Ta ña María Magdalena chi ña Juana chi ña María sihi ra Jacobo chi inga ñi ñahan can cuu ñi chaha cuenda chi ra tatun ra ñaan cha ni tahan ñi, ¹¹ soco saxini ra ta ra ti ña chito ñi ñaan cha cahan ñi, ta ña chinu ini ra ta ra chi ñi.

¹² Tacan cuu, ta chacuinda ra Pedro. Quee ra chinu ra, ta cuahan ra nu iyo yuu nu ni cuchi ra Jesuu. Ndehe ra iti tichi, ta ndehe ra ti caa siin sahma cha ni chacuituvi ra. Tacan cuu, ta cuahan ra iti vehe ra, ta iyo xaan cuni ra. Ña nihin ra cuhva ñaan cha cuu cha ni chacoo.

Cuahan uvi ra iti ñuun Emauu
(Mr. 16.12-13)

¹³ Tacan cuu, ta ini quivi can quee iti uvi ra, ta cuahan ra iti ñuun nani Emauu. Vasi queta uvi hora, ta cua queta ra tican cha ni quee ra ñuun Jerusalén. ¹⁴ Tacan, ta ndihi tuhun cha ni tahan ra Jesuu quivi can ndatuhun ra ta ra nu cuahan ra. ¹⁵ Nu ni ndatuhun ra chi tahan ra, ta suvi ra Jesuu tuhva nu cuahan ra ta ra, ta icaa ni cuahan ra chi ra ta ra, ¹⁶ soco ña chaha ra Ndioo cha ndundichin vaha ndehe ra ta ra. Chacan cuu cha ña nacoto ra ta ra chi ra Jesuu. ¹⁷ Tacan cuu, ta quechaha nducu tuhun ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—¿Ñaan tuhun cuu cha ndatuhun ndo iti nu cuahan ndo? ¿Ñacu ña sii cuni ndo? —cati ra.

¹⁸ Tacan cuu, ta cati ndico iin ra nani Cleofa ti:

—¿Atu iyo maun ñuun Jerusalén, ta ña chito cun ñaan cha cuu cha ni chacoo tichi quivi ya, vati chito ndihi ñivi? —cati ra.

¹⁹ Ta cati ndico ra Jesuu ti:

—¿Ñaan cha cuu cha ni chacoo? —cati ra.

Ta cati ra ta ra chi ra ti:

—Ña chito cun ñaan cha ni tahan ra nani Jesuu ra ñuun Nazaret. Ni cahan ra cuenda ra Ndioo, ta cahnu xaan cuhva ni savaha ra. Taqui xaan tuhun cahan ra chi ñivi iti nuun ra Ndioo. ²⁰ Cha ni tiin ra sutu chahnu chi ra chanihin ta ra chi ra, ta ni

chaha cuenda ra ta ra chi ra chi ra cumi tiñu, ta ni cati ra ti cua cuvi ra, ta ni chahni ra chi ra cha ni taa ra chi ra nu cruu. ²¹ Cha saxini ndi ti maan ra cuu ra cua quichi, ta cua sacacu ra chi ndi chi ndihi ñivi judío nu iyo ndi chi tu ndoho, ta vitin cha queta uni quivi cha ni yaha chacan. ²² Ta iyo xaan cuni ndi cha cahan uvi ñi ñahan tahan ndi, vati ni nahan vihi ni chahan ñi nu ni cuchi ra, ²³ ta ña nihin ñi iquin cuñu ra. Quichi ndico ñi, ta cati ñi ti ndehe ñi chi uvi ra tatun Ndioo, ta cati ra ti ni iyo ndito ndico ra Jesuu. ²⁴ Tacan ni cuu, ta chahan tahan uvi ra tahan ndi nu ni cuchi ra, ta ndehe tahan ra cuhva ni cati ñi ñahan can, soco ña ni ndehe ra chi ra Jesuu —cati ra ta ra.

²⁵ Tacan cuu, ta cati ra Jesuu chi ra ta ra ti:

—Ñahni cha chini tuni iyo chi ndo. [Tondo xaan xini ndo.] Cuae xaan, ta chinu ini ndo ndihi cha ni cati ra ni cahan cuenda ra Ndioo nu ni quichi quivi. ²⁶ Iyo cha cua ndehe xihna ra Cristo tu ndoho can, ta sa cua quihvi ra nu iyo ra Ndioo —cati ra.

²⁷ Tacan cuu, ta quechaha sanducachin ra Jesuu ndihi tuhun iyo nu tutu Ndioo cuenda ra. Chaha ra cuenda chi ra ta ra, ta quechaha cati tuhun ra yoso cuhva cha ni taa ra Moisee nda cua nda ni queta ra nu iyo tuhun cha ni taa ndihi ra ni cahan cuenda ra Ndioo nu ni quichi quivi ya.

²⁸ Tacan cuu, ta cha cua queta ra ta ra nu cuahan ra, ta savaha ra Jesuu ta iin cha cua yaha ra iti nuun ra ta ra, ²⁹ soco sanini ra ta ra chi ra ti cua ndoo nuun ra chi ra ta ra, ta cati ra ta ra chi ra ti:

—Cua ndoo nuun cun chi ndi, vati cha ni chiso nicandi, ta cua cuaa vitin —cati ra ta ra.

Tacan cuu, ta quihvi ra Jesuu chi ra ta ra, vati cua ndoo nuun ra chi ra ta ra. ³⁰ Cha iyo ra ta ra yu mesa, ta quihin ra Jesuu iin paan, ta chaha ra iin tiahvi ndioo chi ra Ndioo, ta natahvi ra chi chi, ta chaha ra chi chi chi ra ta ra. ³¹ Tacan cuu, ta quechaha ndundichin vaha ndehe ra ta ra. Nu ni nacoto vaha ra cha ra Jesuu cuu ra, ta naan ihni ni ra nu iyo ra ta ra. ³² Quechaha cati ra chi tahan ra ti:

—Vaha xaan cuni anima yo, ta cahan ra nu quichi yo nu ni sanducachin ra tutu Ndioo chi yo —cati ra.

³³ Tacan cuu, ta ni chacuinda ndico ra ta ra suvi ni hora can, ta cuahan ndico ra ta ra iti ñuun Jerusalén, ta nihin ra ta ra chi ra tatun ra Jesuu nu iyo cuiti ra chi ñivi tahan ra, ³⁴ ta quechaha cati ra ta ra chi ñi ti:

—Cha ndicha ti natacu ndico ra chahnu, ta ndehe ra Simón chi ra —cati ra.

³⁵ Tacan cuu, ta chaha ra ta ra cuenda ñaan cha cuu cha ni tahan ra ta ra iti. Chaha ra ta ra cuenda yoso cuhva ni quechaha nacoto ra chi ra Jesuu nu ni tahvi ra paan.

*Ndehe ñivi sacuaha chi ra Jesuu chi ra
(Mt. 28.16-20; Mr. 16.14-18; Jn. 20.19-23)*

³⁶ Ni vii chaha ra ta ra cuenda chi ñivi tahan ra, ta cha quihvi ra Jesuu nda mahñu nu iyo cuiti ñi, ta quechaha cati ra Jesuu chi ñi ti:

—Na cua coo vii ndo —cati ra.

³⁷ Tacan cuu, ta yuhvi xaan yuhvi xaan cuni ñi cha ndehe ñi chi ra Jesuu. Saxini ñi ti xiñahñu ndii cuu ra, ³⁸ ta quechaha cati ndico ra Jesuu chi ñi ti:

—Ña vaha cha saxini xaan ndo. Ña vaha cha yuhvi cuni ndo chi anima ndo. ³⁹ Cua ndehe ndo

ndahi. Cua ndehe ndo chahi, vati yuhu cui. Cua tiin ndo chihin yu, ta cua ndehe ndo, vati ñahni iquin run xiñahñu ndii. Ñahni cuñu run, ta ndehe ndo ti iyo cuñu yu. Iyo iquin yu.

⁴⁰ Tacan cati ra Jesuu, ta sanahan ra ndaha ra. Sanahan ra chaha ra. ⁴¹ Ni vii cumani, ta cua cuinu vaha ini ñi, vati sii xaan cuni ñi. Iyo xaan cuni ñi, ta cati ndico tucu ra chi ñi ti:

—¿Atu ñahni cha cua cachi yu ihya? —cati ra.

⁴² Tacan cuu, ta chaha ñi iin pedazu tiaca tihyo chi nduxi ñuñu. ⁴³ Quihin ra chi chi, ta nuun ni ndehe ñi chachi ra chi chi. ⁴⁴ Tacan cuu, ta cati ra chi ñi ti:

—Ndihi cha ni tahin ni cati tuhin chihin ndo, ta ña ta cuvi yu. Chahi cuenda chi ndo ti iyo cha cua queta ndihi tuhun iyo nu tutu Ndioo cuenda yu yoso cuhva ni taa ra Moisee ley chahnu ta yoso cuhva ni taa ra ni cahan cuenda ra Ndioo nu ni quichi quivi ta yoso cuhva ni taa ra ta ra nu tutu Salmo —cati ra.

⁴⁵ Tacan cuu, ta chaha ra Jesuu cha chini tuni chi ñi. Chacan cuu cha quechaha cutuni ini ñi tutu Ndioo. ⁴⁶ Cati ra chi ñi ti:

—Cati tutu Ndioo ti cua ndehi tu ndoho, ta cua cuvi yu, soco cua yaha uni quivi, ta cua natacu ndique tañu ñivi ndii. ⁴⁷ Cua cati tuhun ñivi chi ndihi ñivi ñuñivi cuenda yu, vati yuhu ra Cristo cui. Cua quechaha cati tuhun ñi chi ñivi iyo ñuun Jerusalén, ta cua cati ñi ti na cua saña ihni ñi cuati ndacu ñi, ta sa cua cucahnu ini ra Ndioo cuati can chi ñi. ⁴⁸ Cha ni ndehe maan ndo ndihi cha ni tahin, ta sa cua cuhva ndo cuenda chi ñivi. ⁴⁹ Cua tachi yu chi ra Tati Ndioo chi ndo cuhva ni cati suti nu ni quichi quivi. Cua cuatu ndo chi ra ihya ñuun

ya nda cua nda cua quichi ra iti siqui andivi, ta cua coo tu ndee ini chi ndo —cati ra.

Ndaa ra Jesuu iti siqui andivi
(Mr. 16.19-20)

⁵⁰ Tacan cuu, ta ni chandaca ra Jesuu chi ñi. Nda ñuun Betania cuahan ñi. Tacan cuu, ta sandaa ra ndaha ra, ta cahan vii ra chi ñi. ⁵¹ Ni vii cahan vii ra chi ñi, ta cuahan ra, ta iti siqui andivi ndaa ra. ⁵² Tacan cuu, ta cuahan ndico ñi iti ñuun Jerusalén. Sii xaan cuni ñi, ⁵³ ta ndihi ni quivi iyo ñi ve ñuhun, ta sacahnu ñi chi ra Ndioo. Na cua cuu chi tacan ni.

**Tutu chaa cha iyo cuenda ra hahnu Jesucristo
(El Nuevo Testamento de nuestro señor
Jesucristo)
New Testament in Mixtec, Pinotepa Nacional
(MX:mio:Mixtec, Pinotepa Nacional)**

copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Pinotepa Nacional

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, Pinotepa Nacional [mio], Mexico

Copyright Information

© 1980, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, Pinotepa Nacional

© 1980, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

cxl

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 30 Dec 2021

cfc5bef1-77e6-5d6b-81d1-81d4349b45ba